4519

విషయసూచిక.

పరిషత్ప్రయోజనములు.

తెనుఁగుభాషను, వాఙ్మయమును, అభివృద్ధి నొందించుటయు, ఆవిషయమునఁ బరిశ్రమ చేయువారలకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుటయు నీపరిషత్తుయొక్క ప్రయోజనములు. ఈపనిని నెఱవేర్చుటకై యవలంబింపఁదగు మార్గములలోఁ గొన్ని యీక్రిందఁ బొందుపఱుపఁబడు చున్నవి :-

i తెలుఁగుభాషలోని పదములకు వ్యుత్పత్తి మొదలగువానిని నిరూపించుచు లక్ష్యసహితముగ నర్థమును వివరించు సర్వాంకషమగునిఘంటు వొకటి రచించి ప్రచురించుట;

ii తెలుఁగుభాషకు సజాతీయేతరభాషలతోఁ గలసాదృశ్యములను సాకల్యముగ నిరూపించుచు నొకవ్యాకరణము రచించి ప్రచురించుట;

iii ఆధునికశాస్త్రగ్రంథరచనయందుఁ బ్రయోగించుటకై పారిభాషికపదములను నిర్ణయించి వివరించు నొకశబ్దకోశమును సిద్ధముచేయుట;

iv ఆంధ్రదేశప్రాచీనచరిత్రాంశపరిశీలనకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుటయు, లభ్యములైన వానిలో మిక్కిలి విశ్వసనీయములైన యాధారముల సాహాయ్యమున సవిస్తరముగాఁ దెలుఁగుదేశముయొక్కయుఁ బ్రజలయొక్కయుఁ జరిత్రమొకటి రచించి ప్రచురించుటయు;

v సర్వవిషయములనుగుఱించి చేయఁదగు గ్రంథరచనకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుట;

vi ఆంధ్రభాషలోని మంచిగ్రంథములఁ బండితపరిష్కారము చేయించి నిర్దుష్టముగఁ బ్రచురించుట;

vii తెలుఁగుభాషకును వాఙ్మయమునకును సంబంధించిన విషయములను జర్చించు నొకపత్రికను బ్రకటించుట;

viii తెలుఁగువాఙ్మయమునకు సంబంధించిన విషయములను గుఱించి చర్చించుటకుఁగాను సాంవత్సరికసభల నేర్పాటుచేయుట;

ix తెలుఁగు సాహిత్యవిషయమునఁ బరీక్షలఁ గావించి పారితోషికములను, సాహిత్యపట్టములను, యోగ్యతాపత్రికలను నొసంగుట;

x ఒక పుస్తకభాండాగారమును స్థాపించి సాగించుట. ఇందు ప్రధానముగాఁ దెలుఁగు గ్రంథము లుండవలయును; వ్రాఁతప్రతులుఁగూడ నుండవలయును;

xi తెలుఁగుభాషయొక్కయు వాఙ్మయముయొక్కయు నభివృద్ధికి నుపకరించు నన్ని కార్యములను జేయుట.

కీ. శే. వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు.

మహోపాధ్యాయ, కళాప్రపూర్ణ బిరుదాంచితు లగు బ్రహ్మశ్రీ. వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు జూన్ 18 తేదీ యుదయమున చెన్నపురిలో స్వగృహమునఁ గాలధర్మము నొందిరని తెల్పుటకు మిగుల విచారించుచున్నాము. వీరు వయోవృద్ధులు, విద్యావృద్ధులు నై యాంధ్రలోకమునకు మహోపకారము నొనర్చిరి. ఈవిద్వాంసులు సంస్కృతాంధ్రములయందును, ఆంగ్లద్రావిడములయందును విశేషపాండిత్యము గలవారు. వీరి మరణమువలన నాంధ్రభాషకుఁ జాల కొఱఁత వాటిల్లినది. వీరి జీవితచారిత్రమును గూర్చియుఁ గృతులం గూర్చియు, ముందుఁ బ్రకటించెదము.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్త్రిక.

సంపుటము ౧౮. { శుక్లనామసంవత్సరము చైత్రవైశాఖమాసములు. } సంచిక ౧.

స్వవిషయము

విభవసంవత్సరముతోఁ బరిషత్పత్త్రికకు బదునేడువత్సరములు నిండినవి. పత్త్రికాప్రకటనమును మేము నిర్విఘ్నముగఁ గొనసాగించుటకుఁ గారణభూతులైన పరిషత్సభ్యులకును, పత్త్రికాపాఠకులకును, వ్యాసకర్తలకును మా వందనము లర్పించుచున్నాము. విభవసంవత్సరసంపుటములో, కాళిందీకన్యాపరిణయ ప్రథమభాగమును, ధాతుమాలయుఁ బూర్తియైనవి. పదునెనిమిదవ సంపుట మీశుక్లసంవత్సరముతోఁ బ్రారంభమగుచున్నది. సభ్యులును, చందాదారులును, వారివారిచందాలను సకాలమునఁ బంపి యథాప్రకారము మాకుఁ దోడుపడుటకై వేఁడుచున్నాము. ఈసంవత్సరమునఁ గాళిందీకన్యాపరిణయము ద్వితీయభాగము ప్రకటింపఁబడును. మఱియు నితరాముద్రితగ్రంథములఁ బ్రకటించుటకై యత్నించుచున్నాము. ఇదివఱ కెచ్చటను బ్రకటింపఁబడియుండని కదిరీపతిశుకసప్తతికృత్యాదిపద్యములు ప్రకటింపఁబడుచున్నవి. భాషాభిమానులు తామెప్పటియట్లు సభ్యులును బత్త్రికాపాఠకులు నగుటయే కాక తమమిత్త్రులఁగూడఁ బ్రోత్సహించి పరిషదభిమానులం జేయఁగోరుచున్నాము. రామరాజురంగప్పరాజుసాంబోపాఖ్యానమునకుఁ బ్రతియొక్కటి సంపాదించి భాషాభిమానులు పంపినచో మాప్రతితో సంప్రతించుకొని ముద్రితప్రతితోఁగూడ వారిపుస్తకము వారికిఁ బంపెదము. (వ. అ)

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు—అధ్యక్షోపన్యాసము.

— జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు, కడప —

శ్రీమంతం బగునీయాంధ్రదేశంబునఁ జెలువారు నాంధ్రభాషాయోషం బోషింప శేముషీవిశేషభూషితు లగుభాషాభిమానులచే నించుమించుగా నిరువదిసంవత్సరములపుడు చెన్నపురియం దుత్సాహసాహిత్యం బుదార నెలకొల్పఁబడిన యీయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తునకు సంప్రదాయానుసారంబుగఁ బ్రతివర్షంబునఁ బ్రహర్షంబున నిర్వర్తింపఁబడుచుండు నీవిభవవత్సరంబున నతివిభవంబుతో జరుపఁబడు వార్షికమహోత్సవసభకు నన్నగ్రాసనాధిపత్యంబు వహింపఁ గోరినయేతత్సభా కార్యనిర్వాహకులు మున్నగునధికారపదవీసమారూఢుల కే నెంతయుం గృతజ్ఞుఁడనై యభివందనంబులు గావించుచున్నాఁడను. ఈపదవిని నింతకుమున్ను నాకన్న నర్హతములు పెక్కండ్రు వహించి జయప్రదంబుగఁ గరణీయంబులు నిర్వర్తించియున్నా రని యే నెఱుంగుటంజేసి దీనికి నే నిపు డియ్యకొనుట సాహసం బనియు నే నెఱుంగుదు. అయిన నీయాంధ్రదేశంబున నొకమూలలోఁ జేరియుఁ జేరనట్టు లొత్తిగిలి యున్నదత్తమండలంబున నుండుపండితులను నొకకొన్నిసారు లేని బహూకరింపఁ దలంపుగొని పరిషత్కార్యనిర్వాహకులు మున్నొకసారి దత్తమండలాంతర్గతకడపపురంబున జరగినవార్షికమహాసభకు దత్తమండలాంతర్భూత బళ్లారిపురవాస్తవ్యులు నిపుడు కీర్తిశేషులు నైనకోలాచలము శ్రీనివాసరావుగారి నగ్రాసనాధిపతిం గా నియమించి యీసంవత్సరమునఁ గడపపురనివాసి నగునన్ను నియమింపఁబూనుటచే నీగౌరవము దత్తమండలవాసుల కొనరింపఁబడినదియే కాని సామాన్యుండ నగునాకుఁ గా దని తలంచి యస్మన్మండలవాసులకుఁ గలిగెడుగౌరవంబు పరమాదరణీయం బనియుఁ నవశ్యాంగీకర్తవ్యం బనియు భావించి యిప్పదవి కే నియ్యకొంటి. ఇక్కార్యంబు నెఱవేర్చుటయందు నాదెస న్యూనాధిక్యంబు లుండునేని వానిని సరకుసేయక నన్ను మన్నింతు రని యీసభ్యుల నెల్లరం బ్రార్థించెద. ప్రతివర్షంబున జరుపఁబడు నీమహాసభయం దితఃపూర్వ మగ్రాసనాధిపతు లెల్లవిషయములం గూర్చి యుపన్యసించియే యుంటచే నే నేమిచెప్పినను నయ్యది చర్విత చర్వణమే యగుంగాని క్రొత్తదిగా నుండఁబోదు.

అయినను భాషాపోషణంబునకును భాషాభివృద్ధికిని నెవరెవ రెన్నిమాఱులు నుడివిన నది యుపకారకారకంబుగ నుండు ననియే నాతలంపు. ఇంకం బ్రకృత మనుసరింతము.

— ♦ ఇప్పటియాంధ్రభాషాస్థితి ♦ —

ఈశీర్షికను వ్రాయునపుడే మత్తరంబు ముత్తరంబులుగాని వాక్యంబులు వ్రాయవలసి వచ్చెనే యని ప్రకంపనసముచ్ఛలిత లలితవిటపంబు చందంబునం బ్రకంపమానం బగుచున్నది. పరమేశ్వరీమాయ యెట్టిదో యద్దేవిసంకల్ప మెత్తెఱంగున నున్నదో కలిమాహాత్మ్యం బెప్పగిది నొప్పునో చెప్పలేను. Italian of the East అని పాశ్చాత్యు లగుహూణవాణీవిచక్షణులు పేర్కొను శ్రావ్యంబై సొంపారు మనయాంధ్రభాష నన్నయ, తిక్కన, యెఱ్ఱాప్రెగడ, లోనగు మహాకవీశ్వరులకాలంబున మహోన్నతదశం జెంది యదిమొదలు రాజమహేంద్రవరము కొండవీడు రాజధానులయందు రాజ్యపాలనంబు సేయుచుండిన విద్వత్కవిసమాదరణపరాయణులైన రెడ్డిమహీపతులకాలంబునను బిదపం గవితాసామ్రాజ్యపట్టభద్రుండును నాంధ్రభోజుండును నగు కృష్ణదేవరాయల కాలంబుపఱకును క్రమంబున ననేకభంగుల నభివృద్ధిం గాంచుచు వచ్చినది. దానికిం బిమ్మటను నాంధ్రవాఙ్మయమును బ్రభుసమాదరణం బున్నను లేకున్నను నచ్చటచ్చటం గవినాథులు సద్గ్రంథములను రచించుచుం బోషించుచు వచ్చిరి.

అధునాతనకాలంబునను నాంగ్లేయప్రభుత్వమువారు దేశభాషలయెడ ననాదరంబుసేయక చేయూంత యొసంగి దాని గాపాడుచువచ్చిరి. ఇటులుండ మనయాంధ్రవాణి చేసినదురితం బేమియో కాని యిప్పటికిం గొన్నిసంవత్సరములనుండి మనము చూచుచుండంగానే దీనికి దుర్దశ వాటిల్లినది. అద్దేవిని నిజమాతనుంబోలె భక్తితాత్పర్యంబున నుపచరింపవలసిన తత్పుత్రు లగునాంధ్రులలోనే కొందఱు ధీమంతు లుప్పతిల్లి యప్పడంతికిం బలుదెఱంగుల నొవ్వ గలిగింపం దొడంగిరి. వారిం జూచి వల్లే యని ప్రశంసించుచు మఱికొందఱు కుతర్కములు సేయుచు నాసతిని హింసింపం జొచ్చిరి. వెండియుం బలువురు వాడమి యాదేవిని వికృతాకృతిం గావించి రూపుమాపం బాల్పడిరి. ఆంధ్రసరస్వతికిం దామిట్లు కైంకర్య మొనర్చుట భాషాసేవ యనియు నది యభివృద్ధిహేతు వనియు నెవరైనను నిక్కాణించి బలుకవగునా యని హితోక్తు లా

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు-అధ్యక్షోపన్యాసము.

— జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు, కడప —

శ్రీమంతం బగునీయాంధ్రదేశంబునఁ దెలుఁగువారు నాంధ్రభాషాయో
షం బోషింప శేముషీవిశేషభూషితు లగుభాషాభిమానులచే నించుమించుగా
నిరువదిసంవత్సరములపుడు చెన్నపురియం దుత్సాహసాహిత్యంబుదార నెల
కొల్పఁబడిన యీయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తునకు సంప్రదాయానుసారంబుగఁ
బ్రతివర్షంబునఁ బ్రథమార్ధంబున నిర్వర్తింపఁబడుచుండుఁ బున నివ్విభవవత్సరం
బున నతివిభవంబుతో జరుపఁబడు వార్షికమహోత్సవసభకు నన్నగ్రాసనాధిప
త్యంబు వహింపఁ గోరినయేతత్సభాకార్యనిర్వాహకులు మున్నగు నధికారపదవీ
సమారూఢుల కే నెంతయుం గృతజ్ఞుఁడనై యభివందనంబులు గావించుచు
న్నాఁడను. ఈపదవిని నింతకుమున్ను నాకన్న నర్హతములు పెక్కండ్రు వహిం
చి జయప్రదంబుగఁ గరణీయంబులు నిర్వర్తించియున్నా రని యే నెఱుంగు
టంజేసి దీనికి నే నిపు డియకొనుట సాహసం బనియు నే నెఱుంగుదు. అయిన
నీయాంధ్రదేశంబున నొకమూలలోఁ జేరియుఁ జేరనట్టు లొత్తిగిలి యున్నదత్త
మండలంబున నుండుపండితులను నొకకొన్నిసారు లేని బహూకరింపఁ దలంపు
గొని పరిషత్కార్యనిర్వాహకులు మున్నొకసారి దత్తమండలాంతర్గతకడపపురం
బున జరగినవార్షికమహాసభకు దత్తమండలాంతర్భాగ బళ్లారిపురవాస్తవ్యులు
నిపుడు కీర్తిశేషులు నైనకోలాచలము శ్రీనివాసరావుగారి నగ్రాసనాధిపతిం గా
నియమించి యీసంవత్సరమునఁ గడపపురనివాసి నగునన్ను నియమింపఁబూ
నుటచే నీగౌరవము దత్తమండలవాసుల కొనరింపఁబడినదియే కాని సామా
న్యుండ నగునాకుఁ గాదని తలంచి యస్మన్మండలవాసులకుఁ గలిగెడుగౌర
వంబు పరమాదరణీయం బనియుఁ నవశ్యాంగీకర్తవ్యం బనియు భావించి యి
ప్పదవి కే నియకొంటి. ఇక్కార్యంబు నెఱవేర్చుటయందు నాదెస న్యూనాధి
క్యంబు లుండునేని వానిని సరకుసేయక నన్ను మన్నింతు రని యీసభ్యుల
నెల్లరం బ్రార్థించెద. ప్రతివర్షంబున జరపఁబడు నీమహాసభయం దితఃపూర్వ
మగ్రాసనాధిపతు లెల్లవిషయములం గూర్చి యుపన్యసించియే యుంటచే నే నే
మిచెప్పినను నయ్యది చర్వితచర్వణమే యగుంగాని క్రొత్తదిగా నుండఁబోదు.

అయినను భాషాపోషణంబునకును భాషాభివృద్ధికిని నెవరెవ రెన్నిమార్గములు నుడివిన నది యుపకారకారకంబుగ నుండు ననియే నాతలంపు. ఇంకఁ బ్రకృత మనుసరింతము.

— ఇప్పటియాంధ్రభాషాస్థితి —

ఈశీర్షికను వ్రాయునపుడే మత్తరంబు ముత్తరంబులుగాని వాక్యంబులు వ్రాయవలసి వచ్చెనే యని ప్రకంపనసముచ్చలిత లలితవిటపంబు చందంబునఁ బ్రకంపమానం బగుచున్నది. పరమేశ్వరీమాయ యెట్టిదో యద్దేవిసంకల్ప మెత్తెఱంగున నున్నదో కలిమాహాత్మ్యం బెట్టిది నొవ్వనో చెప్పలేను. Italian of the East అని పాశ్చాత్త్య లగుహూణవాణీవిచక్షణులు పేర్కొను శ్రావ్యంబై సొంపారు మనయాంధ్రభాష నన్నయ, తిక్కన, యెఱ్ఱాప్రెగడ, లోనగు మహాకవీశ్వరులకాలంబున మహోన్నతదశ నంది యదిమొదలు రాజమహేంద్రవరము కొండవీడు రాజధానులయందు రాజ్యపాలనంబు సేయుచుండిన విద్వత్కవిసమాదరణపరాయణులైన రెడ్డిమహీపతులకాలంబునను బిరుదఁ గవితాసామ్రాజ్యపట్టభద్రుండును నాంధ్రభోజుండును నగు కృష్ణదేవరాయుల కాలంబువఱకును గ్రమంబున ననేకభంగుల నభివృద్ధిం గాంచుచు వచ్చినది. దానికిఁ బిమ్మటను నాంధ్రవాఙ్మయమును బ్రభుసమాదరణం బున్నను లేకున్నను నచ్చటచ్చటఁ గవినాథులు సద్గ్రంథములను రచించుచుఁ బోషించుచు వచ్చిరి.

అధునాతనకాలంబునను నాంగ్లేయ ప్రభుత్వమువారు దేశభాషలయెడ ననాదరంబుసేయక చేయూఁత యొసఁగి వీనిని గాపాడుచువచ్చిరి. ఇటులుండ మనయాంధ్రవాణి చేసినదురితం బేమియో కాని యిప్పటికిఁ గొన్ని సంవత్సరము లనుండి మనము చూచుచుండఁగానే దీనికి దుర్దశ వాటిల్లినది. అద్దేవిని నిజమాఁనుంబోలె భక్తితాత్పర్యంబున నుపచరింపవలసిన తత్పుత్రు లగునాంధ్రులలోనే కొందఱు ధీమంతు లుప్పతిల్లి యప్పడఁతికిఁ బలుదెఱఁగుల నొవ్వ గలిగింపఁ దొడంగిరి. వారిం జూచి వల్లే యని ప్రశంసించుచు మఱికొందఱు కుతర్కములు సేయుచు నాసతిని హింసింపఁ జొచ్చిరి. వెండియుం బలువురు వాదమి యాదేవిని వికృతాకృతిం గావించి రూపుమాపం జాల్పడిరి. ఆంధ్రసరస్వతికిఁ దామిట్లు కైంకర్య మొనర్చుట భాషాసేవ యనియు నది యభివృద్ధిహేతు వనియు నెవ్వరైనను నిక్కరణిని బలుకవగునా యని హితోక్తు లా

దసాహసించిరేని వారితో దుర్వాదంబులు గావింపఁ దొడంగి త్వంతుంతేత్యా దివచనంబుల నుపాలంభింతురు. తాము చెడుటయకాక యితరులకును నందును ముఖ్యముగాఁ దరుణవయస్కు లగుబాలురకును దమమతంబులను స్వాయము కఱపుటయకాక ప్రభుత్వమువారు నెలకొలిపియుండు విద్యాశాఖాధ్యక్షుల మూలముగ వానిని బ్రచారమునకుఁ దేర భగీరథప్రయత్నములు సేయుచు నెమ్మాడ్కి నేని తమపట్టినచలంబును సాధించి పేరుగాంచ బద్ధకంకణులై యే పారుచున్నవారు. అట్టివారు సేయు ఘోరకృత్యములవలన సురుచిరరూపలావ ణ్యవిలాసవిభాసమానురాలుగాఁ బ్రమదంబునఁ జెన్నారుచు సొగసుగులుకు చుండినయాంధ్రవాణి యిక్కాలంబునఁ బ్రేమపురస్సరపోషితనిజకుమారవర్గంబు లు నిర్దయులై కావించు కశాఘాతంబులవలనను కృపాణధారాహతులవలనను గంఠపాశనిర్బంధబంధనంబులవలనను నొడ లంతయు వ్రణాంకిత మై చెప్పరాని నొప్పియొదవ నీముప్పుఁ దప్పింప నితరసుతు లొనర్చుజతనంబులు వితథంబు లగుటకుఁ బెల్లుగ దురపిల్లుచు నకటా యని సొమ్మసిల్లుచు వెండియుఁ దెప్పి రిల్లుచుఁ బలవించుచుఁ బ్రాణమాత్రావశిష్టయై కడు దీనతం బొరసి యున్న దని వాక్రువ్వ నోరాడకున్నది. దీనిం దలంప నొడలు గడుంగడు వడంకుచున్న యది. ఉల్లము జల్లనుచున్నది. మాతృసేవాపరాయణు లీకలికాలంబునను నింకను గొంద ఱున్నారు. కావున మాతృహింసకు లగుతమసోదరుల పాపకృ త్యంబులఁ గాంచి వారు సైరింపనేర్తురే? ఇప్పు డున్నటులుండి మాతృహింస కులు తెలివిఁదెచ్చుకొని పశ్చాత్తప్తులై తమయకార్యంబుల నుజ్జగించి యా సతీతిలకంబునకుఁ దమకావించిన వ్రణంబుల నార్పను, నెగులును మాన్ప ను, నుచితచికిత్సలుగావింపను దొడంగిరేనియు నీబాధ లుపశమించి యాదేవి స్వస్థతం బొరయుటకుఁ బెద్దకాలము పట్టును. ఆహా! యిట్టులును వారు మాఱు దురా? అది మదీయాశాజనితభ్రమయే కాని నిక్కముగా నగునొక్కో? ఇఁకఁ బర్యాయోక్తివచనంబులు మాని ఋజుసరణిని గొండొక వాక్రుచ్చెద. నవీను లగు ప్రజ్ఞాశాలులు కొందఱు పాడినదే యేలరా పాడవలయు ననుసామెత కైవ డి నవీనమార్గంబుల భాషాసేవ సేయఁబూని వ్యాకరణసూత్రనిర్ణీతనియమం బులకు లోనగుట మనకుఁ బరమేశ్వరుఁడు పుట్టుకతో నొసంగిన స్వాతంత్ర్య భావమును స్వీకరింపమి యని యన్నియమంబు లను శృంఖలలఁ ద్రెంపి పాఱ వైచి విచ్చలవిడి యిచ్చకు వచ్చినచందంబునఁ గబ్బంబులుగూర్ప మొదలిడిరి.

ఒకయూరిలోఁ "కలరా" యనంబరు విషూచివ్యాధి ప్రబలి పెక్కండ్ర నాహుతిగాఁ గొనుచుండ నొకఁడు వీథిం జనుచున్న యొకవైశ్యుంగాంచి నీ వూరికిఁ బోయి రావలయు నంటివే నిలిచినట్లున్నదే యని యడుగ నావైశ్యుఁడు దానిపేరుం జెప్పనొల్లక యయ్యా! యచ్చటఁ 'గ' యున్నదని సన్నని యెలుంగునఁ జెప్పి నాపయనంబు నాపితి నని చెప్పెనయొప్పిదంబున నాతెగవారు వ్రాయుశైలిని "గ్రా" యనిమాత్రము వక్కాణించుచున్నారు. దానింగాంచి కొందఱు యతిప్రాసంబులను నిర్బంధములు రచనాసౌలభ్యంబున కంతరాయములని యుగ్గడించుచు వానిం ద్యజించి పద్యములు రచనసేయదొరఁకొనుచున్నారు. ఇంకను గణముల నేలపాటింపవలయు నని వీనినిం దొలఁగింపఁ బ్రయత్నింతురు కాఁబోలు. వ్యాకరణనియమములను మనము స్వతంత్రించి యుల్లంఘింపఁ దగునా యని యేరైన నడిగిన వారు మనపూర్వు లెన్నియో యేండ్లకు మునుపు వ్రాసియుంచిన తాటియాకుపొత్తములలో నుండియు శాసనములనుండియుఁ బ్రయోగములను, బండితు లగుబ్రాహ్మణుల సంభాషణంబులందు వ్యవహరించు ప్రయోగములను నెత్తి చూపుచు నుచ్ఛైర్ఘోషంబున నుత్తరంబు లొసంగుచు ధన్యంమన్యు లగుదురు. వీనికిఁ దోడిక్కాలంబున నకారద్వయము తలసూపి యచిరకాలంబుననే యెల్లయెడలను నెల్లవారియుల్లంబులుల్లసిల్ల నల్లిబిల్లిగా నల్లుకొని యేపు సూపెను. నకారద్వయ మన నెద్దియో దాని యాకృతి యెట్టిదో యరయవలయు నని మీచిత్తంబులు కౌతుకాయత్తము లై యుల్లలనాడుచుండును. కావున దానిం గడవుసేయక వ్యక్తీకరించెద. నకారద్వయ మనఁగా నవలయొకటి, నాటకమొకటి. ఓహో! సగము తెలిసినది కాని మొదటిపద మాంధ్రభాషలో మేముచూచినంతలోఁ గానంబడదే. దాని కర్థమేమి? నవలాయనుపదము పవిత్రార్థమున నున్నది. అదిప్రకృతమున నన్వయించుపదే. "టీకా టూకా మపేక్షితే" యన్నటులున్నదేయని కేవలప్రాచీనసంస్కృతపండితు లెవరైన నుందురేని వారడుగవచ్చును. వారికి దానిం దెలియఁజెప్పెద. నవల యనఁగా నేదేని యొక కల్పనాకథ. ఆంగ్లోభాషయందు "Novel" అని చెప్పఁబడును. తెలుఁగున నవలలను హూణభాషయందలి నవలలవలెనే ప్రణాళికలు కల్పించి వ్రాయవలయును. గ్రంథాదియందు మనప్రాచీనులవలెఁ గాక "రామయ్యా- భీమయ్యా! నేను నీతో యేమి చెప్పాను. నీవు చేశావు కావుగా." భీమయ్య- ఔను రామయ్యా! నీవు చెప్పావు

వుగాని వాఁడు సూస్తుండాడు గనక నేను యెట్లా దాన్ని తీసుకొనివాస్తును."
అని యివ్విధంబున మనమునం దున్నది యేదియో యెఱుఁగనీయకయు రా
మయ్య భీమయ్య లెవ్వరో తెలియరాకయు వ్రాయుట నవలరచయితల మహా
సంప్రదాయము. ఆవివరములు గ్రంథములో నలువదియేఁబదిపుటలకుఁ గాని
గోచరింపకుండునట్లు వ్రాయుట గొప్పనేర్పుగా నెన్నంబడు- నాటకములం
[illegible] య దఱకును దెలిసియే యున్నది. "నాటకాంతం సాహిత్య" మ్మను ప్రాచీ
[illegible]యుక్తోక్తి యిప్పుడు "నాటకాదిసాహిత్య"మ్మని మాఱినది పాఠశాలలోఁ
జదువు (అనఁగా నింగ్లీషు మొదలగు విషయములు ప్రధానముగాను నాంధ్ర
మానుషంగికముగాను జదువు) విద్యార్థులును దొలుదొల్త నాటకములతోనే
గ్రంథరచనకుఁ దొడఁగుదురు అట్టియుద్గ్రంథములను ముద్రింపించుటకును వాని
పైనదభిప్రాయములను వ్రాసి యిచ్చుటకును బలువు రేము నేనని సిద్ధముగా నుం
దురు. "ఏన కేనా ప్యుపాయేన ప్రసిద్ధపురుషో భవ" అని మనప్రాచీను లగునా
ర్యులే చెప్పియున్నారుగదా? ఇదియుఁ గాక ఛందోవ్యాకరణనిబంధనంబులకు
లోఁగియే యీకాలంబునఁ బద్యము లల్లువారు కొందఱు భావకవిత్వ మని
యొకతెలుఁగు క్రొత్తకైత సేయుచున్నారు. అందు భావమే ప్రధానముగా నుం
డునఁట ఏది వ్రాసినను నెక్కరణిని వ్రాసినను క్రొత్త త్రోవనుండియుండుటయే
యిట్టివారికి నియమము. ప్రాచీనరీతుల ననుసరించి వ్రాయఁబడునది గద్యమైనను
బద్యమైనను బనికిరాదు. పనికిరాదని యేల చెప్పితిని మీరెఱుంగుదురా? అట్టి
పుస్తకములను బ్రాయికముగా విద్యాశాలలోఁ దదధ్యక్షులు పాఠ్యగ్రంథములు
గా నిర్ణయింపరు. సంస్కృతపదము లెక్కువగా నుపయోగించి వ్రాసినచో
దీనిలో సంస్కృతరచనలే కాని తెలుఁగు చాలఁదక్కువయని నిరసింతురు. అచ్చ
తెలుఁగుపదములును జాతీయము లగుమాటలును గూర్చి సలక్షణంబగు శైలిని
నెవ్వఁడేని యొకపొత్తమును వ్రాసిప్రకటించునేని యది "Chaucer's English"
(ఛాసర్సు ఇంగ్లీషు) వలె దురవగాహ మనుమహాప్రాచీనకవులు వాడినవిస్మృ
తిభాషలో వ్రాయఁబడిన దనియు నేతత్కాలపువారి కవి మనోరంజకంబులును
నుపయోగకారులును గావనియుఁ దూలనాడుచుఁ దద్గ్రంథనిర్మాతల నిరుత్సాహు
లనుగఁ జేయుదురు.

కట్టా! మనయాంధ్రభాష కెట్టిదురవస్థ పాటిల్లె? దీనిఁ దొలఁగించి దా
నిం బోషించుటయే ముఖ్యోద్దేశముగాఁ గొని పోటుమాసిసుల యేటులకు వె

నుదీయుక పాటుపడునది యీయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తని నేఁ జెప్పవలయునే? భాషకిక్కాలంబున ఘటిల్లెడు పూర్వోక్తసంకటంబుల నివారింపఁ బూనిన యి ప్పరిషత్తున కిక్కాలంబున నభినవకృష్ణరాయ లనఁబరఁగుచు నిష్ఠాయుతులై వలయు నంత సాహాయ్యంబొనర్చుచుఁ బ్రధానపోషకులై యున్న శ్రీపిఠాపురము మ హారాజాగారు ప్రాచీనము తావలంబు లగు విద్వజ్జనంబుల కెల్లరకును గడుంగడు సంస్తవనీయులై యలరారుచున్నకతంబున నాంధ్రవాణి పోలియు దనియు నచి రంబ లబ్ధసంజ్ఞారోగ్యయై మునుపటి యుందయుం బొంది శాశ్వతంబుగ జీవించు ననియు నేను నెమ్మదిం దిరమ్ముగ నమ్ముచున్నాఁడను.

ఇఁక భాషారక్షణోపాయముంగూర్చి నాలుగుమాటలు చెప్పఁదలంచితిని.

—: భాషాస్వరూపము :—

మానవుని బుద్ధిస్వభావసంయోగకారిణి భాష. ఆంధ్రభాషయన నాం ధ్రునిబుద్ధిస్వభావధర్మమును బోధించు శబ్దబృంద మనియే సారము. భూతభవి ష్యద్వర్తమాననామక కాలత్రయమునందును నాంధ్రసంఘ మేలాగున నుండె ను? ఎటు లుండఁగలదు? ఎట్లున్నది యనువిషయములనుబోధించుటయే భా షకుం గలఫలము. మన మేసంఘమును బరీక్షించిన నాసంఘమున కేవి స్వ భావధర్మములో వానిని వారిభాషయే సువ్యక్తముగాఁ దెలుపుచుండును. ధన మునుఁ బ్రాపంచికసుఖమును నధికారము నీమొదలగువానియం దొక్కదానినో రెండింటినో లేక యన్నింటినో యాశించు జాతివారిభాషను మనము పరీక్షిం చిన నాయూహలనుస్థిరపఱుచుచుఁ దదుపాయములఁ దెలుపుచుఁ దదనుగుణో దాహరణముల వ్యక్తీకరించుచు నాభాషాగ్రంథసముదాయ ముండును. ఆగ్రం థములను మన మాద్యంతం బరించి యంతతో సంతృప్తినొందక స్థాలీపులాకన్యా యమునఁ గాక స్తనశల్యపరీక్షాన్యాయము ననుసరించి పరికించితిమేని యా జాతి భావము లెట్టి వని మనకుఁ బొడకట్టకమానవు. ఈనియమము ననుసరిం చి మనకు ముందున్నవారి భావము లెట్టివి? వారిసుగుణసంపద యెట్టిది? వా రుచేయు కర్మము లెట్టివి? అవి యేకరీతిగా నుండినవా? లేక కాలానుసారము మార్పు నొందినవా? పరీక్షించితిమేని మనపూర్వుల గంభీరభావములు, మత ధర్మాచరణాదిధర్మనిబద్ధములగుసద్గుణగణములు, ఐహికాముష్మికములనఁబడుఫ లముల వేని గోరి యాచరించిరో ఆకర్మములు, కాలానుసారముగ నెట్లు మా ర్చుకొనిన శాస్త్రవిరుద్ధముకాదో అట్లు చేసిన మార్పులు, వేనిని మార్చినఁ బ్ర

థమసూత్రమే నశించునో అట్టివిషయములను వారించుకొని మార్పకుండుట
యు మున్నగు ననేకవిషయములు మనకు వాణీదర్పణమునఁ బ్రతిబింబమువలె
గ్రంథబృందమునుండి స్పష్టములగు. మన మేగ్రంథమును బఠించి సారమిం దే
ది యని వేసారక పలుసారులు విచారించితిమేని మనపూర్వులమనోవృత్తు లా
ముష్మికసుఖసంపత్సమృద్ధినే యాశించునవి యని తేటపడియెడిని. ఇట్టివిషయ
ములనుదెలుపుటయే భాషోద్దేశము. మఱియుదేవభాషాప్రతిచ్ఛాయయే యాం
ధ్రభాష యనియు స్పష్టముగ.

దేశమహోన్నతి భాషాభివృద్ధిచేఁ గలుగును గాని వేఱుకారణమునఁ గలుగ దనవచ్చును. ఈవిషయము నందఱు అంగీకరింతురో లేదో యెఱుంగను గాని ప్రిక్కంద్ర భావ మని మాత్రము నుడువఁగలను. భాషయే మానవులకు గూడిక కల్పించును. క్రొత్తదేశమునకుఁ బోయితిమేని యందాంధ్రుఁడు కనఁబడినచో వానిం గూడ మనస్సు కోరును. అప్పటియానందము వర్ణనాతీతము. ఆకాలమున నందఱుమాటలలో నాంధ్రునిభాషానిస్వనము—

క. వీనులవిందై యమృతపు, సోనలపొందై యమందసుమచలదళిని
గానము క్రందై యాస్వన, మానందబ్రహ్మమైన నధిపతి పలికెన్.

అను రామరాజభూషణుని హృద్యమగు పద్యమును స్మరింపఁజేయక వదలునా? అట్టియానందమును గలిగించినది భాష గాని వేపముగాదు. అట్టి భాష యత్యున్నతిఁ గాంచినచో నాదేశ మున్నతస్థితిని గాంచియుండుననుట సముచితమే యని తలంచుచున్నాఁడను. భాషామూలముననే జాతియందభిమానము గలుగును. అది సాంద్రమైనచో నైకమత్య మనంబడును. ఆనైకమత్యమే దేశాభివృద్ధికాలవాలము. కాఁబట్టి భాషయే మనదేశాభివృద్ధికిఁ బ్రధానకారణమని విన్నవించుచున్నాఁడను.

ఇతరభాషాసంయోగము

ఏదేశభాషయందైనను నితరదేశభాషాపదములు చేరియున్నవనుట నిర్వివాదాంశము. ఒకదేశస్థుఁడు కారణాంతరమున దేశాంతరమున కరిగి యటఁ గొలఁదివత్సరములు నివసించి మరలి స్వస్థానమున కరుదెంచినపు డాతఁడు క్రొత్తదేశపుభాషాపదములను వాడుచుండును. అవి కొందఱకు కలవడును. అందుఁ గొందఱు కవులుందురు. ఎట్లో కవిత్వమునం దవి చేరును. తరువాతివా రాపదములు మనభాషవే యనుకొందురు. అట్లుగాక యాంధ్రభా

షాపదము లివి యని తెలుపు నిఘంటువు వ్రాసియుండినఁ దక్కిన వన్యదేశ్యము లని కనుఁగొనుట సులభముగ నుండును. అపని సాగనందున మనభాషలో నిమిడియున్న పదము లివి యని యెఱుంగుట సామాన్యులకుఁ గష్టముగ నున్నది. ఈవిషయము నేకాంతముగఁ గూర్చుండి విచారించితిమేని మన భాష యెన్నియో దేశములం దిరిగి యెన్నియో మార్పుల నొందియున్న దని తోఁపకపోదు. అంతియగాక యేభాష యెప్పు డుత్పత్తిల్లెనో చెప్పుటయు నశక్యము. దీనికిం గలకారణము భాషాప్రాచీనత్వ మనవలయును. పెక్కుశబ్దములు కల్పింపఁబడియుండును. ఎందువలన నన్న ప్రశ్న మసంబద్ధము. ఆకాలపువారి యూహాలు తెలుపుట కప్పుడు శబ్దము లుండకుండవచ్చును. అవసరమును బట్టి కల్పింపఁబడి యుండవచ్చును. కొంతకాలముక్రిందట విశాఖపట్టణప్రాంతముల నిష్టాలాపము లాడుకొనుతఱిఁ జమత్కారముగా నొక్కఁ డొకమాట పలికినఁ దక్కినవారు "మతాబా కాల్చెను" అని యనసాగిరి. ఇప్పు డామాట యామండలమున వాడుకయైనది. "రంజుగా నున్న" దనఁగా శ్రుతిహితముగా నున్నదను నర్థమునఁ బైమండలమున నున్నవారిలోఁ గొందఱు రసికు లుపయోగింతురు. అది గ్రంథములఁ జేరిన నదియు నాంధ్రభాషయే యనఁబడును గదా? ఇట్లే పెక్కుపదములు కల్పింపఁబడియుఁ బెక్కుపదము లన్యభాషలనుండి చేర్చుకొనఁబడియు నీయాంధ్రభాష వృద్ధియైన దనవచ్చును. తోఁచినట్లెల్ల నన్యభాషాపదములను జేర్చుకొనుటయుఁ బాడిగా దని నాయుద్దేశము. భాష వృద్ధికావలదా యన్న దేవభాష మనకు నిధివలె నున్నది. అందుఁ గలపదము లెందును లేవని పెక్కండ్రు నొక్కి వక్కాణించుచున్నవారు. కావున నింకనైన నితరదేశభాషాపదములను జేర్చుకొనక దేశభాషనుండి చేర్చుకొనుచు నీవఱకిన్ని చేరిన వనియు, వాని వ్యుత్పత్తు లివి యనియును దెలిపి భాషను జక్కనలంకరించుట యీపరిషత్తునకు విధియైయున్నది.

వ్యాకరణము

ఆంధ్రభాషాభివృద్ధికి వ్యాకరణము ప్రధానాంగ మనవలయును. ఇప్పు డుండువ్యాకరణములు చాల వనియుఁ గ్రొత్తగాఁ బెద్దవ్యాకరణము వ్రాయుట యత్యవసర మనియుఁ గొందఱు పలుకుచున్నవారు. కాని యిప్పు డుండువానినే పఠించువారి సంఖ్యయే తక్కువగ నున్నది. వ్యాకృతిగ్రంథసంఖ్య కొఱంత గాంచలే దని నే నెంచుచున్నాఁడను. ఇపుడు క్రొత్తవ్యాకరణమును వ్రాయు

టకనేకాంతరాయము లున్నవి. క్రొత్తయక్షరములు కల్పింపవలసి యుండు నేమో ? ఆయక్షరములు గలపదము లెంతదనుక నిలుచునో యేక్షణమున నశించునో మన మిప్పుడు నిర్ణయింపఁజాలము. భాషానియమముల నొక్కత్తుగ నణఁగఁద్రొక్కి గ్రామ్యభాషగనో వ్యవహారభాషగనో యగ్రామ్యభాషగనో మార్పవలయు నని రామరావణయుద్ధము పద్ధతిగఁ బోరాడుచుండువారు పెక్కండ్రు గల యిక్కాలంబున నియమముల నేర్పఱుచుటయే సారముగాఁగల వ్యాకరణమును వ్రాయఁబూనుట పరిహాసాస్పద మగునేమో యని యూహించుచున్నాఁడను. లేనిగౌరవమును గాంచ నెంచుటకన్న నున్నదాని నూడిపోకుండఁ గాపాడుట సమంచిత మని తలంచుచున్నవాఁడను. పూర్వమహాకవుల మర్యాదయే పూర్ణానుసార్య మగుచుండ నిఁక నిప్పటివ్యాకృతికర్తల కెంత మాత్రము మర్యాద నిలుచునో తెలియఁజాలను. ఈవాదములు తుదముట్టి భాష నియమబద్ధముగ నిలుచునన్న యాశ పొడమ నంతదనుక నీప్రయత్నము నిలుపుటయే శ్రేయస్కరము. అట్లని నిరాశఁ జెందరాదు. ఉన్ననియమముల సడలింపక వానిని సమాశ్రయింపవలయు. తద్విరుద్ధప్రయోగములు ప్రాచీన గ్రంథరాజములయం దున్నచో "ప్రమాదోధీమతా మపి" అన్నసూక్తి కుదాహరణములుగాఁ గైకొనవలయునే కాని "తదేవాహం సాధయామి" అన్నట్టు మొండిపట్టును బట్టరాదు.

గ్రంథరచన

ఇఁక గ్రంథరచనం గూర్చి యించుక తెలిపెదను. భాష కాధారము గ్రంథసముదాయమే. నాడింధముఁడు సూత్రమునకు రత్నసంతతులఁ గూర్చును. అట్లే కవి ఛందస్సూత్రమునందు మృదుమధురతమపదరత్నసముదయమును గూర్చును. తొలిది కంఠభూషణము. రెండవది వాగ్భూషణము. అయ్యది యపహార్యము. ఇది యనపహార్యము. కవితాశిల్ప మనల్పకల్పనాతిశయ మనోహరము అనన్వయాలంకార మట్లు దీని కిదియే సాటి. కావుననే "కవితా యద్యస్తి రాజ్యేన కి" మ్మని భర్తృహరి భాషించెను. కవితాశిల్పమునకు సుమతియే పరికరము. లోకవిజ్ఞానముకూడ నొకయంగ మనవచ్చును. కవి మనస్సునకు బ్రహ్మాండములు గోష్పదీకృతము లగునన్నఁ దక్కిన నొకలెక్కయా ? ఆశిల్పము సాధుమనోరంజకము గావలయు. దీనికి ఫల మదియే. కాఁబట్టియే కదా, "య" స్సన్మానసగమనాయై వేదం మమతు పాథేయమ్" అని

యొకమహాకవి వాక్రుచ్చెను. కవిత యైహికాముష్మికసుఖంబుల నొడఁగూర్చు
నని ప్రాజ్ఞులు పలికియున్నారు. అది యెల్లరయంగీకారమును బడసినది. ఎంద
ఱకో మార్గదర్శకము కూడ నగు. కావునఁ గవిత భావకాధారము; వాగర్థ
ములవలె నివి పరస్పరాశ్రయము గలవి. చతుర్విధపురుషార్థదాయిని కవిత
యని కొందఱు పలికిరి. ఇందఱిన్నివిధములఁ బొగడుట-బట్టియే కవిత నియ
మబద్ధురాలు కావలసివచ్చెను. కవితాకారము నలంకరించునపుడు సువర్ణము
లఁ జక్కఁగా శోధించి మనోహరవర్ణములఁ బొంకుపఱిచి సకలాలంకారములఁ
గూర్పవలయును. భావము సద్భావముగా నుంచినఁగాని ఫలము లేదు. ఈ
కార్యమునఁ గవి కడు జాగరూకుఁడై మెలఁగవలయుఁ గాని తనకుఁ దోఁచి
నట్లు మెలఁగి నియమముల నుల్లంఘింపరాదు. అట్టికవిత పతివ్రతరీతి దశదిశ
లఁ దననిర్మలయశస్సుధాకరకరములు పరఁగ నొప్పారును. అట్లు కానిచోఁ
బుంశ్చలివలెఁ గ్రమక్రమముగాఁ గుందుఁ బొందిడించును.

సత్కావ్యము నొనరించి కవి యశఃకాయమున నిరంతరము ప్రకాశించు
చుండును. కావ్యము వ్యంగ్యప్రధానముగా నుండవలయు నని పెద్దలభావము.
అట్టి కావ్యమే యుత్తమకావ్య మనియు వారిసిద్ధాంతము.

శ్లో. చతుర్వర్గఫలప్రాప్తి స్సుఖా దల్పధియా మపి,
కావ్యాదేవ యత స్తేన తత్స్వరూపం నిరూప్యతే.

అని విశ్వనాథకవిరాజు నిర్వచించెను.

"శ్లో. వాచ్యాతిశాయి వ్యంగ్యం య దుత్తమం తద్ధ్వనిశ్చ సః,
వీక్ష్య రామం ఘనశ్యామం సీతా జాతా నమన్ముఖీ."

అని రాజచూడామణి దీక్షితుఁడు కావ్యదర్పణమందు వ్రాసెను. అట్టి
కావ్యములను మహాకవులు రచించి తమజననము సార్థకముగాఁ జేసికొనిరి.

మనమెల్ల నిపు డేభూభాగమున నిలువఁబడి యున్నవారమో యాభూ
భాగమే వాగనుశాసనునిచేఁ బవిత్రీకృతమయ్యెను. ఈమండలమే సకలకవికుల
తిలకపోషకుఁడై ధర్మపాలనాదరుం డగు శ్రీమద్రాజరాజనరేంద్రపరిపాలిత
ము నాఁటినుండి నేఁటివఱకు వాగనుశాసనుని లెక్కించిన యంగుళియందు ని
లుపఁదగిన పేరు గలకవి యెవ్వం డేని కలఁడా? గంగాప్రవాహశీతలవిమల
సలిలశీకరములంబోలె శబ్దనిసరమును వెదఁజల్లినవాఁ డొక్కఁడేని కలఁడా?
ఆమహాత్మున కామహాత్ముఁడే సాటి యని చెప్పుట యతిశయోక్తియని యెవ్వఁ

డనగలఁడు ? వారిపద్యము నొక్కదానిం బఠించి జన్మము పవిత్రతమముగాఁ జేసి కొనెదను.

చం. దళితనవీనకందళకదంబకదంబకకేతకీరజో
మిళితసుగంధబంధురసమీరణుఁ డన్ సఖుఁ డూఁదుచుండఁగా
నలియుచు మొల్లగుత్తులను నుయ్యెల లూఁపఁగ నెక్కియాఁగె ను
ల్లలదళినీకులంబు మృదులధ్వనిగీతము విస్తరిల్లఁగన్.

ఇందలిపదలాలిత్య మనుపమానము. అర్థచమత్కృతి వర్ణింపఁ దరము గానిది. ఇట్టికావ్యముల మూలమున నాకాలపుమతనియమాదులు స్పష్టము లగుచుండును. అట్టిమహాకవులప్రాపున నట్టిమహారాజులయండ నీయాంధ్రభాష పెంపునొందెను. నవనవాలంకారముల విరాజిల్లెను.

ఇపుడు కావ్యరచన యడుగంట నున్నది. మొదలు కావ్యరచనయే వ్యర్థ మని కొందఱు వాదించుచున్నారు. నియమములఁ బాటింపకుఁ డని యుద్ఘోషించుచున్నారు. మఱికొందఱు ప్రాచీనాంధ్రగ్రంథములయం దతిశయోక్తులు గాని స్వభావవర్ణనము గనుపట్ట దందురు. అట్టిమహాత్ములు,

సీ. పాలుపారఁగా బోరగిలి పాన్పువాల్గుమూలలకును వచ్చును మెలఁగి మెలఁగి
లలిఁ గపోలంబులఁ గిలిగిలింతలుపుచ్చి నవ్వింపఁ గలకల నవ్వినవ్వి
ముద్దులు నోలఁ గాడ మ్రోఁకాలఁ గేలను దడవుచు నెంకును దారితారి
నిలుచుండఁ బెట్టి యంగుళు లూఁత చూపఁగాఁ బ్రీతిఁ దప్పడుగులు పెట్టిపెట్టి
యన్నఁగంటిఁ దండ్రిని గంటి నయ్యఁ గంటి, నింక రావయ్య విందులవిందవనుచు
నర్థిఁ దన్నుఁ బిలువఁగ నడయాడిమాపి, యుల్లసిల్లెఁ గృష్ణుఁడు శైశవోత్సవముల

సీ. వాఁకలఁ బడి నీరు వలియఁ బాఱఁగ మిట్టులొండొంట బలసితృణోత్కరముల
తుదలు *పచ్చఁదనంబుతోఁ దలచూపంగ దీఁగలొయ్యనఁ గొంకు దేఱికొనలు
మొగమెత్తమెత్తన యిగురాకుదోఁపంగఁ దరువులు తనిగాడ్పుఁ దవసరుచులు
గాంచి సప్రాణించి క్రమ్మఱఁ గొమ్మలు గదలించి నర్తనక్రమ మొనర్ప
నెలవు లేర్పడికొ క్రమ్మకు నెలవులెఱిఁగి, మృగకులంబులు బ్రమవాసి మెలఁగ, బోరఁగ
నాటవికకోటితమజాడలరసితిరుగ, నడపు లొప్పారెఁ జండవర్షాత్యయమున.

అను నెఱ్ఱాప్రెగడ రచించిన హరివంశమునఁ గలయీపద్యములను బఠించి నిరృత్తసంశయు లగుదురుగాక! ఈసునొండె, శక్తిహీనతనొండె, పూర్వ

*. నిక్కదనంబుతో-అనిమార్పఁబడినది.

లఁ దిరస్కరించిన లాభ మేమి గలదు? పద్యకావ్యములు విశేషించి వృద్ధి కా
వలయును. గద్యకావ్యములు నిస్సారము లని నాభావము కాదు. మనస్స
మ్మోదము నుత్పాదింపఁ బద్యకావ్యము లే మిన్న లని సన్నుతిఁ గాంచిన వని
నే నెన్నెద. శాస్త్రము లన్నియు నాంధ్రమునఁ బరివర్తనము చేయునపుడు
గద్యము హృద్యముగ నుండును. నియమబద్ధముగను వ్యుత్పన్నముగను నుం
డుభాష గ్రంథములయం దుండఁదగినది. పరస్పరసంభాషణమున వ్యాకరణ
మును పాటింపనంత మాత్రమున నట్టిభాష గ్రంథములఁ జేర్పఁదగదు దాన
రసమొదవదు.

—♦ భావకవిత్వము ♦—

ఇఁక భావకవిత్వమును గుఱించి నాలుగుమాటలు వచించెదను. భావ
కవిత్వ మనఁగా నర్థమేమో, వా రేయర్థమునం దిమిడించిరో తెలియదు.
భావప్రధానకవిత్వ మని మన మూహింపవచ్చును. ప్రాచీనగ్రంథములయందు
శబ్దాడంబరమే గాని భావము లేదని వారియూహ యైనట్లును దోఁచెడి. ఇంత
కన్న నసంగత మగుమాట కలదా? ఏభావము లేకున్నఁ గవిత చెప్పుటెట్లు?
పూర్వోదాహృతపద్యమునందు నన్నయభట్టారకుని భావ మేమని పరికింతము.
వర్షర్తువును వర్ణించుచున్నాఁడు. ఆకాలమునందుఁ గుసుమపరిమళభారమును
వహించి వాయువు వీచుచుండు ననియు, నటవీమల్లికలు పూచియుండఁగా
వాగుత్తులయందుఁ దుమ్మెదలు ఝుంకారము లొనరించుచు నూఁగుచుండె నని
భావము. దీనిచేఁ బాండవులు శ్రీకృష్ణాగమనమునఁ గుతూహలస్వాంతులు
కాఁగల రని ధ్వని. ఇందు గంభీరభావము లేదా? వ్యంగ్యకావ్యము ప్రశస్త
మని పూర్వులసిద్ధాంతము. భావము వాచ్య మగుచో మధ్యమకావ్యమే
యగు. ఎంత తఱచిన నంత భావము వెల్లివిరియుచున్నది ఎట్టివారు వినినను
జదివినను మనస్సునకు వేఁగగ్గింపక శబ్దముల భావము కూడ నలరారుచుండవ
లయు. ఇట్లు మనగ్రంథములు వేలకు వే లుండఁగా భావకవిత్వ మని క్రొత్తదారి
యిది యని ప్రోక్ష్యఁజూచుట భావకవిత్వమునకే కాని వేఱొండు లాభము కాన
రాదు. భావము లేని కవిత్వ మొకటియుండునా?

కొందఱు భావముమాట మాకేల గాని ఛందోనియమముల నవలింప
వలయు నని పెనఁగులాడుదురు. యతిప్రాసము లేలయని ప్రశ్నింతురు. శ్రుతి,
తాళము, సంగీతమున కేల యని ప్రశ్నించినట్లే యీప్రశ్నము గనఁబడుచున్నది.

అట్టినియమము లున్నదే పద్య మగును. ఆనియమములు వలదనువారు యక్ష
గానముల రచింపవచ్చును గద్యమును వ్రాయవచ్చును. నిష్కారణవైరమును
ఛందోవిషయమునఁ బూననేల? గీర్వాణభాషయందు లేనినియమము లిందే
లయని ప్రశ్నింపరాదు. ఒక్కొక్కభాష కొక్కొక్కపద్ధతి హెచ్చుగా నుండవ
చ్చును. అది సరిపడనివా రాజోలికిఁ బోక యుండుట మంచిది. అంతియగాని
దానిని సవరింపఁ బూనరాదు. దాన మేలు లేదు. మఱియుఁ గీర్తి కలుగఁబోదు.

— ♦ నా ట క ము లు ♦ —

ఇఁక నాటకములస్థితి యెట్లున్న దని విచారించు టనవసరము కాదు.
నాటకనియమములకుఁ దిలోదకము లొసంగి చాలకాల మైన దనవచ్చును.
ఎవ్వరైన వ్రాసిన దాని నెల్లనుఁ గ్రొత్తపద్ధతి యని తూలనాడుదురు. నాటక
ములు భాషాభివృద్ధికి మూలములనక తప్పదు. నాటకదర్శనమే పాపమను
వారు కొందఱు గలరు. నటుల దుష్ప్రవృత్తిఁ గాంచి వారట్లు బెదరియుందురు.
నాటకములు ప్రాచీనులమతాచారములను, మర్యాదలను రాజప్రజలపరస్పర
సంబంధములను, నింక ననేకవిషయములను బోధించు రీతిని బోధించుటకే
యుద్భవించినవి. శ్రుతిస్మృతులఁ బరిశీలించిన పెద్దలు కూడియుండుసభలకుం
జని తెలిసికొనుట యొకపద్ధతి. నాటకములఁ జూచి నేర్చుకొనుట యొకపద్ధతి.
ఈరెండుపద్ధతులయందు జనసామాన్యమునకు రెండవపద్ధతియే యనువగునది.
ఇట్లు లోకమున కుపకరించు నాటకములు లక్షణవిరుద్ధములయ్యె నేని చెప్పవలసి
న దేమి? "మంత్రీ! భోజనమునకు వేళయైనది. పోవుదము రమ్ము" అని రాజు
నోటఁ బలికించినచో నద్దానిం జూచి రాజమర్యాద యెట్టి దని నేర్చుకొందురో
చెప్పవలయునా? నాందీపద్యము నాటకార్థమును సూచించునది గా నుండవ
లయు నన్న నియమ మేనాఁడో త్యజింపఁబడినది. స్వేచ్ఛగా రచించుట యా
చారమైనది. అంకములుగ విభజించు నాచారము గలిగియుండెను. ఇపుడు
తోఁచినన్నిరంగములు గా వ్రాసి ముగించునాచారము క్రొత్తగా వచ్చిన ట్లొక
నాటకము పరిశీలించుచుఁ జూచితిని. ఇట్లు నియమముల నుల్లంఘించి నాటక
కళను బాడొనరింపక యుండఁ గాపాడుట భాషాభిమానులకు విధియైయున్న
ది. ఇట్టిస్వేచ్ఛయు భాషాభివృద్ధి కొక కొఱంత యని తలంచుచున్నాను. రాజ
భక్తి, దేశభక్తి, మతాభిమానము మొదలగువానిని వృద్ధిచేయునది గా నాటక
ము వెలయ వలయు ననుభావము నాంధ్రులు మఱవరాదు. దానినిబోషించునా

టకముల వ్రాయించునూహలను గల్పించుట యీమహాపరిషత్తునకు విధియై యున్నది.

—♦ నాటకభాష ♦—

ఉత్తమమధ్యమాధమపాత్రములకుఁ దగినట్లు భాష యుండవలయునని, తుషుము మొదలు దేవతార్చనమువఱ కన్నట్లు రాజు మొదలు సేవకునివఱకు నొక్కరీతిగా భాషయుండరాదని, కొందఱుమతము ఎట్లుండిన బాగుగనుండునో నిర్ణయించుట శక్యముగు పనికాదని యొక్కకొందఱుమతము. పండితాఖండలు లందు నీమహాపరిషత్తీభారమును గూడవహించి సిద్ధాంతము చేయునెడల సమంజసముగా నుండు నని నే నాశించుచున్నాఁడను.

— విమర్శనగ్రంథములు —.

భాషాపరిపూర్ణజ్ఞానమునకు విమర్శనగ్రంథములు మహోపకారకములని కొంద ఱూహింతురు. ఆయూహ రసికజనాదృతికిం దగినదియే. మనపూర్వు లట్టిగ్రంథముల రచింపలేదనువారు కొందఱు కలరు. అది యొకలోపమనువారుకూడఁ గొందఱు కలరు. విమర్శనగ్రంథము లుండవలయు నన్నమాట సమ్మతమే గాని పూర్వులు వ్రాయలేదనుట పొరపాటు. ఔచిత్యవిచారచర్చ లోనగునవి యట్టివే కదా. క్షేమేంద్రునికంటె మిన్నయగువాఁ డొక్కవిమర్శకుఁ డుండునా. తెలుఁగునం దట్టిగ్రంథములు లేవే యనవచ్చును. తెలుఁగునఁ గవిత్వమారంభించి యించుమించుగా నేడెనిమిదివందలవత్సరములకంటె మించలేదు. నన్నయభట్టారకున కాదికవి యని యిచ్చుతాంబూల మిపు డూఁగులాడుచున్నది. నన్నెచోడుని పరిసరమునకు జరపఁ బడుచున్నది; అంతకుముందుఁ గవు లుండరా. వారిం బరిశీలింతము. ఏలతొందఱపడవలెను. కొట్టులో నాతాంబూలమును బెట్టింపుఁ డని కొంద ఱనుమతి యిచ్చుచున్నారు. ప్రథమకవి యెవ్వఁడని నిర్ణయింపఁబడునో యూహింపఁ జాలకున్నాఁడను. ఆవాదమీబ్రహ్మకల్ప ముండుదనుక నుండవలసినదే. ఎవ్వఁ డెవ్వనిపేరు చెప్పి యీతఁ డాదికవి యన్నను వానికి ముం దుండరా యన్నప్రశ్నము రాకమానదు. ఇది యనవస్థాప్రసంగమునఁ బర్యవసాన మగును. తుదకు నన్నయభట్టారకునకే చేరఁదగు ననియు, నామహాత్ముని మించినవాఁడు లేఁ డనియు నేనూహించువాఁడను. భాషాభివృద్ధికిఁ దగినన్నిగ్రంథములే లేనపుడు రచించినవారిగ్రంథమును విమర్శింపఁబూనుకొన్నచో మన కేల యీచిక్కని వారుకూడ మానుదు రేమోయను

భీతినూరకుండు రని యీవిషయమున నా భావము. లేకయున్న నీపాటి పాండి
త్యము వారికి లేకుండునా.

మనము మహాభారతమును బరమపావనగ్రంథరాజమునుగా భావించు
చున్నవారము. వ్యాసాదులను భగవంతునివలె భావించుచున్నవారము. అనుది
నము వారియుపదేశములు వేదవాక్యము లని నమ్మియున్నవారము. అట్టిభారత
మును విమర్శింపఁబూనినపు డందుఁగల ధర్మవిశేషము లేవి? తరణోపాయము
నెన్నిరీతుల బోధించిరి? ఎంతవలన నందుఁ గొందఱు జగద్వినుతికిఁ బాత్రు
లైరి? అను మొదలగు విషయములు నడఁగ ద్రొక్కి యస్మదాదులకుం గలభక్త్యు
త్కర్షమును నశింపఁజేయఁబూని వ్యాసాదులు కూఁ భ్రష్టులు వారిమాటలు పరి
గ్రాహ్యములు కావు, ఆకాలమునఁ గలనాగరకత యత్యంతమునీచము, అను
నీచోపగుభావముల వెల్లడించుచు విమర్శనగ్రంథము వ్రాయుట వ్యర్థము. పా
మరులకుం గలభక్తి నందుఁగల యొక్కశ్లోకమే పెంపొందఁ జేయును. చతుర్వి
ధపురుషార్థముల తత్త్వముఁ దెలుపునట్టియు త్కృష్ట గ్రంథరత్నమును దూషిం
చుట బాగుగాదు. ఆస్తికుల నాస్తికులనుగాఁ జేయఁబూనుటకే యీప్రయత్న
మని కొందఱు తలఁతురు. ఖండాంతరవాసులు వ్రాసినందు, నాస్తికాభాసులు
దానిం దలదాల్పనిందు. భగవంతుఁడు భావనామాత్రసంతుష్టహృదయుఁడు.
భారతము వేదమనియే భావించి యందలినీతుల నేర్చుకొన్నఁ దరింపఁగూడ
దా. అట్టి గ్రంథరత్నము నామూలాగ్రము, సమన్వయము చేయఁజాలని మన
మాక్షేపించి లోపములనుజూపి యున్నవిశ్వాసముంగూడ నూడఁగొట్టుట మం
చిపనియే కాదని నాయూహ. ఇట్టిపుట్టగొడుగులవంటి గ్రంథము లెన్నిలక్షలు
పుట్టినను దానినాదరించువారు కోట్లకొలఁదిగ నుందురనుట సత్యము. సూర్యు
నిపై నుమిసినట్లు భారతమును దూషించినందున వేఱొకలాభ మేదియుఁ గాన
రాదు. కావున నట్టి ప్రయత్న మొనరించి యపూర్వఖ్యాతిని గాంచనెంచక
క్షీణింపనున్న భక్తిని బెంపొందించునట్లు విషయముల నుద్ధరించి వ్రాయుచు
భవిష్యద్గ్రంథకర్తలకు మార్గదర్శకులుగా విమర్శకు లుందురుగాక యని వారిని
వేఁడుచున్నాఁడను.

విమర్శనగ్రంథకర్తలయందు దొక్కదోష మారోపింపవచ్చును. వారు
విశేషించి లోపములనే చూపఁబూనుదురు. మఱియు గ్రంథకర్తను దూషిం
పఁ దలపెట్టుదురు. తుదకు నది వ్యక్తిని దూషించుపనితో సమాప్తమగును

విమర్శనగ్రంథకర్తకంటెఁ గవికి మిత్త్రుఁడు వేఱొకఁ డుండఁ డని నా తలంపు. గుణదోషములఁ జూపి యందును దోషములఁ దెల్పునపుడు నాతికఠినముగఁ బలికి గుణవిమర్శనమునం దధికప్రసంగము చేయుట సరసము. లేనిచో విరసమే. ఎట్టివారికేఁ బ్రమాదము లుండకమానవు.

శ్లో. తేనాభిఘాతరభసస్య వికృష్య పత్త్రీ వన్యస్య నేత్రవివరే మహిషస్య ముక్తః
నిర్భిద్య విగ్రహ మశోణితలిప్తపుంఖ స్తం పాతయాం ప్రథమ మాస పపాత పశ్చాత్

అని కాళిదాసమహాకవి-(రఘు: ౯-౬౧)ఇందలి ప్రమాదమును గొప్పగాఁ బలికి పెద్దగ్రంథము చేసి,

శ్లో. స్థితాః క్షణం పక్ష్మసు తాడితాధరాః పయోధరోత్సేధనిపాతచూర్ణితాః
వళీషు తస్యాః స్ఖలితాః ప్రపేదిరే చిరేన నాభిం ప్రథమోదబిందవః.

అని కాళిదాసు రచించిన (కుమా. ౫ ౨౪) శ్లోకమునందలి భావగాంభీర్యమును విమర్శించునపుడు నాల్గుమాటలతోఁ జల్లఁగా జాఱవిడిచిన నాతఁడు విమర్శకుఁడు కాఁడు. అది యొకవిమర్శనగ్రంథము కాదు. ఆంధ్రభారతమును విమర్శించుచు ధారుణి, జీవగఱ్ఱ, లోనగువాని నాక్షేపించి యాక్షేపించి,

సీ. సహకార మత్ప్రియసహచరుఁ బున్నాగ పున్నాగుఁ దిలక భూభువనతిలకుఁ
జందన బుధహరిచందనుఁ బుష్పితాశోక సుహృజ్జనశోకదమను
వకుళ కులైకదీపకు విభీతక భయభీతార్తిహరు నలుఁ బ్రీతితోడఁ
గానరే కానరే కాన లోకోత్తరు నని మ్రాఁకమ్రానికి నరుగు నరిగి- మొ॥

అను మొదలగుతావులఁ గలచమత్కృతిని వినుతింపక యున్న నదేటి విమర్శము? కొంతకాలముక్రింద నొక్కపండితుని గ్రంథమును వేఱొకపండితుఁడు విమర్శించెను. నే నద్దానిం జదివితిని. చమత్కారముగా దూషించుటెట్లో తెలిసికొనఁగల్గితి. అందు సత్యము లే దని నాభావము కాదు. వ్యక్తిని దూషించుట సరసము గా దని నుడివితిని. సావధానముగా నాలోచించి గుణదోషవిమర్శనమునందుఁ గవి తన చాతుర్యమును జూపవలయు ననుటయే యీనామాటలం గలసారము. అట్టిగ్రంథము లుత్పత్తిల్లినం గాని యిప్పటిగ్రామ్యభాషావాద మడుఁగంటను. ఇప్పట్టున గ్రామ్యభాషం గూర్చి నాలుగుమాటలు పలికెదను.

— గ్రామ్యభాష. —

గ్రామ్యభాష ప్రతిదినము వింతరూపములు గలదిగా మాఱుచుండును.

కొన్నిమండలముల నుండువారు "గుఱ్ఱముచ్చుకై" నన్నమాటను గల్లుత్రాగె నను నర్థమున వాడుదురు. వేఱొకమండలమున నశ్వము నధిరోహించె నను నర్థము సందే దాని నుపయోగింతురు. ఇట్టి వెన్నియో కలవు. కళింగాంధ్రదేశ సంయోగస్థలములఁ గొన్ని గ్రామ్యభాషాపదములు గలవు, అవి కర్ణాటకము తెలుఁగుదేశము గలియుతావులను, ఆసమీపభాగములయందును నించుకంత యుఁ దెలియఁ దరముగాకయుండు. తెలుఁగు, ఆంధ్రము కలియుప్రదేశములఁ గలపదములు మఱొకచోట విపరీత మగునర్థము నిచ్చుచుండును. ఒక్కమండలముననే యొక్కమూల నున్నపదములు వేఱొకమూల నున్నవారికి విరుద్ధార్థములు గలవిగాఁ దోఁచును. కావుననే గ్రంథములయం దట్టివానిని జేర్ప రాదని మనవా రూహించిరి. ఆంధ్రము, తెలుఁగు ననుదేశములు పూర్వము వేఱుగా నుండెను. ఏకాలమునందో, ఒక్కటిగాఁ జేరినవి. ఇపు డాంధ్ర మన్నను దెలుఁ గన్ననొక్కటియే. ఆదినుండి యట్లు లేవు.

శ్లో. జగన్నాథా దూర్ధ్వభాగ మర్వాక్ శ్రీభ్రమరాత్మికాత్
తావదంధ్రాభిధో దేశ స్సౌరాష్ట్రం శృణుసాదరమ్
శ్రీశైలంతు సమారభ్య చోళేశా న్మధ్యభాగతః
తైలంగదేశో దేవేశి ధ్యానాధ్యయనతత్పరః॥ అశబ్దకల్పద్రుమము.

నన్నయభట్టారకుఁడు తెలిఁగించెదననియు, తిక్కనసోమయాజి ఆంధ్రీకరించెద ననియు. ఆనాఁటికే యవి రెండు నేకరూపత నొందియుండె నని యూహింపవచ్చును. తెలుఁగురాజు లాంధ్రదేశముపైకి దండెత్తి వేఁగినాఁడు చేరిరని యొకచో నున్నయట్లొకరు వ్రాసిరి. ఆంధ్రరాజులు నర్మదానదివఱకు దిగ్విజయమొనర్చిరని యుదాహరణము లున్నవి కదా! ఈరెండు నేకాలమున నేకరూపమును దాల్చెనో సిద్ధాంతము చేయఁ బూనుఁ డని పరిశీలనమున దక్షులగు మ. రా. శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారి నభ్యర్థించుచున్నాఁడను. ఆంధ్రమనుదానికిఁ దెలుఁగనునది పర్యాయపదముగాఁ బూర్వము లేదని నే నూహించుచున్నాఁడను. దీనితత్త్వము నెఱుంగఁగోరుచున్నాఁడను. గ్రామ్యపదములు చొప్పించి వ్రాసినపుస్తకములు శ్రుతికటువులుగ నుండుటయేగాక విద్యార్థులకు ననర్థావహము లనఁదగి యుండును. ఆపదములం గూర్చి వ్రాసినగ్రంథ మెట్లుండునో యిపుడు చెప్పనక్కఱలేదు. దానికి వ్యాకరణమక్కఱలేదు. ఎవరికిఁదోఁచినట్లు వారర్థముచేసికొనవలసియుండును. అట్టిస్థితి మన

యాంధ్రభాషకు సంభవింపక యుండుఁగాక యని వారకు కోరుచున్నాఁడను. ఇది భాషకు విపత్కాలము. ఆపదుద్ధారకులు నిలువంబడి హోరాహోరిగాఁ బోరాడి భాషను రక్షింతురు గాక. ఇఁకఁ బ్రబంధవిషయము:—

పీఠింగూర్చిన విషయము గ్రంథరచన యనుదానియందే చెప్పఁదగి యుండియు నిట చెప్పుటకుఁ గారణము గలదు. పురాణములు తెలిఁగించుకాలము సాగఁగాఁ బ్రబంధముల నారంభించిరి. తొలుదొలుతఁ గల్పనాప్రధానములుగా నుండుట బాగుగనే యుండిన దనకతప్పదు. కాలము జరిగినకొలఁది వెఱ్ఱియావేశము కవులకుం గల్గిన దనవచ్చును. దానికిఁ బ్రతిఫల మసమంజసముగా వర్ణనాదులు పెంచుటయే యనవలయును. చదువరులుగూడ మనస్సాప్పని విధముగా వ్రాయఁబూనిరి. యథామాతృకాన్యాయానుసారము మార్పించుక గావించి ప్రాంతకల్పనలనే చేర్చుచువచ్చిరి. కావున గ్రంథపఠనమునకు ఫలము విసుగనియే మన మూహింపవచ్చును. ఏ ప్రబంధము చదివినను వరుసతప్పనివర్ణనములు కన్నులకు భారమును గల్పించుచుండును. కావున లోకజ్ఞానము విశేషించి కలవారిట్టి గ్రంథములవలన లాభము లేదని యూహింపఁజాలిరి. ప్రబంధము నీతిదాయకముగను బూర్వపద్ధతులఁ దెల్పునదిగనుండవలయును. కేవలశృంగారముమాత్రమే వెలిపుచ్చునదిగా నుండరాదు. ఈకాలమునఁ బ్రబంధములు రచించువారు తక్కువయగుచున్నారు. ఒకవేళ నెవ్వరైనం బూనినగను జాగరూకత గలిగి పూర్వసదాచారములఁ దెలుపఁజాలి విసుగును గల్గింపక యుండునట్లు రచియింతురుగాక! అందందుఁ గఠినపదములఁ బ్రయోగించినను గాలము ననుసరించి నిఘంటువులఁ జూడఁజాలనంత యలసు లుందురు, గాన సులభరీతి నాశ్రయింతురుగాక! వర్ణనములే పనికిరా వనియుఁ బ్రాచీన లక్షణములఁ బాడొనరింప వలయుననియు నాభావమని గ్రహింపకుఁడు. చేష్టలు రూపాంతరమును దాల్చినవి! సంభాషణవిశేషములు తాలుమాత్రైనవి. గజహయరథవర్ణనము లిపుడు పనికిరావు. బాష్పశకటముల వర్ణింపవలయును. కావున నామార్గమునే వదలి యుచిత మగురీతి వర్ణనములఁ గనఁబఱిచి కథాభాగమునఁ దమకుఁ గలచమత్కృతిజనకపాండిత్యవిశేషమును జాటింతు రని యభ్యర్థించుచున్నాఁడను. సంస్కృతమునఁ గలయలంకారముల కెల్ల నుదాహరణములు దొరకునట్లు ప్రబంధములు రచింపఁ గవితల్లజులం బతిమాలుచున్నాఁడను. ప్రాయికముగఁ బూర్వప్రబంధముల యందుఁ గొన్నియలంకారములు

లకే యుదాహరణములు లభించును. సూక్ష్మాద్యలంకారముల కుదాహరణము లు దొరకునా యనుసందియము నన్ను బాధించుచున్నయది. పునకాలముననే యాంధ్రభాషాయోషామణి దైన్యము గాంచక యుండ నెల్లభంగులఁ గాపాడుట న్యాయ్యము కావున భాషను రక్షింప నడుము కట్టవలయును. తీసుక పెట్టుక యిత్యాదిశ్రుతికటువులు నిషిద్ధములు నగు ప్రయోగముల మానవల యును. ప్రాచీనగ్రంథములయం దున్నవే యని శంకింపరాదు. వారిహృద్యతమ కవిత్వమునం దిట్టి వెందో యుంకినను బ్రమాద మని యుపేక్షించుట వారిని సేవించినట్లే యగు నని నేనెంచుచున్నాఁడను. ఇపుడే క్రొత్తవ్యాకరణము లుప్పతిల్లంజూచుచున్నవి. వానికి నుదాహరణసమృద్ధిం గల్గింపఁ బ్రయత్నింపక ప్రాచీనప్రమాదప్రయోగప్రకరణమునకుఁ జేయూఁత యొసంగక మనకుంగల యత్యల్పపాండిత్యము నాధారముగా మహాత్ముల నాక్షేపింపక సాధుమార్గమున గ్రంథరచన యొనర్చి భాషాదేవి నుపాసింతు రని నేఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను.

—♦ పరిషద్విధి ♦—

ఇప్పటి భాషామర్దశను దొలఁగించుభార మీపరిషత్స్వార్థముననున్నది.

శ్లో. దశావరావా పరిషద్యం ధర్మం పరికల్పయేత్
త్ర్యవరావాపి వృత్తస్థా తం ధర్మం నవిచాలయేత్.

అను మనుస్మృతిప్రమాణము ననుసరించి కరికించితి మేని పెక్కండ్రు పండితాఖండలులు చేరియున్న యిమ్మహాపరిషత్తు భాషారక్షణము గావింపఁ గంకణము కట్టుకొన్నది గాన నేది నిశ్చయించినను దాని నెల్లరు శిరసావహింప వలయును. పత్త్రికాప్రకటనకార్యము చాలదు. పురాణగ్రంథము లెన్నియో మూలలఁ బడియున్నవి. ముద్రించిన మహాభారతాదులయందే ముద్రాక్షరశాలాస్థానపండితులు స్వేచ్ఛగా నెన్నియో పాఠభేదములఁ గల్పించినారు. పుస్తకాంతరములఁ జూచినట్లే కొందఱు పల్కుచున్నారు. భారతాదులలో నిట్టి ప్రమాదములఁ బరిశీలింపకుండిన చో నింక గతియేది? మును ముం దట్టిపాఠములఁ బరిశీలించి బహుగ్రంథములం బరికించి యందుత్తమపాఠములను దెల్పి పుస్తకముల బాగుచేయవలయును. అది చేయకయున్న నావంటియల్పమతులు పెక్కండ్రు స్వతంత్రించి ప్రయోగించుపదములే వ్యాపించును. నిఘంటుకార్యమపారముగనున్నది. దానిని సత్వరముగాఁ బైకిఁ దేవలయును. కాని గొడ్డలి వానవేసినట్లు చేయరాదు. ఈపరిషదుత్సవము గుంటూరునందు సాఁగినది మొద

లీనిఘంటువును వీక్షింప వేడుకపడుచున్నాఁడను. దానిసందర్శించుటయే యీ జన్మమునకు ఫలమని తలంచుచున్నాఁడను. ఆపుణ్య మెప్పుడు లభించునో తెలియఁజాలకయున్నాఁడను. మహాకార్యమును దలపెట్టినపుడు ప్రతిక్షణవిలక్షణముగాఁ బని కొనసాగింపవలయును గాని యాలసించుట మంచిదిగాదు. కార్యమో కడుం గడుం బెద్దది. సముద్రమున కేఁతము వేసినట్టిది. ఐనను మానవులము గావున నశ్వత్థామవలె బ్రదుకఁజాలము. కొంతంత లున్నఁ దరువాతివారు తీర్చుకొందురుగాక యని బయలుపడుపవలయు నే కాని మీనమేషము లెంచుచుండరాదు.

శ్లో. ఆదానస్య ప్రదానస్య కర్తవ్యస్యచ కర్మణః
క్షిప్ర మక్రియమాణస్య కాలః పిబతి సంపదః.

అన్నసూక్తి ననుసరింపక తప్పదు లేకున్నను నెన్నియో యంతరాయములు రావచ్చును. కావున భగవంతునిమీఁద భారము వైచి దానిం బూర్తిచేసి యాంధ్రమహాజనులయెదుటఁ బెట్టవలయు నని మఱిమఱి వేఁడుచున్నాఁడను. శ్రీయు త్పిఠాపురమునజరిగిన యీపరిషన్మహోత్సవమునని దగ్రాసనాధిపతిగారు ముచ్చటించియున్న యట్లు సత్కవుల యోగ్యతలను బరిశీలించి బిరుదముల నిచ్చుచుండవలయు నని నేను గోరుచున్నాఁడను. ఇంతకుముం దెవ్వరును దీని నేల ప్రస్తావింపలేదో యని ప్రశ్నించుకొని తగినకారణమును దానిని వారే తెల్పిరి. ఎల్లరును బిరుదముల నీయ వెనుదీయుటలేదు. తుదకవి గౌరవమును గోల్పోవుచున్నవి. ఏతన్మహాపరిషత్ప్రదత్తబిరుద మట్టిది కాదు. కావునాపని యొనరింప నీపరిషత్తు వెనుక ద్రొక్కుఁ ద్రొక్కరా దని విన్నవించుచున్నాఁడను. భాషోద్ధరణమే ముఖ్యోద్దేశమని భావించు నీమహాసభ యట్టికార్యములఁ గొనసాగింపకయున్న నిఁక దీనిం బూనుకొనువా రెవ్వరు గలరు ?

మహాశయులారా ! నాయీ వాక్యములు నిస్సారములు; వీనిం జెప్పుచు నమూల్య మగు మీ కాలమును వ్యర్థముగ జరగఁజేసితిని. పండితోత్తము లుపన్యసింప నాతురతఁ జూపుచున్నవా రని యే నెఱుంగుదు. నేనును దదుపన్యాసామృతమును గ్రోలి సుఖింపఁదలంచెదను. నన్నిఁ తదనుక మాటలాడ ననుజ్ఞయొసంగి యాదృతిఁ జూపిన మీ యెల్లరకు నమస్కరించుచు నేతత్పరిషత్స్థాపక మహాశయులకుఁ గృతజ్ఞుఁడనై యుందువాఁడను.

సాహిత్యపరిషత్తుల కృత్యములు.

—♦ పప్పు మల్లికార్జునరావుగారు. బి. ఏ. కోరంగి ♦—

మానవపురోవృద్ధికి నీతిచట్టము లెట్లో భాషాపురోవృద్ధికి వ్యాకరణశాసనము లట్టివి. నీతిచట్టములు కృత్రిమములుగాఁ గాన్పించుచుండినను ప్రకృతిసౌందర్యమును బోషించుటకుఁ దోడ్పడినట్లు వ్యాకరణశాసనములు భాషాసౌందర్యమును బోషించుట కాధారము లగుచున్నవి. మానవాంతఃకరణప్రవృత్తులను బ్రకృతిచిత్రములను బాగుగాఁ బరిశీలింప నేర్పుగలమహాకవులు భాషాప్రపంచమందలి మనోహరశబ్దరూపములనుగూడ లెస్సగాఁ గనిపెట్టవలంతు లనియే మనము నమ్మవలసియున్నది. కావుననే మహాకవులధారాళప్రయోగములు వ్యాకరణస్థములై సర్వజనానుకరణీయము లగుచున్నవి. భాషాసౌందర్యమును జెడఁగొట్టకొనకుండఁ గోరుచు మేని వ్యాకరణశాసనముల నుల్లంఘింపకుందుముగాక! అట్లుల్లంఘింపక వ్రాసినవారిభాషను కృతకభాషయనుట పొరపాటని నాయభిప్రాయము. కృతకత్వ మెచ్చట నున్నది? భాషలో లేదు. భాషాపదములు ప్రకృతినుండి గ్రహింపఁబడినవే మన మెన్నుకొనుటలోఁ గృతకత్వము కలదా. అంతమాత్రముచేఁ గృతకభాష కాఁజాలదు. ప్రకృతిసిద్ధము లగునరణ్యములందు వృక్షము లే క్రమమును లేక జీకాకుగాఁ బెరిగియుండఁగా వానిలోఁ గొన్నిటిని మనోహరమైనవానిని సేకరించి యుద్యానవనము నిర్మించినచో నందలివృక్షములు కృతకము లగునా? మనము వాని నెన్నుటలోను నాటు క్రమములోను గృతకత్వ ముండును గాని యవి పెరుఁగుటలోను వాంఛితఫలంబు లొసంగుటలోను బ్రకృతిధర్మమునె యనుసరించును గాని లక్కవస్తువులవలెఁ గృతకములు కాఁజాలవుగదా. అటులే వ్యాకరణమున స్వీకృతములైన పదములును భాషాప్రకృతిలోనివియే గాని కృతకములు కాఁజాలవు. భాషాప్రపంచమందలి మనోహరపదార్థములను మేధావంతు లగుమహాకవులు సర్వకాలములయందును గ్రహించి భాషను స్వాభావికమైనపెంపును బొందించుచున్నారే కాని యస్వాభావికముగా నొక్కమాఱు వృద్ధిచేయు సమకట్టి వికృతరూపములు గలపదములఁ దూర్చి భాషాస్వరూపనాశనమున కెన్నఁడును బూనుకొని యుండలేదు. ఇప్పుడు మన మట్టి

యత్నములలోఁ బ్రవేశించితి మేని భాషాస్వరూపమును నాశనముచేసి శాశ్వత మగునపకారము మాతృభాష కొనర్చినవార మగుదు మని కావ్యకర్తలకును వ్యాసరచయితలకును ప్రబోధముచేయుచున్న వాఁడను మార్పులభివృద్ధి కవసరము లనుమాట సత్యమే కాని రాజకీయవిషయములలో నొక్కొక్క జాతి కనుగుణ మగు రీతిని సాంఘికవిషయములలో నొక్కొక్క సంఘమున కనుగుణ మగురీతిని మార్పులు చేయుట సమంజస మని బుద్ధిమంతు లెట్లు తలఁచుచున్నారో యట్లే భాషావిషయములోఁ గూడ నొక్కొక్క భాష కనుగుణ మగు రీతిని మార్పు లొనరించుట భాషాసంప్రదాయానుసరణ మగునభివృద్ధియే యగును. ఒ అనునక్షరమున కిన్నివంకర లెందుకు? ఆంగ్లేయభాషలో సున్న చుట్టిన "ఒ" యగుచున్నది. కావున మనమును సున్నవంటిసులభరూపమునే పొందుద మని కాని దానితో బాలురవిద్య నారంభింత మని కాని యసాంప్రదాయకముగ యత్నించుట మతిభ్రమణసూచకము గాని మేధాస్ఫురణము కాదు. కావున సంప్రదాయానుసరణముగ భాషాపరిణామములఁ గావింప నిచ్చగించుట యొకకర్తవ్యము.

వాఙ్మయమందు సద్రుచి కలిగియుండుటయు నితరులకుఁ గలిగించుటయు రెండవకార్యము. "కవితాయ ద్యస్తి రాజ్యేన కి'మ్మనునార్యోక్తికిఁ బాత్ర మగు కవితాపటిమను గొందఱు తుచ్ఛవిషయంబులను దుచ్ఛవర్ణనలందును వినియోగించుచున్నారు. అట్టివానిని సద్గ్రంథములుగఁ బరిగణించి త్యజింపుచుఁ బాఠకులకుఁ బ్రోత్సాహము కలిగింపకుండవలెను. గ్రంథకరణము కేవలవినోదమునకే కాక జ్ఞానాభివృద్ధికిని నవసర మని యెంచెదుపక్షమున సదసద్గ్రంథవిచారణ మత్యావశ్యకమై యున్నది. ప్రస్తుతకాలమున నవలలు నాటకములు కుప్పలుతిప్పలుగ బయలుదేఱుచున్నవి. భూభారమునుఁ దొలఁగించుటకై పరమేశ్వరుని యవతార మవసరమైనయట్లు భాషాభారమును దొలఁగించుటకై సదసద్గ్రంథవిచక్షణ మనుశాసించుట యవసరమై యున్నది.

తరువాత, పాఠశాలలలో బాలురు పఠించుటకై యేర్పడుగ్రంథములు ప్రస్తుతము విశ్వవిద్యాలయమందలి విద్యాశాఖోద్యోగులవలనఁ గాని కొండొకయుపసంఘము వలనఁ గాని నిర్ణయింపఁబడుచున్నవి. భాషాగ్రంథములు సాహిత్యపరిషత్తు నిర్ణయించుట కధికార ముండవలెను. ఏగ్రంథకర్త "ఎక్కువ

కమీషన్" యిచ్చునో యాతనిగ్రంథములు పాఠశాలలలోఁ బెట్టుపద్ధతి మాఱవలెను. బాలురమనస్సులు కోమలములై లక్కవలె నుండి తొలుదొల్త నేవిషయముల గ్రహించునో యవియే భావిజీవితంబులం దాదర్శప్రాయములగును. రామాయణభారతవీరుల చరిత్ర లత్యాసక్తితోఁ జిన్నతనమున వినిన శివాజి భారతదేశమునం దొకముఖ్యమైనరాజ్యమును స్థాపింపఁగలిగినవాఁడాయెను. కావునఁ జిన్నతనమున మంచియాదర్శముల బాలురకుఁ గనఁబఱుచుగ్రంథములఁ బఠింపఁజేయవలెను అట్టిగ్రంథముల నిర్ణయించుపనికి సాహిత్యపరిషత్తు పూనుకొనవలెను.

తరువాత, అముద్రితగ్రంథముల పరిశీలన మొకకార్యము. తాళపత్త్రగ్రంథము లెన్నియో పల్లెలయందును బట్టణములందును గూడ లభ్యమగుచున్నవి. వానిలోఁ గొన్నిముద్రితగ్రంథములై యున్నను పాఠభేదములఁ జూపు ప్రతులుగా నుండును. వానిని బరిశీలించి యేపాఠములు న్యాయ్యమైనవో నిర్ణయింపవలసి యున్నది. దీనివలన ననేకాంశములు బయలుపడును. ముద్రణకాలమున కేదోయొకప్రతి దొరికి దానఁ దమయూహలకుఁ బ్రమాణము కలుగునట్లుగా సవరించి ప్రకటించిన వారి దొంగతనము బయలుపడును. ప్రక్షిప్తముల నిర్ణయింపవచ్చును. ఇఁక నముద్రితములుగా నున్నగ్రంథములవిషయములో సరసమగుగ్రంథము లేవో ప్రామాణికములుగా గ్రహింపఁదగుగ్రంథములేవో విమర్శించి చూచి వానిని సాధ్యమైనంతత్వరలో ముద్రింపించవలసి యున్నది. ఈకార్యమీసాహిత్యపరిషత్తు కొంత యిదివఱలోఁ జేసియున్నది. కాని యెంతయో యింకను జేయవలసియున్నది. "ధనమూలమిదం జగత్తు"ను నట్టికార్యములు ద్రవ్యైకసాధ్యములై యున్నను విద్యావంతులు చేయవలసిన పని పూర్తి గావించి కార్యక్రమ మేర్పఱిచి యుంచుకొన్నచో ద్రవ్యవంతుల సమీపించి వారియౌదార్యమునకుఁ దగినదేశకాలపాత్రములు గలవని నివేదింపవచ్చును. సత్కార్యమనుసక్తి గలదేని నెంతధనమైనను విరాళ మొసంగఁ గల దాతలు మనయాంధ్రదేశమున లేకపోలేదు.

మఱి యొకముఖ్యమైనపని శిలాశాసనాన్వేషణము. ఇది దొరతనము వారియం దొకశాఖ పనిచేయుచున్నది. అయినను మనము గూడఁ దోడ్పడినచో భాషావిషయమున మంచిఫలములఁ బొందఁగల మని చెప్పఁగలను. మన దేశపరిపాలకుల కాలాదిక మగుచరిత్ర మెంతయో శాసనరూపమున నున్నది.

అది తెన్నగాఁ బరిశీలించినచో నాంధ్రకవితాకన్యక యెప్పు డుద్భవించి యెట్లు వృద్ధినందినదియుఁ దెలిసికొనఁగలము. దానికిఁగాను మొట్టమొదట యేయే గ్రామముల నేయేకట్టడములపై శాసనములు లిఖింపఁబడియున్నవో వానిపట్టిక నొకదానిని దయారుచేయవలెను. పిమ్మట వానిప్రతులను దెప్పించి విమర్శించి చూచి ప్రస్తుతకాలపు భాషతో లిఖించి యుంచవలెను. తరువాత వాని నన్నిటిని ముద్రింపించి గ్రంథరూపమునఁ బ్రకటింపవలెను. కవికాలాదికముల నిర్ణయింపఁగోరువారి కివి యెంతయో యుపయోగకరము లనుట నిర్వివాదాంశము.

ఇట్టికృత్యముల సాహిత్యపరిషత్తుమూలమున నెఱవేర్చుకొనఁగోరుదుమేని నయ్యది యొకయధికారము గలసభగా నుండవలెను. దీని కధికారమెవ రిచ్చెద రని మీ రనుకొనవలదు. మన మందఱమే యీయవలెను. ప్రతివిషయమునను సంఘపరిపాలనము గోరు నీదినములలో భాషావిషయమునఁ గూడ నది యేల వర్తింపఁగూడదు? భాషకు సంబంధించిన సర్వవిషయములు నిర్ణయించుట కొకప్రామాణికసభ యుండుట భాషాభివృద్ధికి నెంతయో యవసరమే. చట్టముల నిర్మించుటకును వ్యవహారమందుఁ బ్రయోగింపఁజేయుటకును శాసనసభలు రాజకీయమం దెట్లవసరములై యెట్టి యధికారగౌరవములఁ బడయుచున్నవో యట్లే భాషావిషయమునఁ గూడ సాహిత్యపరిషత్తులు ప్రవర్తిల్లినఁగాని భాష సద్రూపమునను నూర్జితసత్త్వమునను బ్రకాశింపనేరదు. భాషావిషయికకృత్యము లన్నియు సాహిత్యపరిషత్తునకు సంక్రమింపఁజేయునెడల నయ్యది యొకవిశాలమైన సభగా నుండవలెను. అనఁగా నన్నియాంధ్రమండలములవారి ప్రతినిధులను గలిగి యుండవలెను. మండలమున కిద్దఱు పండితులు చొప్పున నెన్నుకొనఁబడవలెను. వారు చందా నిచ్చినను నీయకపోయినను సరే మండలప్రతినిధిత్వమున కర్హులైనచోఁ బరిషత్తున నుండవలెను. సంవత్సరమునకు నాలుగుసార్లైనను వారందఱు సమావేశమై ప్రకటితగ్రంథములలో సదసద్గ్రంథవిచారణచేసి నిర్ణయింపవలెను. వారిచే నిరాకరింపఁబడిన గ్రంథములు పాఠశాలలలోఁ బఠనీయగ్రంథములుగా నుండకుండుటకై విశ్వవిద్యాలయమువారి కొకవిజ్ఞాపనము పంపవలెను. ప్రకటితగ్రంథముల ప్రతి నొకదానిని పరిషత్తునకుఁ బంపునట్లు దొరతనమువారిని గోరవలెను. వారికి విమర్శననిమిత్తము ప్రతిముద్రాశాలనుండియు రెండుప్రతులు

పంపఁబడుచుండును, గనుక, యొకప్రతి పరిషత్తునకొసంగినచో వారివిమర్శ
నకుఁ దోడ్పాటుగా నుండును గావున నట్లుచేయుటకు నభ్యంతర ముండఁగూ
డదు. ప్రతిచందాదారునకును ప్రతినిధి నెన్నుకొనునధికార ముండును గాన
భాషాభిమాను లెల్లరు చందాదారులుగఁ జేరునట్లు ప్రోత్సాహింపఁబడవలెను.
చందాధనములును, విరాళములును గాక స్థిరరూపక మగువసతులుగూడ సాహి
త్యపరిషత్తునకు సమకూర్ప యత్నించవలెను. ఈప్రకార మధికారములతో
డను నైశ్వర్యముతోడ ను సాహిత్యపరిషత్తు వర్ధిల్లున ట్లచిరకాలమున నీశ్వ
రుఁడు ప్రసాదించుఁగాక.

కపిలగడ్డము, కటుకంతుఁడు నన్నయ ప్రయోగించె ననవచ్చునా?

—♦ చంద్రాభట్ల రామమూర్తిగారు—రాజమహేంద్రవరము. ♦—

విభవసంవత్సరశ్రావణభాద్రపదమాసములందుఁ బ్రకటింపఁబడిన యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్త్రికలో బాలవ్యాకరణసంజ్ఞాపరిచ్ఛేదమున 'నార్యవ్యవహారంబుల దృష్టంబు గ్రాహ్యం' బనెడుసూత్రమున కుదాహరించిన కటుకంతాద్యనింద్యగ్రామ్యములం గూర్చి నాకుఁ దోఁచినయభిప్రాయములను వ్రాసియుంటిని.

అందుమీఁద మ॥ రా॥ శ్రీ॥ జాస్తి శ్రీరాములు చౌదరిగారు చాలఁ బ్రయాసపడి యాశ్వయుజకార్తికమాసములందు వెలువడిన తత్పత్త్రికలో విమర్శించియుండిరి.

వారివిమర్శనము కేవలము పక్షపాతసూచకముగా నుండుటచే సమాధానము వ్రాయుచున్నాను.

"సూరిగారు ప్రాసభంగమును గుర్తింపఁజాలనట్టి యవిమర్శకులుగా"రని శ్రీచౌదరిగారు వ్రాసిరి. అవిమర్శకు లని నే ననలేదు. కాని ప్రమాదపడి యుండవచ్చు నని నాతలంపు.

"వారు ప్వప్రాసము నంగీకరించియు 'కపిలగడ్డము' మొదలగురూపముల నొప్పుకొని వాని ననింద్యగ్రామ్యములలోఁ జేరిచి" రని లిఖించిరి

పూర్వలాక్షణికు లెవరును నీ పవప్రాస మంగీకరింపలే దనియు నీవిషయమున సూరిగారు ప్రమాదపడి రనియు నాయభిప్రాయము. ఇట్లు నేను మాత్రమే తలంచుటలేదు.

"చిన్నయసూరిగారు కపిలగడ్డము కపిలజడ లుదాహరించుట ప్రమాదమునసే, కవిలగడ్డము కవిలజడ లనియే భారతమునందుఁ బ్రయోగింపఁబడె" నని యాంధ్రవాల్మీకి నాఁబరఁగు వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు తమసులభవ్యాకరణమునఁ దెల్పియుండిరి. వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు భారతకవులకు ప్వప్రాస మిష్టమో యనిష్టమో గ్రహింపఁజాలని యవిమర్శకులా?

దీనింబట్టి భారతమందుఁ గవిలగడ్డము కవిలజడ లనియే ప్రయోగింపఁబడె ననియు, సూరిగారు ప్రమాదపడి రనియు స్పష్టముగాఁ దేలుచున్నది.

"కపిలశబ్దభవము కవిలశబ్దం బొందు గానంబడెడి- ఉ. అక్కఱ. అవన రజ్జుండయి..........కవిలగడ్డంబును..............దవినయున్నవ............ యువిదకన్నుంగవ........... ఃభార ఆది ర ఆ" అని శబ్దరత్నాకరాదినిఘంటునిర్మాతలును బహుగ్రంథపరిశోధకులును నగు బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారు తమత్రిలింగలక్షణశేషమందు వ్రాసియున్నారు. ఇప్పొత్తమును శ్రీసీతారామాచార్యులవారు బాలవ్యాకరణమందలి ప్రమాదములను జూపెట్టుటకును నందు విడువఁబడిన విషయములను విపులపఱిచి తెలుపుటకును నుద్దేశించి వ్రాసిరి. ఇట్టిసీతారామాచార్యులవారు సూరిగారు ప్రమాదపడి రని గ్రహించియే గదా తమవ్యాకరణమందు "కవిలశబ్దం బొందు గానంబడెడి" నని సూత్రించి యుదాహరించియుండిరి. ఇట్టివారు భారతకవులకు ప్వప్రాస మిష్టమో యనిష్టమో గ్రహింపఁజాలని యవిమర్శకులా ?

గవురుగడ్డం బని తమయొద్ద నున్న భారతప్రతిలోఁ గలదనియు గౌరుశబ్దభవము గవురు కావచ్చు ననియు, "గౌరోఽరుణే సితేపీతే" యని యమరమనియు 1903 సంవత్సరము ఫిబ్రవరునెలలో వెలువడిన యముద్రితగ్రంథచింతామణియందు 18 పుటలో నొకవిలేఖకుఁడు వ్రాసియున్నాఁడు. ఆవిలేఖకుఁడు భారతకవులకు ప్వప్రాస మిష్టమో యనిష్టమో గుర్తింపఁజాలని యవిమర్శకుఁడా ?

వారిమాట యటుండనిండు "వారిపొంపు పరీక్షింపమొ" (వసు ఆ 3 పఙ) యనుచో వికృతిశబ్దప్రథమకుఁ బరమైన సాంస్కృతికపకారమునకు వకారము ప్రయోగింపఁబడినది. ఇది ప్రాసస్థలముగాన నచ్యుత మ్మనుటకు వీలుపడ" దని చౌదరీగారి గురువర్యు లగువజ్ఝల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రిగారు తాము రచించినవసుచరిత్రవిమర్శనగ్రంథమున 108 పుటలో లిఖించియుండిరి. *దీనింబట్టి శ్రీచౌదరీగారిగురువర్యులును ప్వప్రాసమున కనిష్టు లనియే ప్రకటిత మగుచున్నది.

సూరిగారు భారతకవులకు ప్వప్రాస మిష్టమని యెచ్చటను ముచ్చటించి యుండలేదు. వారు పద్యము వప్రాసముతోఁ బ్రారంభింపఁబడిన దని

---

*వసుచరిత్రవ్యాఖ్యాతయైన సోమకవి 'పెంపువరీక్షింపమొ' యనుపాఠము నిటు దెల్పినాఁడు. అక్కడి ప్వప్రాసము నిర్దుష్టమని తలంచినయెడల నట్లేల సవరించును ?

గుర్తింపక ప్రమాదమున కపిలగడ్డము మున్నగున వనింద్యగ్రామ్యము లని వ్రాసియుండిరి.

అట్టి ప్రమాదమును సమర్థించుటలో చౌదరీగారును భారతకవులకు ఫ,వప్రాస మిష్ట మని పొరపడిరి.

మఱియు శ్రీచౌదరీగారు "నవదోనలును గాండీవము, నవల నిడంబ నుపు ముందర రదనుడికు మే, నుపిదప డిగియెద శుభకర, మవు నివ్విధ మిట్లు సేయు మనును నతంమున్" (శల్యపర్వము) అను మొదలగు భారతపద్యోదాహరణమువలనను భారతకవు లీఫ,వప్రాస మంగీకరించినట్లు తెలియుచున్న" దని యొకయపూర్వవాదమునకుఁ గడంగిరి.

అప్పకవి యిప్పద్యమును సంధిగతప్రాసమున కుదాహరించి "ఏనువిదప" యని ప్రాసస్థానమున వకారముంచి యే వ్రాసెను. ఇఁక సముద్రితగ్రంథచింతామణి యనెడు మాసపత్రికలో శ్రీవేదము వేంకటరాయశాస్త్రులవారు "ఏన విదప" యని ప్రాసస్థానమున వకార మనియే సమర్థించిరి. వేమూరివారిచేతను వావిళ్ళవారిచేతను ప్రకటింపఁబడిన భారతప్రతులలో "ఏనవిదప" యని ప్రాసస్థానమున వకారము పెట్టియేయున్నారు. పైఁగా వారు వ్రాఁతప్రతులలో "ఏను విదప" యనియున్నట్లుకూడ వ్రాసిరి. కాని చౌదరీగారు వ్రాసినట్లు 'ఏను పిదప' యని యెక్కడను లేదు వీరివ్రాఁత నిరాధారము.

దీనికై చౌదరీగారి కింతగోడవ యేల? 'ఏను వెనుక' యనిన నిర్బాధముగదా.

"కలము మనచేతిలోనిది గాన నిచట కూడ ఏను బిదప యని దిద్దిబ, వల కభేదప్రాసము చెప్పుకొనరాదా? యని శంకింప వీలులేదు. స్వత్వము మీఁద సరళాదేశము చేయఁబడ" దని స్వకపోలకల్పితరాద్ధాంత మొకటి చౌదరీగారు కల్పించిరి.

ఏను బిదప యని దిద్దఁగూడదంట. ఎందువలననో?

"ద్రుతప్రకృతికములమీఁది పరుషములకు సరళములగు (సంధిపరిచ్ఛేదము. సూత్రము ౧౬. బాలవ్యాకరణము) పూచెను......కలువలు......... పూచెనుగలువలు. అని యెవరియం దింత యభిమానమునకు లోనై చౌదరీగారీవ్యాసము వ్రాసిరో యట్టిచిన్నయ్యసూరిగారే పైని పేర్కొన్నరీతిని సూత్రించి స్వత్వముమీఁద ,సరళాదేశ ముదాహరించియున్నారు. వా రిచ్చిన

యిట్టియుదాహరణము లింకను గలవు గ్రంథ బాహుళ్యభీతిని వాని వదలితిని. వానినెల్ల బాలవ్యాకరణమునఁ జూడనగును.

దీనినిబట్టి 'యేను బిడప' యని దిద్దిన దోసమేమో చౌదరీగారు దెల్ప వలసియున్నది.

మఱియు నాసూరిగారే "దాను నేను శబ్దంబులద్రుతంబునకు సంశ్లేషం బు లేదు. (సంధిపరిచ్ఛేదము. సూత్రము ౨౩.) తాను......చదివె......తాఁ జదివె, తానుజదివె" యని వ్రాసిరి. ఇక్కడఁ దానుజదివె నని విస్పష్టముగా స్వత్వము మీఁద సరళాదేశము చేసి యుదాహరింపఁ బడియున్నది.

దీనింబట్టి ఏను బిడప యని దిద్దిన దోసమేమో శ్రీచౌదరీగారు దెల్ప వలసియున్నది.

ఇంకను "ఏను నేను తాను పదంబులద్రుతంబునకుఁ బూర్ణబిందుసంశ్లేషం బులు లేవు.........ఏనుపలికితి.........ఏనుబలికితి, ఏఁబలికితి" అని సులభ వ్యాకరణకర్త 'ఏనుబలికితి' నని స్వత్వము మీఁద సరళాదేశముచేసి యుదాహ రించెను. దీనింబట్టి ఏనుబిడప యని దిద్దిన దోసమేమో చౌదరీగారు దెల్పవల సియున్నది. ఇంతెందుకు? పరిషత్పత్త్రికలో చౌదరీగారివ్యాసమందే వారుదా హరించి వ్రాసిన యక్కరలో "కపిలగడ్డంబును, గపిలజడలును, గపిలకన్నులు ను......దీర్ఘపుదనువును జూచి" యని స్వత్వముమీఁద సరళాదేశముచేసి వ్రాసినారు. దీనింబట్టి ఏనుబిడప యనిదిద్దిన దోసమేమో వీరుదెల్పవలసి యున్నది.

వీరుదూర మాలోచింపక స్వకీయవాదసంరక్షణార్థమై 'కలము మనచేతి లోనిది గాన" యని యితరులను దా మాక్షేపించినరీతిని వ్రాసిరి. తాము వ్రా సినరీతి నొరులెవరును వ్రాయరా దనుచున్నారు. ఒరు లెవరునునట్లుసాహసించి వ్రాయఁజాల రని విన్నవించుచున్నాను. 'ప్రాసస్థానములందు స్వత్వముమీఁద సరళాదేశము చేసిన రూపము లగపడకుంటయే దీనికిఁ గారణ" మని చౌదరీగా రొక క్రొత్తవింతహేతువును గల్పించిరి. ప్రాసస్థానములందు స్వత్వముమీఁద సరళాదేశముచేయఁగూడదనియాంధ్రవ్యాకరణకర్త లెవరును నిషేధించి యుం డలేదు. చౌదరీగారును నగపడకుంటయే దీనికిఁ గారణ మనిరి గాని నిషేధించి యుండలేదు. అట్లగపడకుంటచే నిషిద్ధమెట్లగునో దెల్పవలసియున్నది.

"మఱియు సులక్షణ సారమున నున్న 'బవయోరభేద మనియెడు, నవ ముననషభభలు వాకు సలిచినయెడలం, దవమింపవచ్చుఁగృతులం, దువనిష

దుచితార్థసూక్తి యొనరుటవలనన్' అను పద్యమును పవప్రాసమును జూపట్టి యీయభిప్రాయమును దృఢపరచుచున్న” దని వ్రాసిరి.

సులక్షణసారమం దీపద్యము చాదరీగారు వ్రాసినరీతిని లేదు, సరికదా, యది వడిలోనుకుఁ జెప్పఁబడియున్నది గాని ప్రాసములోనుకుఁ జెప్పఁబడియుండ లేదు. ఆనందరంగరాట్ఛందములో నీపద్యము గనఁబడుచున్నది. కస్తూరిరంగ కవి యందభేదయతి కుదాహరించినాఁడు. నన్నయభట్టు లక్షణసారములోని దని చెప్పినాఁడు. వపయోరభేదమని వ్రాసినాఁడు గాని బవయోరభేద మని వ్రాయలేదు. సులక్షణసారములోని దని చెప్పియుండలేదు.

వపయోరభేదమనియున్నదానిని బవయోరభేద మని మార్చి అభేద యతి యనుశీర్షికను దీసివైచి నన్నయభట్టులక్షణసారములోని దని చెప్పిన దానిని పాఠకప్రతారణము నిమిత్తము సులక్షణసారములోని దని శ్రీచాదరీ గారు వ్రాసి ‘యీపద్యము రంగరాట్ఛందమున వ, పయోరభేదమనియెడు నెప మున’ అని ముద్రింపఁబడినది. అది తప్పు ఉపనిమదుక్తి బవయోరభేదః’ యని కాని ‘వపయోరభేదః’ అనికా దని ౧౮౫ పుటయందడుగున వ్రాసిరి.

పూర్వలాక్షణికు లెవరైన నీపృవ ప్రాసము పనికివచ్చు నని సిద్ధాంతీ కరించిరా ? సిద్ధాంతము లేదు. సరికదా పైఁగా నిషిద్ధముగాఁగనఁబడుచున్నది.

ఎందు బవయనుటకు వపయని తప్పుగా ముద్రింపఁబడిన దని చాదరీ గారు భ్రాంతిపడుచున్నారో యాయానందరంగరాట్ఛందములో నుండియే వ, వప్రాసము నిషిద్ధ మని తెల్పిన యుదాహరణములను నీక్రిందనిచ్చెద.

కవిరాక్షసచ్ఛందమున:—క॥ లళలకు లడలకు నొకటొక, టలవుగఁ బ్రాసంబు యతియు నా వపలకున, వ్వల దడలకు రళలకు యతి, వెల యుం బ్రాసంబు తగ దభేదమిది యగున్.” అని వపలకు దడలకు రళలకుఁ బ్రాసము నిషేధించెను.

ఉత్తమగండచ్ఛందంబున:—క॥ లడలు లళలు నొండొంటికి, వడిప్రా సముచెల్లు రలలు వపలును దడలున్, వడిఁ జెల్లుఁ బ్రాస మమరదు, కదున రయ నభేదసంజ్ఞఁ గను నివి యెల్లన్” అని రలలకు వపలకు దడలకుఁ బ్రా సము నిషేధించెను.

అట్టి కస్తూరి రంగకవి నన్నయభట్టులక్షణసారములోని “బవయోరభే దమనియెడు” పద్య ముదాహరించె ననియు పృవప్రాసమును జూపెట్టెననియు

చొదరిగా రూహించుట పొరపాటనకతప్పదు. అతఁడు వపయో రభేదమని యెఱిఁగియున్న పద్యమునే యుదాహరించె ననియే చౌదరీగారొప్పక తప్పదు. అది ముద్రణమునఁ దప్పువడిన దని తోఁపింపఁజేయుట కిఁకఁ జౌదరీగారు ప్రయత్నింపవలయునుగాక. కస్తూరిరంగకవి యతికొఱకాపద్య ముదాహరించెను గాని ప్రాసమునకై యిచ్చియుండ లేదు. ఇఁక వీరికి నన్నయమీఁద నెట్టిగౌరవము కలదో యీక్రింద వారుచూపినయక్కరవలనఁ దేలఁగలదు.

"అవసరజ్ఞుండయి వ్యాసుఁ డేతెంచె నంత నత్తపసి
కపిలగడ్డంబు, గపిలజడలును, గపిలకన్నులును
తపసియున్నవు నల్లనైన దీర్ఘపుఁదనువును జూచి
యవిద కన్నుంగవ మొగిచి తెఱవక యుండె భయమున"

అని కపిలగడ్డమును సమర్థించుటకు నన్నయ యక్కర యీరూపము కల దని నిరూపించుచున్నారు. వీరు నిజముగా నన్నయకవిత్వమం దాదరము కలవారేనా. ఇందు మొదటిపాదము వకారప్రాసమునఁ బ్రారంభింపఁబడినది. ద్వితీయ తృతీయపాదము లన్ననో పకారప్రాసము గలవి. ఇఁకఁ జతుర్థపాదమన్ననో మొదటిపాదమువలె మరల వకారప్రాసమైనది.

భిన్నాక్షరప్రాస మంగీకరించినచోట్ల మూఁటనొకటిగాఁ బ్రాసస్థలమున నుండునుగాని సరిసంఖ్యగా పల్లులు ప్రామాణికప్రయోగములందుఁ గానరావు. అట్టిసందర్భములలో సరిసమానసంఖ్య గలపవప్రాసముతోఁ గూడిన పద్యము నన్నయ రచించియుండె నని వాదించుట నన్నయకుఁ గళంక మాపాదించుటకే ప్రయత్నించిరని నాయూహ.

ఇంతియెగాక ప్రథమపాదాంతమున నత్తపసి యనిప్రయోగించె ననియు, తృతీయపాదప్రారంభమున మరల తపసియని ప్రయోగించెననియు జూపెట్టి పునరుక్తిదోషమునకు నన్నయను పాల్పడఁజేసిరి. ఇట్టివారా నన్నయమీఁద నాదరము కలవారు?

మఱియుఁ దవిన యున్నవ యనిన సారస్యము చెడిన దనియుఁ దపసియున్నవలో నేమో సారస్య మున్నదనియుఁ దలంచి వీరు కొంతప్రసంగమునకు దిగిరి. కాని తవినయున్నవకంటెఁ దపసియన్నవు అనిన సారస్య మేమిక లదో యర్థమేమొ వివరింపక దాననే వీరివాదదౌర్బల్యము తెల్లమగుచున్నది.

చౌదరీగారు వారిగురువర్యులు వ్రాసిన అక్కర లను వ్యాసము చూడు
మనిరి. నే నీరాజమహేంద్రవరమున నెంత ప్రయత్నించినను నా కది లభింప
లేదు. తమరికడనున్న దానిని నాకుఁ బంప వేఁడుచున్నాను. అది చూచిన
పిమ్మట నీవిషయమై విరివిగా వ్రాయఁదలంచితిని గాన నిప్పటి కీవిషయము విర
మించుచున్నాను.

“మిశ్రబహువ్రీహి గనుక యియ్యది గ్రామ్య మని బాలవ్యాకరణము
తద్భవ మగుదీనియందు సంస్కృతవర్ణ ఠకార ముండుటచె గ్రామ్య మని ప్రౌఢ
వ్యాకరణకర్త” యని కలకంఠశబ్దమును గుఱించి లిఖించిరి.

పరికించిచూడ వీరినిశ్చయము మిశ్రబహువ్రీహియనియో తద్భవ మని
యో తేలుటలేదు. కాని గ్రామ్యమనిమాత్ర మంగీకరించిరి. అంతియెచాలు.

వీరియూహ ననుసరించి యాంధ్రశబ్దచింతామణి నన్నయకృతమే యైన
“అనియమా ద్గ్రామ్యం హి యత్త్వపభ్రంశ” యని యందుఁ దెల్పిన యిమ్మహా
కవి కలకంఠుఁ డనునట్టి యపభ్రంశగ్రామ్యప్రయోగ మొనర్చియుండునా?

“కలకంఠుఁడు బహువ్రీహి (చూ సంజ్ఞా- ౯) దీని నాహోబలపతి
పండితుఁడు మిశ్రబహువ్రీహి యనె గాని య దట్లగుట దుర్ఘట” మని ప్రౌఢ
వ్యాకరణమునఁ దెల్పఁబడియున్నది.

“శకటరేఫము తద్భవతత్సమములందు లే” దని చిన్నయసూరిగారు
వ్రాసిరి. “తద్భవములందును నలఘురేఫము కల” దని సీతారామాచారిగారు
వ్రాసిరి. కలశబ్దము తద్భవమో దేశ్యమో చౌదరీగారు నిర్ణయింపరైరి.

ఎట్లయినను గలశబ్ద మాచ్ఛిక మని యొప్పుకొనవచ్చును కాని కంఠ
శబ్దము కంఠము పట్టుకొనుచున్నది. తద్భవములందు సంస్కృతవర్ణ ఠకారము
లేదు. కలకంఠుఁడు బహువ్రీహి యని సీతారామాచార్యులు వారు చెప్పి
నారు. ఏబహువ్రీహియో నిర్ణయింపలేదు సరికదా మిశ్రబహువ్రీహి యగుట
దుర్ఘట మని పైఁగా నిరసించిరి. సీతారామాచార్యులవారిమతము ననుసరించి
మిశ్రబహువ్రీహి కాదని తేలుచున్నది. అంతియె గాని సాంస్కృతికబహువ్రీ
హియో యాచ్ఛికబహువ్రీహియో తేలుటలేదు. ఏమన శకటరేఫము సంస్కృ
తమున లేదు. తద్భవములందు ఠవర్ణము లేదు.

ఇఁకఁ జిన్నయ్యసూరిగా రన్నో మిశ్రబహువ్రీహి యని యొచ్చటను
దెల్పలేదు. చౌదరీగారు మాత్రము కలకంఠుఁడు మిశ్రబహువ్రీహి యని సూరి

గారితలం పైనట్లువ్రాసిరి. వీరు సూరిగారితలం పెట్లుగ్రహించిరో నాకుఁ దెలియకున్నది.

ఎట్లయిన నేమి సూరిగారును సీతారామాచార్యులుగారు నగూడఁ గలకంఠుఁ డనుప్రయోగము నింద్య మని విశ్వసించియే గ్రామ్యమునఁ జేర్చిరని నిశ్చయింపకతప్పదు.

చింతామణియందలి "అనియమాద్గ్రామ్యంహి యత్త్వపభ్రంశ" యనెడు సూత్రమే నన్నయభట్టిప్రయోగము చేసియుండఁడని తెల్లముచేయుచున్నది.

కావున నిట్టిదుష్టప్రయోగమును నన్నయభట్టునకంటఁగట్టి దానిని సమర్థించుటకు నిరర్థకప్రయాసము పడుటకంటె చౌదరీగారు మూఁటి కొకటిగా లఘ్వలఘురేఫప్రాస మంగీకరించి గరకంఠుఁడను సిద్ధశుద్ధసమస్తపదమును నన్నయ మహాకవి ప్రయోగించె నని యంగీకరించుట నిర్వివాదాంశము.

పూర్వలాక్షణికులలో నిట్లు రేఫద్వయప్రాస మంగీకరించినవారు గలరు.

క. కరుణాకర నినుజూచిన వెఱతురు రక్కసులు సురలు వేఁడుదు రెపుడున్
మురహర భవహర యనియనఁ బరఁగును రేఫమునకిట్లు ప్రాసం బగుచున్"
అని అనంతచ్ఛందము.

గీ. పరఁగ రేఫకు రేఫయే ప్రాస మగు ఱకారమైన ఱకారంబె గలుగుఁ గృతులఁ, గలితరేఫఱకారసంకలితముగను, జెల్ల దిట మూఁటికొక్కటి చెల్లుఁ గృష్ణ." అని కవిరాట్ఛందము.

ఇంకమీఁద నైన వీరుపూర్వలాక్షణికులు కొందఱు మూఁటి కొకటిగా గురులఘురేఫప్రాస మంగీకరించినవారు కల రని గ్రహించి నన్నయమహాకవి కూడ నామతమువాఁడే యనియు, నాతఁడు గరకంఠుఁ డని సంస్కృతసమాసమునే ప్రయోగించి యుండు ననియు నొప్పుకొందురుగాక.

"రామమూర్తిగారు చింతామణి నన్నయకృతము కాదని వాదించువారైన నన్నయభారతభాగము రేఫఱకారములకు నొకప్రాసమువ మైత్రి గలిపిన వేఱొండుపద్యమును జూపుబాధ్యత వారియందున్న"దని చౌదరీగారు ప్రకటించిరి.

అట్లయిన మిశ్రబహువ్రీహిసమాస మైనకఱకంఠుఁడువంటి ప్రయోగముగల పేఱొకపద్యమును, సమానసంఖ్యాకవప్రాసమును జూపెట్టుచుఁ దాము

వ్రాసిన యక్కఱశక్తి గల మఱొకపద్యమును, నన్నయ భారతభాగమునఁ గనఁ బఱుచు బాధ్యత శ్రీచౌదరీగారియందును గలదు.

తాముదాహరించిన "కవదాన"లను పద్యము తిక్కనమహాకవి విరచిత మనియు నన్నయవిరచితము కా దనియు నీరికీసందర్భములో విశదము చేయవ లసివచ్చినది.

(I) 1-క. కాఱడవిఁ బఱచుమృగముల, నూఱడకం దిగిచి డస్సియున్న తని శ్రమం, బాఱగ నెదఁబరితాపము, గీఱగఁ బైపైచె నన్నదీపవనంబుల్. (భారతమాదిపర్వము)

2 క. కౌరవులు చేయు నవమతి, కారణముగఁగోప మెత్తుకర్ణుని వదనాం భోరుహము గనుఁగొన శ్రమ, మాఱు న్నావశముగాక యాతనిబుద్ధిన్." (శాంతి పర్వము)

మొదటిపద్యములోఁ శ్రమంబాఱ గ యనుచోట ఆఱుధాతువు గురు రేఫముగాఁ బ్రాసస్థానమునఁ జెప్పఁబడినది.

రెండవపద్యములోఁ 'శ్రమమాఱుగా' అనుచోట ఆఱుధాతువు రేఫ ముగాఁ బ్రాసస్థానమునఁ జెప్పఁబడినది.

ఆఱుధాతువు ను శ్రీచౌదరీగారలఘురేఫముగా నిశ్చయించినయెడలఁ దిక్కనమహాకవి భారతమున మూఁటి కొకటిగా రేఫఱకారప్రాస మంగీకరించె నని నిశ్చయింపవలసివచ్చును. అట్లు కాదని లఘురేఫముగా నిశ్చయించిన యెడల నన్నయమహాకవి భారతమున మూఁటికొకటి గా లఘ్వలఘురేఫప్రాస మంగీకరించె నని నిశ్చయింపవలసివచ్చును.

(II) 1-క. ధరణిం గాశ్యపువైశ్యా, నరమార్కండేయులోలి నజగద్ధి తవాక్పరులై రొక్కెడ వారొకమఱిగోష్ఠిం బరతినుండి మనుజాధీశా."(అను- ఆ ౮)

2-క. ఉఱుముచు మెఱుముచుఁ బిడుగులు, వఱలఁగ నల్లడలఁ బడ నవా రితవృష్టుల్, గఱుకొని కురియఁగఁబంచెను, మఱియును నయ్యనలుమీఁద మఘవుం డలుకన్." (ఆది ఆ ౮)

మఱి మొదటిపద్యమున రేఫముగాను రెండవపద్యమున శకటరేఫము గాను భారతమున ప్రయోగింపఁబడినది.

ఇట్లే ముందర మొదలగుమాటలు బండిరాగాను రేఫముగాను గూడఁ బ్రయోగములంయుఁ గలవు

వీనికి రెండురూపములును గలవని రేఫద్వయప్రాసనిరోధకులు వాదించెదరు గాని వారివాదము నిరాకరము రెండురూపము లెట్లు వచ్చినవి ? వారు రేఫద్వయప్రాసము పనికిరా దని తలంచుటయే యిందులకుఁ గారణముకాని వేఱుకాదు.

పోనిందు రెండురూపములును గలవని వాదించువార లట్టిప్రయోగములను మూఁటికొకటి గాక సరిసంఖ్యగలవిగా నొక్కపద్యమునందు భారతమున గనఁబఱుపఁగలరా ?

కావున భారతకవులు మూఁటికొకటి గా రేఫద్వయప్రాస మంగీకరించి చెప్పినపద్యములలోఁ దమకు బాధకములు గా నున్నపదములకు స్వవాదోపబలార్థము రేఫద్వయప్రాస మంగీకరింపనివారు కొందఱు రెండురూపములను గల్పించి రనియు సిద్ధసమాస మైనగరకంఠః డనుదాని కట్లు కల్పింప వీలు లేక దానిని గఱకంఠా యని దిద్ది నన్నయయందు దోషారోపణము చేసి రనియు నమ్మహాకవి యిట్టియపభ్రంశగ్రామ్యప్రయోగమును జేసియుండఁ డని యును మొదట సిద్ధశుద్ధసమస్తపదముగానే గరకంఠః డని యాతఁడు ప్రయోగించి యుండు ననియు నానమ్మకము.

కావునఁ బేరెన్నికఁగన్న యాంధ్రమహాకవుల ప్రయోగములు కూడ మఱికొన్ని నిందుఁ దార్కాణముగాఁ జూపెదను.

కం॥ మాటాడినఁ గోపింతువు, నీటుగ శపియింతు రేము నీబోట్లకు నీ
శూరతములు వెఱుతురె మయుఁ, గాటియఁగానిట్లుపలుకఁగలరే యున్యుల్.

(హరివంశము. ఉ. భా. 6. ఆ.) ఇందు మూఁటి కొక్కటి రేఫద్వయప్రాసమంగీకరింపఁబడి యున్నది.

కం. పోరామిచుట్ట మితఁ డని, కూరిమి చెలికాఁ డనంగఁ గొని వరుసగో, త్రా
రి హరిబాంధవుల వేర్వేరన్ గుశలంబు లడిగెఁ బ్రియమెలరారన్.

(హరివంశము. ఉత్తరభాగము) వేర్వేరన్ అని వచ్చుచు ప్రాసస్థానమున వచ్చిన యారేఫము శకటరేఫము. రేఫముగా వ్రాయుట అచ్చుపొరపాటు కానని ట మూఁటికొకటి రేఫద్వయప్రాస మంగీకరించివ్రాయఁబడినది.

శబ్దరత్నాకరమందు "కౌరవులసేన మెల్ల వేర్వేర నడిగె"నని భారతోద్యోగపర్వము రెండవయాశ్వాసమం దున్నట్లు చెప్పఁబడినది. ఇక్కడఁ బ్రా

నయతికి రేఫద్వయము మంగీకరింపఁబడదు. వే ఱులఘురేఫముగా నే వాడఁబడు చున్నది గాని లఘురేఫముగా వాడఁబడుచుంటలేదు.

కం. పెరజనులయందు విభుఁడవు,నరయంగ వినోదమాత్ర మనురాగ మెదం బొరసిన యువ్విను పలువురు,తరుణులయెడ రాగ మొక్కఁడు తాల్చుటకరుణీ.

(మార్క- ఆ ౫) పెర పరశబ్దభవము శకటరేఫయుతము ఇట మూఁటికొకటి రేఫద్వయప్రాస మంగీకరింపఁబడినది. దీని నన్నయ "చఱచి యొక చేతఁగూర్మముఁ బెఱచేతగజం"బని శకటరేఫముగా నే యాదిపర్వమున వాడెను.

మఱియును శ్రీచౌదరీగారు "కవదోనలును గాండీవము నవలనిడంబను పు ముందర రదముడిగు"మని యిందు ముఁదర అలఘురేఫముగా వ్రాసిచూపె ట్టిరి. శబ్దరత్నాకరమందు గురురేఫముతోఁ గూడిన ముందఱ కర్థములు వ్రాయుచు "3 మొదలు క. ముందఱరదముడిగుము భార- శల్య- ౨" అని యలఘురేఫముగా నుదాహరింపఁబడినది. ఇట్టి పరస్పరవిరుద్ధమునకు గారణ మేమో?

శబ్దరత్నాకరమందు "క. ధరణిఁ గముఁజేన వారును బురిటికి ఘృతతైల ధాన్యములఁ జెచ్చెరమం దరసంగ్రహింతు రవి మన కరునుగ నతికుర్లభంబు లర్థము లేమిఁ- భార. అర. 3 ఆ.

చ- చిఱుతతనంబునం దగవు చిత్తమునం దలపోతు లేకముం దఱ నటువోవ నిచ్చితి— భార ఉద్యో 3 ఆ" యుదాహరణపద్యములు.

దీనినిబట్టి మైనఁ జైరీతిని రేఫద్వయప్రాసమును భారతకవులు భారతము దక్కడక్కడఁ బ్రయోగించినపద్యములు కల వనియు, దరువాత లఘ్వలఘురేఫప్రాసమైత్రి నంగీకరింపనివారు కొందఱు బయలుదేఱి తమ వాదము నెట్లైన నిలువఁబెట్టికొనుటకై సాహసించి వానిని రెండురూపములు కల వానినిగా దిద్ది రనియు సిద్ధసమాసమైన గరకంరుఁ డనుచోట నట్లు సాధ్యపడమిఁ గఱకంఠుఁ డనిదిద్ది రనియు చౌదరీగారు తెలిసికొనవలయును.

ప్రాణశబ్దభవము పాన మని శబ్దార్థచంద్రికలోను లక్ష్మీనారాయణీయము లోను చెల్పఁబడియున్నది. తూర్పుదేశమున పానాలనియు వాడుక గలదు. కుట్టుకశబ్దభవము గొడ్డ మగునుగాని ప్రాణకుట్టుకశబ్దభవము ప్రాణగొడ్డము కాదు. ఇందు రెండుపదములు కలవు. ఏకపదము కాదు. కాన ప్రాణశబ్దభవమైన పానశబ్దముతో కుట్టుకశబ్దభవమైన గొడ్డముకు జేర్చి సమాసము చేయుట

నిర్బాధకము. పానగొడ్డము నాచ్చిక మనవచ్చును. ఇట్లని నే ననుటవలన దోస మేమికలదో వారు నిరూపింపవలెను.

జీవగఱ్ఱను సాధింపక విడిచితి నని శ్రీచౌదరిగారు నన్నధిక్షేపించిరి. కవిత్రయమువారి భారతమున నీప్రయోగము నాకుఁ గాన్పింపలేదు. అందు వలన దానిని గూర్చి వాదించుట నిరర్థక మని యూరకుండుటగాక.

''అంతియె గాని చంద్రాభట్ల రామమూర్తిగారు వ్రాసినటుల నన్నయ భట్టు మొదలగుకవీశ్వరులకుఁ గళంకము వాటిల్లఁజేయుటకైఁ ఆర్యవ్యవహారం బుల దృష్టంబు గ్రామ్యంబు, అను సూత్రమును సూరిగారు వ్రాసియుండలే''దని చౌదరిగారు వ్రాసిరి. నేను సూరిగారు నన్నయభట్టు మొదలగుకవీశ్వరులకుఁ గళంకము దెచ్చిపెట్టుటకై ప్రయత్నించి రని యెచ్చటను వ్రాసియుండలేదు. కాని, వీరివాక్యములను బట్టి యావిషయ మిట వ్రాయవలసి వచ్చినందులకు విచారించుచున్నాను. సూరిగారు వ్రాసినయాసూత్రమువలనను దాత్పర్యము వలనను మనయాంధ్రకవులకును భాషకును గళంకము వాటిల్లుచున్నది.

"పెద్దలు వ్యవహరించినమాట గ్రామ్యం బయిన గ్రహింపఁదగు నని తాత్పర్య"మని సూరిగారు వ్రాసిరి. పెద్దల ప్రమాదములు ప్రామాణ్యము లని సూరిగా రీసూత్రమును రచించి రనిస్పష్టము. కటుకంపుఁను మున్నగు నుదాహరణములు గ్రామ్యము లైనను గ్రాహ్యము లనియు నట్టివి ప్రయోగార్హము లనియు నిందువలనఁ దేలుచున్నది. ఇట్టియపభ్రంశప్రయోగములను జేసినవా రెవరు? నన్నయభట్టాదులు. ఇట్లనుటవలన నన్నయాదులకుఁ గళంకము వాటిల్లునా వాటిల్లదా యని చౌదరిగారి నడుగుచున్నాను.

ఇట్టివి గ్రాహ్యము లగుటచే భాషకుఁగూడఁ గళంకమే భాషలో నిప్పగిదివి చేర్పవచ్చు నని తేలుచున్నది. అపభ్రంశప్రయోగములు పనికిరా వను వారు భాషోద్ధారకులా? పనికివచ్చు ననువారు భాషోద్ధారకులా?

ప్రమాద మెన్నఁడును బ్రమాణముకాదు. హేయమని నాయభిప్రాయము. అట్టి హేయము లగుగ్రామ్యములు సూరిగారిసూత్రతాత్పర్యములను బట్టి గ్రాహ్యము లని భ్రాంతిపడవల దనియు గ్రామ్యప్రయోగములను గావ్యములందు రాసీయకుండనీయు చౌదరిగారిని పాఠకమహాశయులను బ్రార్థించుచున్నాను. ఇఁక నీసూత్రోదాహరణములనుగూర్చి విచారించి చూచినయెడలఁ బ్రాంగొడ్డ మనియొద్యగ్రామ్యములలోఁ జేర్పవలసినంత యావశ్యక మేలవచ్చెనో

కారణము గ్రహింపఁజాల మని వీరు సూరిగారితలంపును వ్రాసిపుచ్చిరి. కపిల గడ్డము మున్నగునవి సూరిగారు ప్రమాదమున నుదాహరించినట్లు సులభప్రాకృత వ్యాకరణములను బట్టి తేలుచున్నది. ఇఁకఁ గఱకంఠుఁ డను ప్రయోగము నింద్యమనియు మిశ్రబహువ్రీహియగుట దుర్ఘట మనియు మూఁటికొకటిగా గురులఘురేఫప్రాస మంగీకరించి నిర్దుష్టమగు గరకంఠుఁడను బ్రయోగమునే నన్నయ చేసియుండెననియు, దేలుచున్నది. ఇఁక జీవగఱ్ఱమాత్రమే సూరిగారిచ్చినయుదాహరణములలో నున్నది. దీనిని గవిత్రయము వారు భారతమునఁ బ్రయోగించినట్లు కనఁబడుచుండుటలేదు. అందువలన నీయుదాహరణమునకుఁ బ్రాముఖ్యములేదు. కావున సూరిగారివ్యాకరణమున "ఆర్యవ్యవహారంబుల దృష్టంబుగ్రాహ్యం"బనెడు సూత్రమును దానివృత్తియును దీసివైచినచో సూరిగారికిగాని నన్నయభట్టు మున్నగుమహాకవులకుఁ గాని భావకుఁగాని కళంకము వాటిల్ల దనియు మీఁదుమిక్కిలి వన్నె హెచ్చు ననియు నాయాశయము.

శ్రీ ర స్తు.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్ప్రశంస.

పండితారాధ్యుల నాగభూషణము, ముమ్మిడివరము.

శా. శ్రీసంపన్నులు సద్బుధుల్ సుకవితాశ్రేష్ఠుల్ సుధీశాలురున్
దాసత్వంబు భజింపసొంపెసఁగు నీదర్బారు నేత్రోత్సవ
శ్రీసంధిల్లఁగఁ జూడఁగల్గె బరిషత్సీమంతినీ నేటికిన్
వాసింగాంచెను గోపసీమయు భవద్భద్రాగమప్రాప్తిచేన్.

ఉ. పండితులున్ గవీశ్వరు లపారసుధీఖనులున్ విమర్శనో
ద్దండకళాధురంధరు లుదారులు దాతలు నేతలుండగా
నుండి భవద్యశంబున ననూనవికాసము గూర్చుచుండి ర
హ్మాండమునిండ నోపరిషదంబ! భవత్సుకృతంబవర్ణ్యమా.

చ. ఘనుఁడలపీఠికానగర కాంతుఁడు పోషణభారమూని నా
డనఘుఁడు రామయాభిధుఁ డహర్నిశలున్ బనిబూనిసేమమున్
గనుఁగొనుచున్నవాఁడు; కవినాథులు పండితులెల్ల దాసులే
మని గొనియాడుదుర్ బరిషదంబరో! తావకభాగ్యమేనికన్.

చ. ఎచ్చటనుంటివో తెలుఁగరెవ్వరు మున్నటిగాక నేఁటికిన్
వచ్చితి వాంధ్రదేశమున వాసముగైకొన నింకమీఁదటన్
హెచ్చిన దీక్ష నీదు సుతులెల్లరుచే బనిగొంచు సద్యశం
బచ్చుపడంగ సుస్థిరతనందెద వారవితారకంబుగన్.

సీ. ప్రకటించుచున్నావు ప్రాచీనకవివర, గ్రథితంబులౌ మహాగ్రంథములను
వెలయించుచున్నావు విధివశంబున నేల, పాలైనశాసన ప్రతతినెల్ల
ఖండించుచున్నావు గ్రామ్యవాదంబులఁ, దలయెత్తకుండ భూతలమునందు
సాగించుచున్నావు సర్వత్ర మలకోర్చి, ఘనమైన యాంధ్రనిఘంటురచన

గీ. జరపుచుంటివి దేశదేశములకేగి, యాంధ్రవాఙ్మయ మభివృద్ధినందసభల
ప్రతిసమంబును విమతదుర్వాదభూరి, గిరినికరశంబ! సాహిత్యపరిషదంబ!

ఉ. మున్ను చళుక్యభూమిభుని పోషణమందున, రెడ్లనాఁడు, వి
ద్వన్నుతుఁడైన కృష్ణవసుధావరు పాలనమందుఁ గన్నయా
వన్నియు వాసియున్ దెనుగుబాసకు నెన్నటికైన నీదయా
భ్యున్నతి చేతనేగలుఁగునో పరిషజ్జనయిత్రి క్రమ్మరన్.

మ. తెలుఁగన్నన్ మొనమొన్నదాఁక మిగులన్ ద్వేషించుచున్ వాదముల్
సలుపం జొచ్చిరి పెక్కుమంది యిపుడా సంరంభముల్ వీగి య
త్యలఘుప్రాభవమందెనో పరిషదంబా! యాంధ్రమీ నీకుమా
రుల దీక్షాఫలితంబుగా; నసమశూరుల్ గారె నీపుత్రకుల్.

సీ. శ్రీమంతులార! మీ చిరయశఃప్రదమైన, వితరణావేశంబు వెలయఁజేసి
కవిరాజులార! మీ ఘనకావ్యనిర్మాణ, కౌశలప్రాశస్త్య గరిమఁజూపి
విద్వాంసులార! మీ వివిధవిద్యాసార, వేతృత్వమెల్లను వెల్లడించి
సద్విమర్శకులార! విద్వన్నుతంబైన, భవదీయబుద్ధివైభవముఁజూపి

గీ. కాలవశమునఁ దొల్లింటిగౌరవ ప్రశస్తులం గోలుపోయి మీపాలఁబడిన
యాంధ్రభాషాలతాంగిసాయంబొసంగి, బ్రోవఁగదరయ్య మీరెల్ల మనుగడంగి.

శా. బాలారిష్టములెల్ల బాసె; బహుచుం బ్రాయంబు బ్రాప్తించె; భూ
పాలాలంబనమునుం ఘటిల్లె; నటుపై స్వస్థాన మాంధ్రావనిన్
గాలుం బెట్టితివింక నీవు పరిషత్కళ్యాణి! సౌభాగ్యశో
భాలాలిత్యవిలాససంపదలచే వర్ధిల్లు మేకాలమున్.

(2) జయంతి స్వామినాయనగారు—ముమ్మిడివరం.

సీ. శ్రీపీఠికాపురీభూపాలశేఖరుం డుర్వి కై దండ నీ కొసఁగుచుండఁ
గార్యనిర్వాహణదీక్షాదక్షుఁ డౌ రామ యాఖ్యుండు నీసేవ మరయుచుండ
వద్గ్యనీమనీషాశాలు రౌ బుధుల్ సద్భక్తి శుశ్రూష సలుపుచుండఁ
గవిరాజు లెల్ల నీఘనయశశ్చంద్రికల్ నిఖిలదిక్తటముల నింపుచుండ
నాంధ్రదేశంబున సల్గుననఘు లెల్ల, వివిధరీతుల నీ యభివృద్ధికొఱకుఁ
బాటుపడుచుండ నీకులోపంబి కేమి? యాంధ్రసాహిత్యపరిషదబ్జాయతాక్షి!

సీ. రాజన్మహారాజరాజేంద్రునాఁటివైభవము రాకుండునే? పరిషదంబ!
తొలిరెడ్డిభూపాలకులనాఁటి యసదృశప్రతిభ రాకుండునే? పరిషదంబ!
అలకృష్ణదేవరాయలనాఁటిమేటి యాదరణ రాకుండునే? పరిషదంబ!
శ్రీతిమ్మజగపతిక్ష్మాతలేంద్రునినాఁటి పగువు రాకుండునే? పరిషదంబ!
కాల మొకరీతి నేరికిఁ గడవఁబోదు, సేఁతగాకున్న రేపైన నిశ్చయముగ
మంచిదినములు నీకుఁ బ్రాప్తించితీరు, బ్రవిమలయశఃకదంబ! యోపరిషదంబ!

సీ. సంతానకాంక్షి మైజలజసంభవుకృపాకలనచేతను నిన్నుఁ గాంచినాఁడు
కాంచు టాదిగ నీకు మించువేడుకతోఁడ ఘనసంప్రదాయముల్ గఱపినాఁడు
కఱపుటయేగాక కవిబుధాగ్రణులచే వివిధశాస్త్రముల నేర్పించినాఁడు
నేర్పించుటయెగాక నిఖలదేశాధీశ దివ్యసభలఁ గీర్తి దెచ్చినాఁడు
చేయవలసిన దంతయుఁ జేసినాఁడు, వృద్ధుఁడైనాఁడు రామయాభిధుఁడు నేఁడు
ప్రాజ్ఞజీవువు; దగినభూభర్తవనసి, సౌఖ్యముల నందుమీ! పరిషచ్ఛుభాంగి!

గీ. కోవిదారామసీమ, మా కోనసీమ కరుగుదెంచితి మాదుభాగ్యంబుకతనఁ
గైకొనఁగదమ్మ మాయిచ్చు కాన్కలివి యొభవ్యపద్యప్రసూనముల్ పరిషదంబ!

గీ. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషదబ్జాయతాక్షి! నీకు నినుఁ గొల్చుసద్బుధానీకమునకు
నిఖిలశుభములనొసఁగి నిర్ణిద్రకరుణ, నెలమి రక్షించుఁగాత ముక్తీశ్వరుండు.

---

(౩) దుర్భాకరి కామేశ్వరరావుగారు— శానపల్లిలంక.

శ్రీమత్పండితమండితం బగుచు వాసిం గాంచి పుణ్యావగా
స్తోమానూనమహానిధాన మగుచుఁ సొంపారు నేసీమ ని
స్సీమశ్రీ నలకొనసీమ యిటు నిన్ సేవింపఁగాఁ గల్గె భ
వ్యామేయోన్నతి నందుచుం బరిషదంబా! యింక వర్ధిల్లుమా.

సీ. రాజిత శ్రీమహారాజరాజనరేంద్రు నాస్థానమున మహాయశము నంది
యనవేమభూపాలుఁ డాదిగాఁగల రెడ్డిరాజులచే నాదరణ వహించి
యాంధ్రభోజఖ్యాతి నధిగమించిన కృష్ణరాయలచేత గౌరవము వడసి
యానందగజపతిక్ష్మానాథుపోషణంబున బెంపుసొంపును బొందఁగల్గి
దినదినాభివృద్ధి దీపింపఁగా నేఁటి, దనుక గీర్తిఁ గాంచి దనరుచుంటి
వంది రింకఁ జేతి కనుకూలు రౌసుతుల్, ప్రణుతకవికదంబ! పరిషదంబ!

చ. దినదినగండ మన్న గతి తేటపడంగ నదేమిపాపమొ
దినమున కొక్కగండ మయి దీప్తినసింపఁగఁ జేయఁబూనసీ
తును బ్రతిభావిశేషకవికుంజరులైనభవత్తనూజు లా
ఘనతరదుర్దశల్ దొలఁచి కావరొకో పరిషత్సతీమణీ!

సీ. పట్టినకార్య మేపట్టున జయముచేఁ బెంపారు నన నింటిపేరె సాక్షి
మాతృభాషాసక్తి మహితమంచు వచింప నాంధ్రవిజ్ఞానమే యధికసాక్షి
సంస్కృతభాషావిశాలపోషణసమాసక్తి కీపురపాఠశాల సాక్షి
సకలవిద్వత్కవీశానాదరణచే నెసంగు నసంగ నీసభయె సాక్షి

గీ. యట్టియనఘాత్ముఁ డైన జయంతిరామ
యార్యుఁ డిటఁ బెద్దకామరుఁడై యలరుచుండ
నెందు నభివృద్ధియే కాని యేమిలోటు
వఱలఁగల దమ్మ నీకు నోపరిషదంబ!

చ. జననము నందినందులకు సార్థకమా జననీపదాబ్జముల్
మనమున నిల్పి సేవలు సముంచితభక్తిఁ బొనర్చుచుంట గా
వున భవదీయగర్భమునఁ బుట్టినయర్భకుఁడైననేను నీ
కును దగఁ బంచరత్నములు గూర్చెదఁ గైకొను మమ్మ నెమ్మిమై.

భాషాయోషాసౌష్ఠవము.

— క్రొత్తపల్లి సుందరరామయ్యగారు, ఏలూరు. —

ఉ. ప్రాణము లైదిటిం బిగియఁబట్టి, యిట్టును లాగు నర్థపుం
బ్రాణము లొక్కరెండు నడుమం గలియం గనువంగి తూలుచుం
జేనెడు మర్థమెత్తు గలచెవ్వులతోఁ దలబర్వు వెల్లనా
నానననీమతోఁ బలుకు నాంగ్లకళాలలనం గనుండదే! 1

చ. స్థిర మని నీదు లేఖిని రచించుపదంబులయందుఁ గల్గు న
క్షరములు నీదునోటఁ బలుకంబడ వాంగ్లకళావధూటి! య
క్షురములు కావు కా వవి భృశ ప్రక్షురంబులు గాని, ఋత్వమున్
సరియని రేఫఁజేసి కొన సంస్కృత మాడువె! యెన్నిభంగులన్. 2

గీ. ఊరియందఱిదొక దారి యులిపిసెట్టి, దొక్కదారి యు నన్నట్టు లుర్వి నొరగి
పుట్టచేయువాటంబుగాఁ దట్టుమనుచుఁ బాఱుమలకపలుకునవలారతనము

క. పలువంకరటింకరనడ, కలును, నొడలిమచ్చలును, వికారాకృతియుం
దలమున్నజిలుఁగుదుప్పటి తొలిచూపులుఁ దురకబాసతొయ్యలికి తగున్.

గీ. పంటిక్రిందికి యవలగపడకయుంట
నోయనుచు మాటమాటకు వాయిఁ దెఱచి
యఱచుచుం బికిరమ్మెత్తు నతివఁబోలె
నుత్కళకళావరారోహ యొఱపుఁజూపు. 5

చ. పలుకఁగ వ్రాయఁ గష్ట మగువర్ణముతోడఁ గళంబు దాఁటి గుం
డెలకును నాభికిం గలనరీ బిగదట్టుచు వర్ణభేదముం
దెలియని గండ్రగోళము ప్రతిశ్రుతులం దొలి వేయునేమొ నాఁ
బలుకుచు వచ్చు నీయఱవబాసపడంతియలంత వింతయా. 6

గీ. కృష్ణకుం గ్రిష్ణయంచు మాతృపదశుద్ధిఁ
దొలఁచి నాల్గు చివరపల్లుతోడ వ్రాదయ
గతముఁగానీక యఱవాయి నతుకుపెట్టి
యఱవఁ నఱవంబు నాఁబడె నఱవబాస. 7

క విసువని జడముడి తలయును, నడువడి వ్యత్యస్తమునుఁ గణఁతబొట్టుఁ గడు
న్నడయాడుగోచిగల కన్నడబాసపొలంతి తీరు 'న్నాఁ' గవఁ దెలియన్. 8

గీ. ఆంధ్రభాషావధూటి యొయ్యార మింత, పూనని చరించునుగాని దానఁ
దనకుఁ దలవంపు లంచును దలఁపఁబోదు
బాగు! భళిర! కర్ణాటభాషావధూటి. 9

చ. అవయవసౌష్ఠవంబు నిను నక్షరమాలలఁ గంఠమందుఁ దా
ల్పులను దంతసీమ నెదఁబోవల నొందల నూష్మవాసికో
ష్ఠవితతి వెల్వరించు ననిశంబును దత్సముహూత పద్యోదన్
హావళిలలాగుచుం దిరుగు నాంధ్రకళారమణి న్నుతించెదన్ 10

శా. వ్రాయంజాలిన వారలుండినను ద్వ్యర్థశ్లేషకావ్యంబు లెం
తేయోగ్యక్రియఁ బల్కనేర్చెదవు, సాధ్వీ షట్కమందైనఁ బ్ర
జ్ఞాయుక్తంబుగ నీవచస్సరణి విశ్వస్తుత్య మో యాంధ్రభా
షాయోషామణి! మాతృభక్తి యరయ న్సర్వంబు నీసొమ్ముగన్. 11

ఉ. నాల్గఁ గదల్పకుండ రదనచ్ఛదరక్తిను ముద్దులొల్కఁగాఁ
బల్క నిరోష్ఠ్యపద్ధతిని బల్కిన నేకలిపి న్వచించినం
బల్కిన పల్కె యర్థమును భావము భేదము నొందఁ బల్కినం
బల్కెక వేమియగాఁ దెనుఁగుబాసపడంతుక యెంతదానవే! 12

ఉ. వాసిని గన్న నీదగుసువర్ణశరీరమునం దొకించుకే
దోసము గల్గు నన్న కనుదోయిది దోసముగాక నీదియే
బాసలయందునం దెనుఁగుబాసయె లెస్సని నీముఖంబునన్
వ్రాసినవాఁడు బ్రహ్మ యనవచ్చు నిజంబుగ నాంధ్రసత్కళా! 13

ఉ. పుట్టిననాఁటఁగోలె బహుభూములఁ గ్రుమ్మరి ప్రోషవాచ నీ
విట్టులు పుట్టినింటఁ బను నేడవ యేటి జయంతి వేడుకం
జుట్టము లుబ్బ జేయఁగను జూచితె! యాంధ్రకళాసభాసతీ!
పెట్టుము ముక్తిభిక్షను గవిప్రకరంబుల కందు వీఁగఁగన్. 14

క. ఋణముక్తీశ్వరమునసిన్, బ్రణుతించిన వేఁచెప్పవలయు నెవి ద్వ
జ్జనములభాగ్యము, విశ్రుతిఁ, గణియింపరుగాక! నుడువఁగా శక్యంబే? 15

ఉ. నీవరయంగ దేవతవు నీదుజయంతి సమంబు లెన్నఁగా
దేవసమంబు లీతెలుఁగుదేశము నీగుడి యాంధ్రరామ! నిన్
బావనఁ గాంచి పెంచెడు భవజ్జనయిత్రి కవంగవృద్ధ, భా
షావిషయప్రచార మిఁక సర్వము నీవ యొటింగి చేయుమా! 16

ౘడు

జయంతి. రామయ్యపంతులుగారు. బి. ఏ. బి. ఎల్.

"డు, ము, వు, లు ప్రథమ" యని మనము బాలవ్యాకరణములోఁ జదివి యున్నాము. ఇందు డువర్ణకము మహదర్థకప్రథమావిభక్త్యేకవచనప్రత్యయము. అనుస్వారపూర్వకమును. అనుస్వారము పూర్ణ మనియు, ఖండ మనియుఁ దెలుఁగులో రెండువిధములు. నిండుసున్న పూర్ణానుస్వారరేఖ. అరసున్న యర్ధానుస్వారరేఖ. తాటియాకులపుస్తకములలోఁ గాని పూర్వశాసనములలోఁ గాని యర్ధానుస్వారరేఖ యెక్కడను గనఁబడదు. నిండుసున్నయే కనఁబడుచున్నది. దానిని సందర్భోచితముగా నొకచోటఁబూర్ణముగానునొకచోట ఖండముగాను నుచ్చరింపవలయును.

క. "ఆకరికాలనరేంద్ర ప్రాకటవంశమునం బుట్టి భాస్కరకులర
త్నాకరచంద్రుండు రిపున్నృప । భీకరుం డధికుండు చోడబిజ్జన బిరుదై"

ఈపద్యములో 'వంశమునం బుట్టి' 'చంద్రుండు' ననుచోటుల రెండవ యనుస్వారమును 'భీకరుం డధికుం' డనుచోట మొదటి యనుస్వారమును దేల్చి పలుకవలయును. అట్లు పల్కనిచో ఛందోభంగ మగును.

ఇంతకంటెను బ్రాచీనము లగుశాసనములలో బిందువునకు బదులుగా ననునాసికాక్షరములే కనఁబడుచున్నవి. అనఁగా ననుస్వారమునకుఁ బరమందున్న వ్యంజన మేవర్గములోనిదో యావర్గములోని యంత్యాక్షరము కనఁబడుచున్నది. కట్టిఞ్చి, తమ్ముణ్డు, అన్తయేనియు, అశ్వమేధమ్బుల ఫలమ్బు-ఇత్యాది రూపములు కానవచ్చెడిని. ఈరూపములను వీనిపౌర్వాపర్యమును బట్టి చూడఁగాఁ దెలుఁగులో ననుస్వార మని వాడఁబడుచున్నది వర్గాంత్యానునాసికాపరరూప మనియు, అది తొలుత ననునాసికాక్షరముగానే వ్రాయఁబడుచుండి కొంతకాల మైనపిదప సౌకర్యార్థము బిందురూపముగా వ్రాయఁబడినదనియు నాబిందువు తొలుతఁ బూర్ణముగానే యుచ్చరింపఁబడి రాను రాను లాఘవార్థము దీర్ఘముమీఁద నిత్యముగాను హ్రస్వముమీఁద వైకల్పికముగాను దేల్చి పలుకఁబడసాగె ననియు, దీనివలననే పూర్ణార్ధానుస్వారభేద మేర్పడె ననియుఁ దేలుచున్నది. వర్ణక్రమములో ననునాసిక మేస్థానమందుండెడిదో దాని కాదేశముగా వచ్చినబిందువు కూడ నాస్థానమునందే తొలుత

నుండెనిది. వాని యడుగుచోట దువర్ణము నెత్తిమీఁద నుండెనిది కొంతకాలము నకుఁ గొంచెము వెడమప్రక్కకు జరిగి యుండి మఱికొంతకాలమునకు నిప్పు డున్నట్లు పూర్వాపరాక్షరములు రెంటికి నడుమఁ బ్రవేశించినది. వాణ్డు వాడు, వాడు, వాండు. ఇది యనుస్వారరూపావతారక్రమము. మఱియుఁ బూర్ణానుస్వారరేఖ తొలుత నాగరలిపియందువలెఁ గేవలబిందు (బొట్టు) రూపముగా నుండి పిదప నిప్పటి సున్నగా మాఱినది. ఆసున్న నడుమను నిలువుగోఁతగీసి రెండుసమానభాగములుగాఁ జీల్పఁగా నందలి యెడమభాగ మర్ధానుస్వారరేఖ యైనది.

దీనినంతను బట్టి చూడఁగాఁ దెలుఁగులోని యనుస్వారము నిజముగా హల్లుగాని యచ్చుకాదని స్పష్టపడుచున్నది. బిందుయతులు, అనుస్వారసంబంధియతులు, అనునాసికాక్షరయతులు ననువ్యంజనాక్షరయతు, లీయర్థమును దృఢపఱుచుచున్నవి. ఇది యిట్లుండఁగా నిటీవలి లాక్షణికులు అనుస్వారమునుస్వరముగాఁ బరిగణించుట రూపమునం దిది సంస్కృతములోని యనుస్వారమునుబోలియుండుటవలనఁ గలిగిన ప్రమాదముచేత నయి యుండవచ్చునని యూహింపవలసి యున్నది. ఇంతియకాక అర్ధానుస్వారమే ప్రథమరూప మని యనది హ్రస్వముమీఁద వైకల్పికముగాఁ బూర్ణమగు ననియుఁ జెప్పెడి లాక్షణికమతము గూడఁ బొరపాటని తేలుచున్నది. ఇది యనుస్వార విచారము.

ఇఁక దువర్ణకస్వరూప మెట్టిదో చూతము. పుస్తకములలో నేమి శాసనములలో నేమి యీయక్షర మిప్పటివలె దువర్ణకముగానే కనుపట్టుచున్నది. కాని, కొంతకాలముక్రిందట, కడపమండలములోఁ గనిపెట్టఁబడిన యతిప్రాచీనాంధ్రశాసనములు కొన్నింటిలో డకారమునకు బదులుగా శకటరేఫము వంటి మఱియొకయక్షరమును దానికిఁ బూర్వము తృతీయానునాసికమునకు, బదులుగాఁ జతుర్థానునాసికమును, అనఁగా ణ్డ అనురూపము గనుపట్టుచున్నవి. ఉదాహరణములు.

౧. దీని లంచ్చువాణ్డు పఞ్చమహాపాతకసం(యుక్తు)ణ్డగుణ్ (క)

౨. (దీ) ని రక్షిఞ్చి కట్టి (పి) వాణ్డు అస్వమేధమ్బున వల్లమ్బు కాఞ్చున్ (క)

(క) జారొద్దనున్న యొకశిలాశాసనప్రతిబింబము, దీనిపై గ్రామము పేరు లేదుగాని కడపమండలములో, ప్రొద్దుటూరుతాలూకాలోని, అరకటవేముల గ్రామములో నీశాసనము దొరకినట్లు జ్ఞప్తి కలదు.

3. దీనికి వక్రంబు వచ్చువాన్డు కఞ్చుమహాపాతకన (ం)యుక్తున్డగు (చ)
౪. దేవస్వంబులఞ్చంబు గొన్నవాన్డు వారివాశ్రిన్దిచ్చినవా కంబుగొన్నవాన్డు(ట)
౫. నూఱయేణుబొన్డ్రు ఇష్టసమయంబున (త)
౬. యస్తయేఁయు బ్రాగొణ్నవాన్డు నిచ్చినవాన్డు చెనువాన్డు (ఠ)
౭. శత్యాదిత్యున్డు (సత్యాదిత్యుండు.)¦(ప)

ఈశాసనములు చాళుక్యరాజులనాఁటి శాసనములకంటెను బ్రాచీనములయి యిప్పటి కించుమించు పదునాలుగువందలసంవత్సరముల నాఁటివని చెప్పఁదగియున్నవి. ఇవి యచిరకాలములోనే ప్రకటింపఁబడును. దీనిస్వరూపము నిర్ణయించుట కితరభాషాసంప్రదాయము లేమైన నుపకరించునేమో యని విచారింపఁగా ద్రావిడభాషలోఁ గొంతయాధారము దొరకినది. ఈభాషలో రెండు రేఫలుగలవు. ఒకటి మనలఘురేఫమువంటిదే- అదికాక గురురేఫ మొకటి గలదు. ఇది యరవభాషకు విలక్షణ మైనదనియు, దీనికి సరియగునక్షరము తెలుఁగులోఁ గాని కన్నడములోఁ గాని లేదనియుఁ దెలుగులోనివి సాధారణముగా డకారముగామాఱుననియు కాల్డువేల్ (Caldwell) గారిసిద్ధాంతము.

"Neither the Telugu nor the Canarese possesses the Tamil ṛ',

"The same Consonant which is ṛ in Tamil, is generally ḍ in Telugu and always ḷ in Canarese."

అరవములో రెండు నకారములుఁ కూడఁ గలవు. అందొకటి యీగురురేఫముందే వచ్చును, గాని దానికి అన్నగరము (అకారనకారము) అని పేరు. ఈ నకారఅకారములు కూడినప్పుడు వాని సంయుక్తోచ్చారణములో డకారో

(చ) కడపమండలములోని అరకటవేములలో విష్ణ్వాలయములోనున్న రొుక ఱాతిమీఁదిశాసనము (1906 సంవత్సరములో శాసనాధికారులు సంపాదించిన శాసనములలో 474 సంఖ్యగలది)

(ట) కడపమండలములోని పెద్దముడియను గ్రామమున శివాలయములో నొక శిలాస్తంభముమీఁద నున్న శాసనము (1905 వ సంవత్సరములో శాసనాధికారులు సంపాదించిన శాసనములలో 351 సంఖ్యగలది)

(త) ట సంజ్ఞశాసనముగల ఱాతి యడుగుభాగమునఁ జెక్కఁబడి యున్నది.

(ప) కడపమండలమునందలి మాలెపాడుగ్రామము పడమటనూతిసమీపమందున్న రొుకఱాతిమీఁద నున్నది. Epigraphia Indica. పత్రిక ౧౧ సంచికలోఁ బ్రకటింపఁబడినది.

చ్చారణ మొకటి యంతర్భూతమై వచ్చును. ఒన్ఱు, పెన్ఱి యనునవి సరిగా నుచ్చరించునప్పుడు ఒన్డ్రు, పెన్డ్రి యగును: వాండు అను మన తెనుఁగు సర్వనామమునకు ద్రావిడరూపము అవన్ అని వర్ణప్లుతిన్యాయమున మొదటి అకారము వకారమును దాఁటి యీవలకురాఁగా వాన్ అను రూప మేర్పడినది. దానికి నకారయుక్తగురురేఫమును జేర్చినచో వాన్ఱు అను రూపము సిద్ధించును. ఈశబ్దము కొంతకాలమీరూపమున నుండి క్రమక్రమముగా నందలి రేఫోచ్చారణము లోపించుటయు డకారోచ్చారణము స్ఫుటపడుటయు, దాని కనురూపముగా దంత్యనకారము మూర్ధన్యణకారముగా మాఱుటయుఁ దటస్థింపఁగా వాణ్డు అనియు, తేల్చిపలుకుటచే వాఁడు అనియు రూపము లేర్పడినవి. ఇట్లే ఎనమండ్రు రూపముగూడ సాధించునది, వాన్ఱులోని చివరిహల్లు డకారమే యనుకొనరాదా యని కొంద ఱనవచ్చును. ప్రస్తుతశాసనములు కొన్నింటిలో విలక్షణమైన డకారరేఖ వేఱుగ నుండుటచేతను, రేఫకు ముందున్న నకారము దంత్య మగుటచేతను నట్లనుట కవకాశము కనఁబడదు. ఈయక్షరము బండిఱాను గొంతవఱకుఁ బోలియున్నను రెంటికి నాకారమందు భేదము కొంత యగపడుచున్నది. ఎణుబొన్ఱు యనునప్పుడీవింతయక్షరమును శకటరేఫయుఁ గలిసియున్నవి. కాని వాని యుచ్చారణములు వేఱు. కావున నీయక్షరములు రెండును వే అని చెప్పఁదగియున్నది. ఈరెండక్షరములయొక్కయు డకారముయొక్కయు శాసనస్థరూపము లీక్రిందఁ జూపఁబడుచున్నవి.

ఆంధ్రమందలి మహదర్థకప్రథమావిభక్త్యేకవచనప్రత్యయ మగు బిందుపూర్వకడువర్ణకముయొక్క ప్రథమరూపము ద్రావిడభాషలోని అన్నగరపూర్వకగురురేఫ మనియు, ఆ నకారరేఫల యుచ్చారణములతో డకారోచ్చారణముకూడ సమ్మిళితమైయుండె ననియుఁ గ్రమముగా నీమూఁడుచ్చారణములలో రేఫోచ్చారణము లోపించి డకారోచ్చారణము స్ఫుటమగుటవలనఁ జతుర్థాంతస్థమైన నకారము తృతీయాంతస్థముగా మాఱిన దనియు, నీయంతస్థము లేఖనసౌకర్యార్థము బిందురూపము ధరించినది యనియు నీబిందువును దేల్చిపలుకుటచేత నర్ధానుస్వారోచ్చారణము కలిగిన దనియు, దీనివలన వాన్ఱు అనునది క్రమముగా వాణ్డు, వాండు, వాఁడుగా మాఱిన దనియుఁ దెలుఁగులోని యనుస్వారము నిజముగా హల్లుగాని యచ్చుగా దనియు నీవ్యాసము ఫలితము.

శాసనము.	శకటరేఫము.	వింతయక్షరము.	డకారము
౧	౨	౩	౪
క	ఱ	[illegible]	డ
చ	,,	[illegible]	,,
ట	ఱ	[illegible]	,,
త	ఱ	[illegible]	డ
వ	ఱ	[illegible]	డ

సంస్కృతదూతకావ్యోత్పత్తి వికాసములు.

యీయుణ్ణి వేంకటవీరరాఘవాచార్యులుగారు.
(ఆన్ధ్రగీర్వాణసాహిత్యపరిషదధ్యక్షులు ; విజయనగరము.)

విజ్ఞప్తి.

సంస్కృతసాహిత్య పరిషత్కార్యదర్శులును గావ్యతీర్థోపాధిధారులును, వంగగీర్వాణాంగ్లేయ సాహితీసంపన్నులును, మన్మిత్రసత్తములు నగు శ్రీ చిన్తాహరణచక్రవర్తి (M. A.) గారు "భారతీయేతిహాసత్రైమాసికపత్త్రిక" ("Indian Historical Quarterly" Vol. III. No. 2. June 1927 Calcutta) లో "Origin and Development of Dutakavya Literature in Sanskrit" అను శీర్షికతోడను, సంస్కృతసాహిత్యపరిషత్పత్త్రికలలో (Vol. VIII. No 10; Vol. X No. 4. August 1927) "దూతకావ్య"మను శీర్షికతోడను సర్వోత్కృష్టవ్యాసములం బ్రచురించియుండిరి. నా వ్యాస మా వ్యాసములకు (ముఖ్యముగా నాంగ్లవ్యాసమునకు) నాంధ్రీకరణము. వారియనుజ్ఞననుసరించియే నేనీవ్యాసమును వ్రాసియున్నాను. ఈవ్యాస మొక్క రసికునకైనను సారస్వత పిపాసను గొంతవఱకైనఁ దీర్పఁజాలినచో నీయనువాదకర్త ధన్యుఁడు.

'*' ఇట్టులు గుర్తింపఁబడిన వ్యాసభాగములు శ్రీచిన్తాహరణసూరియాంగ్ల వ్యాసమున లేవు. అవి యనువాదకారునిచే నిందుఁ జేర్పఁబడినవి.

*దూతకావ్యములు(సన్దేశకావ్యములు) సంస్కృతసారస్వతమునఁ బ్రధానస్థానము నలంకరించును. ఈసన్దేశకావ్యములు, పంచకములు, అష్టకములు, దశకములు, శతకములవలెనే గీర్వాణసారస్వతరత్నాకరమునఁ నిట్టి రసోద్రేకపూరితకావ్యరత్నముల (Lyric) వైరళ్యముం జాలవఱకుఁ బూరించును. కాని యీ లఘుకావ్యము లన్నిటియందును "దూతకావ్యము" లే యత్యున్నతపదము నలంకరించును. ఏలన, నివి యత్యున్నతకవితాభావభాసురములై, నాయి

---

*ఉత్తరహిందూస్థానమున మేఘసందేశమువంటి కావ్యయముల ప్రతులన్నియు "దూత" పదయుక్తము లగుటచే నీకావ్యములకు "దూతకావ్య" నామ మొసఁగఁబడినది దాక్షిణాత్యప్రతులలోఁ బ్రాయికముగ నీకావ్యములు సందేశశబ్దసంయుక్తములు. ఉదా. హంససందేశము, మేఘసందేశము. సందేశకావ్యములనియే యిట్టికావ్యములు వ్యవహరింపఁబడుచుండెడివి. ఉదా. "విద్వత్ప్రీత్యైబహురససుధాస్యన్దిసన్దేశకావ్యమ్." సుభగసన్దేశము- కడపటి శ్లోకము.

కానాయకవిప్రలంభశృంగారవర్ణ నాత్మకము లగుటచే నతిమాత్రమనోహరకవితాసౌరభసంపన్నము లై యలరారుచున్నవి. ఇందు విరహవేదనాదోదూయమానమానసులగు నాయికానాయకుల హృదయవేదన గుండె నీరై పోవునట్లు వర్ణింపఁబడెను. ఇట్టి కమనీయకవితాసుధనే కదా రసికాళి యాస్వాదించును! మఱియు నీదూతకావ్యములలో నాఁటిభారతవర్షమునందలి యాయాపట్టణము లభివర్ణింపఁబడియుండుటచే నీకావ్యములప్రాధాన్యము మఱింత యతిశయించుచున్నది. అందుచే నీకావ్యములయుత్పత్తిపరిణామచరిత్రము నించుక యరయుట యవసరము.

అనేకవిద్వాంసులు వారికిఁ దెలిసిన దూతకావ్యముల ప్రణాళికలను వ్రాసిరి. మహారాజరవివర్మ మలబారుదేశమున రచింపఁబడిన *యాఱుదూతకావ్యములం గూర్చి యుల్లేఖించెను. ఆఫ్రెట్ అంతర్వాణి (Prof. T. Aufrecht) వీనికంటె భిన్నములగు †పది దూతకావ్యములఁ జేర్చెను. పండితమనోమోహనచక్రవర్తి యారెంటిని గలిపి ‡పదునాఱు దూతకావ్యములఁ జేర్చెను. బహుకాలగవేషణాఫలముగ నాకు లభించిన యేఁబది దూతకావ్యములఁగూర్చి యిట ముచ్చటించెదను. మఱియు మన తీక్ష్ణపరిశోధనాతీతములై, యసూర్యంపశ్యము లగుకొన్ని దూతకావ్యము లుండియుండు నని మున్ముందు గోచరించెడిని.

— సముపలబ్ధ దూతకావ్య పరిగణనాభివర్ణనములు —

దూతకావ్యముల యుత్పత్తికి నిదాన మేదియో, యవి యే యేమార్గముల నభివృద్ధి నందినవో యరయుటకుఁ బూర్వ మీవాఙ్మయశాఖయొక్క యితిహాసమును సింహావలోకనన్యాయమున యథామతి నరయుట సమంజసము. ఇందుఁ జెప్పు కావ్యముల కాల మిదమిత్థ మని నిశ్చయింపఁబడమి నీకావ్యనామములఁ గాలక్రమానుసారముగఁ గూర్చుట దుశ్శకము; అందుచే నిట నీకావ్యనామము లకారాదిగాఁ గూర్పఁబడినవి. కావ్యములోని వృత్తవిషయము వ్రాయఁబడని యెడల నాకావ్యము "మన్దాక్రాన్తా" వృత్తమయ మనియే యెఱుంగునది. నామమాత్రావశిష్టము లగు కొన్ని కావ్యములయెడ నిది వర్తింపదు.

---

* Journal of the Royal Asiatic Society. 1884—401 పుట.

† Z. D. M. G. Vol. 54. p 616.

‡ Journal of the Asiatic Society of Bengal. 1905. p 42.

I. ఇన్దుదూతము*:—వినయవిజయగణికృతము.

తద్విరచితేతరగ్రంథములు:—కల్పసుబోధిక, హైమలఘుప్రక్రియ † (1710 V. S.) లోకప్రకాశము [*బృహత్కథామంజరి, కవికంఠాభరణము, పద్యకాదంబరి మొదలగు ననేకకావ్యములకు నిర్మాతయగు క్షేమేన్ద్రకవీన్ద్రుని కంటె భిన్నుఁడు, కాశ్మీరదేశోత్పన్నుఁడు పోజహౌర సనుకాలీనుఁడు నగుక్షేమేన్ద్రకవిచన్ద్రకృతమగు "లోకప్రకాశము" మఱియొకటి కలదని యెఱుఁగునది. చూ. నిర్ణయసాగరయన్త్రాలయముద్రితమగు "కథాసరిత్సాగర" పీఠిక. 3 వ పుట*] ఇన్దు దూతమునందు 131 శ్లోకములుగలవు. జైనుఁడును యోధాపుర (Jodhpur) నివాసియు నగు నీకవి, సూరతునగరమున నున్న తన మతాచార్యుకేఁ దా నతిమాత్రభక్తిశ్రద్ధలతోఁ జేయుచుండు మతప్రచారవృత్తాంతమును జంద్రుని సందేశహారునిగాఁ జేసి యభివర్ణించుట యిందలి యితివృత్తము. యోధాపురమునకు సూరతునగరమునకు నడుమనుండు జైనదేవాలయములు, జైనపుణ్యస్థలములు నింద త్యంతమనోహరముగ వర్ణింపఁబడియున్నవి.

II. ఉద్ధవదూతము‡:—మాధవశర్మనిర్మితము.

ఇందు 141 శ్లోకములు గలవు. శ్రీకృష్ణుఁ డుద్ధవుని గోపికలయొద్దకు దూతగాఁ బంపుట, ఉద్ధవుఁడు తన్ను గోపికలకుఁ దెలిపికొనుట, వారు తమ దుర్భరవిరహవేదనము నాతనితోఁ జెప్పికొనుట, ఆతఁడు శ్రీకృష్ణసందేశముం జెప్పి వారి ననునయించుట యిం దభివర్ణితములు. ఈ యితివృత్తమే భాగవతమునఁ (10 స్కం. 47 అ) గూడఁ జూడనగు.

* మాధవశర్మ క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దాంతమున విలసిల్లి యుండెను. 'ఉద్ధవదూత' లిఖితప్రతులలోఁ బ్రాచీనతమము తలితనగరము (Talita) న నున్నది. ఇది 1742 వ శకవత్సరమున లిఖితము. ఈ కావ్యము కాళిదాసమేఘ

---

* కావ్యమాల. 14 వ గుచ్ఛము. 40—60 పుటలు. (బొంబాయి) † Dr. Belvelkar) 'Systems of Sanskrit Grammer,' p. 79.

‡ i Dr. John Haeberlin's काव्यसंग्रह (A 'Sanskrit Anthology being a collection of the best smaller poems in the Sanskrit language) pp. 348 ff. W. Thacker & Co., Calcutta. 1847; (ii) "కావ్యకలాపము" హీరదాస హీరచన్ద్రప్రకటితము. (బొంబాయి, 1864), pp. 59 ff; (iii) "కావ్యసంగ్రహము" భావన చన్ద్రిబసక్ ప్రకటితము (కలకత్తా, 1874) pp. 145 ff., (iv) "కావ్యసంగ్రహము" (ప్రథమ గుచ్ఛము) జీవానన్ద విద్యాసాగరభట్టాచార్య ప్రచురితము (కలకత్తా; 1888) పుటలు 581—596.

దూతకునీచానుకరణము.("It is a slavish imitation of the Meghaduta")

—Vide Sriman M. Krishnamacharya's (M. A., B. L.,) "The Classical Period of Sanskrit Literature." p. 127.

III. ఉద్ధవసందేశము*:—శ్రీరూపగోస్వామికి నారోపితము.

ఇది 138 శ్లోకపరిమితము. ఇందుఁగూడ మధురానగరమునుండి శ్రీకృష్ణుఁడు, గోకులవాసినులగు గోపికలయొద్ద కుద్ధవుని దూతగాఁ బంపుట వర్ణింపఁబడియున్నది. ఈకవి క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దిలో జీవించియుండెను. వంగదేశీయుఁడును, వైష్ణవమతసంస్థాపకుఁ డగు శ్రీచైతన్యస్వామియొక్క సన్నిహితశిష్యులలో నీతఁ డొకఁడు. వైష్ణవమతము నవలంబించుటకుఁ బూర్వమీతఁడు గౌడదేశాధీశుని (Allauddin Hussain Shah) సంస్థానమున రాజకీయోద్యోగిగా నుండెను. నూతనమతస్వీకరణానన్తర మీతఁడు తన యాచార్యుని మతము నత్యంతాభినివేశముతో నందఱకు బోధించుచుఁ దన్మతప్రతిపాదకము లగు ననేకగ్రంథరాజముల నిర్మించెను. ఈకవి గ్రంథము లన్నియుఁ బరస్పరవిలక్షణము లగు కావ్య, నాటక, అలంకార, నాట్యశాస్త్ర, శాబ్దశాస్త్ర వేదాన్తశాస్త్రరూపము లయ్యు, నేకసూత్రగ్రథిత వివిధసుమములం బోలి, యాతని నూతనమతతత్త్వములం బ్రబోధించును. ఈవిషయమున నీ కవితల్లజుఁడు, సర్వతంత్రస్వతంత్రులును, కవితార్కికసింహులును, వేదాన్తదేశికులు నగు వేంకటేశ(వేంకటనాథ)విద్వత్కవిశిరోమణిం దలఁపించుచున్నాఁడు. అప్రతిమ ప్రతిభాభాసురులును, సర్వంకషప్రజ్ఞాధురంధరులు, నగు నీవేదాన్తదేశికమహోదయులు తమయావద్గ్రంథముల విశిష్టాద్వైతవేదాన్తశాఖ యగు "వడగలసాంప్రదాయప్రతిపాదకములుగా విరచించి తన్మతము నుద్ధరించెను. ఇట్టులే శ్రీరూపగోస్వామి గ్రంథము లన్నియు వైష్ణవమతప్రబోధకములు.

* "Rupa is a true poet and his verse is always of an unstrained construction. Long compounds do not mar the effect of easy intelligibility. Not unfrequently his poetic fancies are good and fresh, and his lines have an air of simplicity around them."* ("A History of the Classical Sanskrit Literature" by Mr. M. Krishnamacharya, M. A., B L., pp. 105—1906)

* (i) Haeberlin's "Sanskrit Anthology," 323—47; (ii) 'కావ్యసంగ్రహము' జీవానన్దవిద్యాసాగర ప్రకటితము (కలకత్తా), III సం 315—75 పుటలు; (iii) 'కావ్యసంగ్రహము' భువనచన్ద్రవసాక్ ప్రకటితము (కలకత్తా, 1874), 120 పుట.

శ్రీరూపగోస్వామికృత గ్రంథరాజిలో నీక్రిందివి ముఖ్యములు:— (i) ఉజ్జ్వలనీలమణి, (ii) ఛందోష్టాదశకము, (iii) దానకేళికౌముది. (iv) నాటకచన్ద్రిక, (v) పద్యావళి, (vi) భక్తిరసామృతసిన్ధువు. (vii) లలితమాధవము, (viii) హంసదూత, (ix) ఉద్ధవదూత, (x) విదగ్ధమాధవము*, (xi) ముకున్దముక్తావళి. (చూ. xiii) హంసదూత)

iv. కీరదూతము:†—రామగోపాలకృతము. ఇందు 104 శ్లోకములు గలవు. ఈనడుమ వాచార్య (Doctor of Literature) బిరుదము నందిన శ్రీమహామహోపాధ్యాయ హరప్రసాదశాస్త్రి పాదులవారి యభిప్రాయ ప్రకారము, పైకవి నవద్వీపాధినాథుఁడగు, (Nuddea in Bengal) "వివాదార్ణవసేతు‡"ను సిద్ధించినవారిలో నొకఁడు నగు కృష్ణచంద్రుని యాస్థానములోని రామగోపాలకవి యని తెలియుచున్నది. బృందావనమునుండి గోపికలు మధురానగరముననున్న శ్రీకృష్ణునకుఁ గీరము (చిలుక)ను దూతగాఁ బంపుట యిందభివర్ణింపఁబడెను.

v. కోకిలసన్దేశము§:—ఉద్దండకవికుంజరకృతము. ఈతఁడు త్తరార్కాటుమండలవాసి, రంగనాథరంగదేవీసూనుఁడు; గోకులనాథపౌత్త్రుఁడు; క్రీ. శ. 15 వ శతాబ్దారంభమున జీవించియుండెను. (Indian Historical Quarterly Vol III part i, Page 223.) వాసుదేవకవి యనునతఁడు "భృంగసన్దేశము"ను రచించి (చూ. xxiii) యుద్దండకవిచెంతకుఁ బంపనీతఁడు దానికిఁ బ్రత్యుత్తరముగఁ "గోకిలసన్దేశము"ను రచించె నని తెలియుచున్నది. ఈ కావ్యమునఁ గాంచీపురవాసుఁ డగునొక కాముకుఁడు (Lover) కేరళదేశమున నున్న తనప్రియురాలియొద్దకుఁ గోకిలచేఁ బ్రేమసన్దేశ మంపుట వర్ణితము.

* ఈయుద్దండకవియే "మల్లికామారుత" ప్రకరణ ప్రణేతయగు నుద్దండకవియని తోఁచెడిని. ఇందుకుఁ గొన్ని ప్రమాణములు బ్రదర్శించెద:—

---

* శ్రీమద్భాగవతదశమస్కంధమునకు రూపగోస్వామి సోదరుఁడు సనాతనగోస్వామి (జీవగోస్వామి?) "వైష్ణవతోషిణి" యను వ్యాఖ్యానము రచించెను. వ్యాఖ్యానాంతిమశ్లోకములలో నిజవంశానువర్ణనావసరమున నాతఁడు రూపగోస్వామికృతకృత్యుల ప్రణాళిక నొసంగెను. (Rajendralal Mitra, op. cit. Vol. VI No. 2125.)

† ఈగ్రంథముయొక్క వ్రాతప్రతి కలకత్తా సాహిత్యపరిషత్తులోనున్నది.

‡ "Notices of Sanskrit Manuscripts" Mahamahopadhyaya Haraprasadasastri Vol. I Preface. P. XXXIX.

§ "A Descriptive catalogue of Skt. Mss. in the Gov. Oriental Library"—Madras; Vol. XX No. 11835 (page 7914.)

ఆచార్య బెరిడేల్ కీత్ మహాశయుఁడు తన "సంస్కృతనాటకచరిత్ర (పుట 257) లో నిట్లువ్రాసియున్నాఁడు:—

"The Mallikamaruta (Ed. Calcutta 1878) of Uddandin or Uddandanatha, who has had the quite undeserved houour of being taken for Dandin, but who was really no more than the court-poet of the Zamindar of 'Kukkutakroda' or Calicut, in the middle of the 17th century. The plot follows that of Bhavabhuti's "Malatimadhava" almost slavishly.

Dr. A. B. Keith's, Sanskrit Drama. P. 257.

మద్రపుర ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయపట్టికలో నిట్లున్నది.

"The author is Uddandakavi, son of Bhatta Ranganatha and grandson of Gokulanatha and a native of Ladapura, a village on the banks of the Palar in the North Arcot Dt. This poem (Kokilasandesa) is said to have been written in response to a similar poem named भृंगसन्देश written and sent to the author by Vasudevanambudri, a poet in the court of Ravivarma and Godavarma who ruled at Calicut."

D. C. S. Mss. (Vol. XX No. 11835; P. 7914.)

ఉద్దండకవియొక్క జన్మాదికములకు గ్రంథాలయపట్టికలోఁ 'కోకిలసన్దేశము' నుండి యేమియుఁ బ్రమాణములు చూపఁబడియుండలేదు. ప్రమాణములు చూపఁబడక యిట్టులేల లిఖింపఁబడెనో ? "మల్లికామారుతము" నుండి ప్రకృతోపయోగములగు ననుకృతులం జూపెద:—

"తత్రచాముష్యాయణస్య ఆపస్తంబశాఖాధ్యాయినో వాధూలకులతరుపల్లవస్య కవితావల్లభస్య కాంచమోఽజ్ఝితకీర్తే రుపాధ్యాయ గోకులనాథపౌత్త్రస్య కృష్ణసూనోః పుత్త్రో రంగనాథస్య ఉద్దండకవిరిత్యుదారమభిజన్మ"

ప్రథమాంకాంతిమశ్లోకము:—

"శ్లో. ఉద్దండం రంగనాథ స్సుతమలభత యం రంగదేవీ తథాంబా
త్రైవిద్యేశో మహర్షి ర్నిరవధిమహిమా యద్ధితే జాగరూకః
తస్య శ్రీవిక్రమాజ్ఞాబహుమతిరచితే మల్లికామారుతేఽస్మిన్
ఆద్యః ప్రాగాత్ దశానాం ప్రకరణతిలకే నిష్కలఙ్కోఽయమఙ్కః!"

ఈకవియాపస్తంబశాఖాధ్యాయి; వాధూలకులతరుపల్లవుఁడు; ఇతని జన్మస్థలము కాంచీపురనికటస్థమగు లాటపురము. దక్షిణహిందూదేశమునందలి యనేకవిద్యాపీఠములలోఁ దనకవితాగానముం జిమ్ముచు నీకవికోకిలము

పిమ్మట మలబారుదేశమునందలి 'శాక్తమానవిక్రమ' పండితపారిజాతము నాశ్రయించెను. ఈకవి తన "మల్లికామారుతము" లోఁ గుక్కుటక్రోడము (ప్రకృతము, కాలికట్టునగరము)ను, స్థాలీశ్వరమును సూచించి యుండుట యాతఁడు 'జమోరిన్' (Zamorin) రాజధానిలో నుండియుండె ననుటకత్యుజ్జ్వలనిదర్శనమగుచున్నది. (చూ. కృష్ణమాచార్యకృత "సంస్కృతసారస్వతేతిహాసము" పుట. 107) పైగ్రంథమునుండి కొన్ని వాక్యముల నుటంకించెద:—

"Tradition says he (Uddandi) was a contemporary of Narayana Bhattasri, the renouned author of the lyric 'Dasavata--rastava' For the present the 16th cy. A. D. must be accepted as the proboble date of Uddanda's literary activity. His 'Mallika-maruta' is a 'prakarana' in ten acts and *the only work extant* of our poet. The drama follows in strict detail the plot of the Malati-madhava. But the wide learning of Uddanda tended to improve upon Bhavabhuti's construction in various details of development. * * * Uddanda's touches are not always original " (Mr. M, Krishnamacharya's "A History of the Classical Period of Sanskrit Literature." p. 107)

కోకిలసన్దేశమల్లికామారుతనిర్మాతల యైక్యముం గూర్చి విద్వాంసులు విమర్శింపఁ బ్రార్థితులు.

కోకిలసన్దేశమునుండి గ్రంథాంతయపట్టికలో నుదాహరింపఁబడిన శ్లోకములం జూపెద:—

కావ్యప్రారంభము:—

శ్లో. సాధేతుఙ్గే సహృదయితయా కోఽపి సంక్రీడమానః
ప్రాపస్వాపం పరమపురుషః శేషభోగే శ్రియేవ
చిత్రా దైపీగతి రియమసౌ శైలజామణ్డితాయాం
కాఞ్చ్యాం కమ్పాతటభువి తయానన్వతో బుధ్యతే స్మ.

* * *

శ్లో. తత్ర ద్విత్రాన్ ప్రియసహచరీవిప్రయోగాతిదీర్ఘాన్
కామార్తో యం శివశివసముల్లఙ్ఘ్య మాసాన్ కథంచిత్
చైత్రారంభే సముదితమధుశ్రీకటాక్షాభిరామం
చూతాఙ్కూరాస్వాదనరసికం కోకిలం సన్దదర్శ.

* * *

శ్లో. గన్తవ్యస్తే త్రిదివవిజయీ మఙ్గలాగ్రేణ దేశః
ప్రాప్తః ఖ్యాతిం విహితతపసః ప్రాగ్జయన్తస్య నామ్నా
పారేమూర్ధ్న్యాః పరిసరసమాసీన గోవిన్దవక్షో
లక్ష్మీకేళీవిగలితసుధాశీతలః కేరళేషు.

* * *

"శ్లో. ముక్తాజాలైర్ధవలపులినం వీచిమాలావికీర్ణైః
కూలాభ్యాసంశసుఖితకు (త) రుస్నిగ్ధమాలంబమానః
దేశాద్దేశం వ్రజసి కుతుకాత్తానముగ్ధాఙ్గనానాం
వామాక్షీణాం నయనపులకైః సాదరం పీయమానః
శ్లో. కుర్యాత్ప్రీతిం తవనయనయోః కుక్కుటక్రోడనామ
ప్రాసాదాగ్రోల్లిఖితగగనం పత్తనం తత్ప్రతీతం
యద్దోర్వీర్యద్రఢిమకిరదీభూతరాజన్యవీరాః
శూరాగ్రణ్యశ్శిఖిజలధిస్వామినం (నః) పాలయన్తి.

కావ్యోపసంహారకశ్లోకములు:—

శ్లో. ఏతత్కృత్యం ప్రియసఖ మమ భ్రాతురార్తస్య కృత్వా
నాసీరః స్యా జగతికరుణాశాలినాం సంవిభాగే
శంసన్తిత్వాం ననుపరభృతం శైశవే యద్భృతోఽన్యైః
పత్రివ్రాతాభరణభరణే నాద్యసత్యం పరేషామ్.
—శ్లో. ఏవం తస్యా విరహవిధురం జీవితం స్థాపయిత్వా
గచ్ఛ స్వేచ్ఛావిహారణ యథాప్రార్థితం దిగ్విభాగమ్
పన్యశ్రీఃస్యాన్మధనవృపతేః కోకిలా తేఽనుకూలా
భూయాన్మైవం సకృదపి తయా విప్రయోగప్రసఙ్గః."

D. C. S. Mss. Vol. XX No. 11835; Page 7915—6.

vi. కోకిలసందేశము*:—నృసింహకవివిరచితము.

vii. కోకిలసన్దేశము†:—తాతయతనూభవుండగు వేంకటాచార్య రచితము.

viii. చకోరసన్దేశము‡

---

* "A Preliminary List of Skt. & Prakrt MSS. in the Adyar Library"—*Madras. P. 128.*

† Burnell—"A Classified Index to the Skt. MSS. in the Palace Library" Tanjore, 157.

‡ Burnell—Op. Cit. P. 158.

శ్రీరస్తు.

శుకసప్తతి—కృత్యాది.

— పాలవేకరి కదిరీపతి నాయకుఁడు. —

ఉ. శ్రీకమలాక్షి యై మెలఁగుసీత తటిద్రుచి నొంద లక్ష్మణ
శ్రీకరబాహుదండమునఁ జేర్చుధనుర్లత యింద్రచాపశో
భాకృతిఁ దాల్ప మేరుశిఖరాశ్రయనీరదలీల సింహపీ
ఠీకమనీయుఁ డౌ జయపటిష్ఠుని శ్రీరఘురాము నెన్నెదన్ ౧

మ. వరవామాంకమృగేంద్రపీఠి నెలమి న్వర్తించి ప్రాంచత్కృపా
కరవీక్షాంకురచంద్రిక న్సకలలోకశ్రేణి నీడేర్చుచున్
వరసౌభాగ్యధురీణ యై జనకరాడ్వంశాబ్ధిజాత న్సువ
ర్ణరుచిస్ఫూర్తిసమేత సీతఁ ద్రిజగన్మాతం బ్రశంసించెదన్. ౨

మ. మును శేషత్వముఁ బారతంత్ర్యమహిమంబుం దాల్చి లక్ష్మీప్రియుం
గని సేవించి యతండు రాముఁ డయి జోకన్ ధాత్రి నుండంగ నిం
పున శేషత్వముఁ బారతంత్ర్యమహిమంబుం దాల్చి సేవించి మిం
చిన శ్రీలక్ష్మణదేవు నాత్మఁ దలఁతున్ శ్రీవాక్ప్రభావాప్తికిన్. 3

మ. సిరు లొప్పంగ రఘూద్వహుండు సుజనక్షేమంకరోద్వృత్తిమై
నరుదారన్మణిభద్రపీఠమునఁ గొల్వై యున్నచో ఛత్రచా
మరముల్ మ్రోల వహించి చిత్త మలరింపం జాలి భక్తాళి బం
ధురపాపౌఘభయఘ్ను లౌ భరతశత్రుఘ్ను ల్ననుం బ్రోవుతన్. ౪

సీ. పరిపక్వసహకారఫలమా సముద్దండమహనీయమార్తాండమండలంబు
తూలికాఘటితకందుకమా నభశ్చుంబి దృఢతరద్రోణధాత్రీధరంబు
బిసకాండవిసరమా యసమత్రిలోకవిద్రావణాసురమహారాజబలము
క్రీడానివాసమా కృతశాంబరీభయంకరనక్రవరగర్భగహ్వరంబు
బళిర యీలీల యని సురల్ ప్రస్తుతింప
నలరి శ్రీరామచంద్రపాదారవింద
వందనానందరససుధాస్యందహృదయుఁ
డగుసుధీమంతు హనుమంతు నభినుతింతు.

శ్రీ

క. వాణి న్వీణాపుస్తక, పాణిన్ శుకవాణి విపులభాసురపులిన
శ్రోణి న్బలభిన్మణిజి, ద్వేణిం గమలభవురాణి వినుతింతు మదిన్. ౬

ఉ. ముద్దులుగుల్కు శైలసుతముందఱ శైశవలీల నాడుచో
నొద్దికనున్న తండ్రి తలయూఁచ జటామకుటాభ్రరేఖపై
నిద్దపుసబ్జమోహమున నిమ్మఁ గరాగ్రము సాఁచువేలుపుం
బెద్ద గణేశుఁ గొల్తు మదభీప్సితకావ్యకళాసిరూఢికిన్. ౭

మ. కవితాకన్యకల న్సువర్ణసదలంకారప్రయుక్తిన్ యథా
ర్హవరప్రాప్తి నమర్చి కీర్తినిధులై యాచంద్రతారార్కమై
భువి వర్ధిల్లఁగఁ జేయుపుణ్యుల మదిం బూజింతు వల్మీకసం
భవులన్ వ్యాసులఁ గాళిదాసముఖుల న్సత్కావ్యసంసిద్ధికిన్. ౮

గీ. ధృతి దురాచారమతి నేకదృష్టివలన, బహుపదార్థపరిజ్ఞానపటిమ లేక
కర్ణకటువుగ వదరెడు కాకవులను, గాకవులటంచు నెంచి తృణీకరించి. ౯

వ. ఇవ్విధంబున నిష్టదేవతానమస్కృతియును సకలసుకవిజనపురస్కృతియును
గావించి సముచిత సకలరసానుబంధబంధురం బగునొక్క మహాప్రబంధంబు
నకళంకశారదానిశాకర కరనికరానర్గళగళిత సుధారసధారా మాధురీధురీణ
వాగ్ధోరణీనిబంధనంబుగఁ జెప్పం బూని యున్నసమయంబున నొక్కనాఁటి
శుభావహాగరీయం బైనవిభావరీతుర్యయామంబున. ౧౦

సీ. మరకతంబులయొప్పు మైనుప్పతిలనొప్పు గోమువాఁ డెలనవ్వుమోమువాఁడు
వనజాతములబింక మెనయుకన్గవపొంక మమరువాఁ డొకవింతకొమరువాఁడు
చికిలిక్రొంబగడంపు జిగిగుంపురవణంపు మోవివాఁ డెనలేనితీవివాఁడు
మిసిమిబంగరుచేల పసమించుకటిలీలఁ జెలఁగువాఁడు శుభాప్తి మెలఁగువాఁడు
దివ్యకోదండశరకాండధృతకరాబ్జ, యుగమువాఁ డెన్నరానిసోయగమువాఁడు
జానకీలక్ష్మణులతోడ స్వామి రాముఁ, డెలమిఁ గలలోన నాచెంతనిలిచె నంత.

క. కని విస్మయసమ్మోదము, లెనయ న్భయభక్తియుక్తిహృదయుఁడనగుచున్
వినయస్థితి నల్లజగ, జ్జనకున కే నతులొనర్చి సంప్రీతుఁడనై. ౧౨

* * * * *

క. ఈవిధమున నాయనుమతిఁ, గావించితి వేని సకలకవిబుధజనసం
జీవన మై నీవంశము, పావన మై వెలయు మత్కృపామహిమాప్తిన్.

వ. అని యద్దేవుం డానతిచ్చిన మహాప్రసాదం బని యంగీకరించి యత్యంత
భయభక్తి కరకమ్రనమ్రశిరస్కుం డై సాష్టాంగనమస్కృతులు గావించి
యానందబాష్పంబులు చిలుక పులకాంకితగాత్రుం డై మేలుకాంచి యమం
దకందళితానందనిష్యంద హృదయారవిందుం డై ప్రభాకరప్రభావిభాసు
రం బగు ప్రభాతంబున సౌశీల్యాదిమాంగల్యహేతు కాల్యకరణీయంబులు
నిర్వర్తించి నిరంతర సితాంతతంతన్యమాన కాంతికాంత దంతురిత ద్వార
బంధసంధానితగంధసింధురకరానీత శాతకుంభకుంభ సంభృతాంభోవిజృంభ
మాణ ధారాభిషిక్తాంభోజవాసినీ సంవాసితంబును నిశాత్యంతాసమాన
వనవాసమాగత రోలంబకదంబ విలంబమాన ప్రసూనమాలికా లలిత
నానాసూన వర్ణనీయవర్ణవిచిత్ర చిత్రాంబరవితాన విద్యోతమానంబును
బృందావనాళిందకళిందనందనీ నందనోద్యానవల్లవసుందరీసందోహానంద
విహరమాణముకుందక్రీడావిలాస చిత్రితభిత్తిప్రభాభాసితంబును వినూ
త్నరత్నకంబళాస్తరణోపరిభాగవిన్యస్తప్రశస్త సిస్తులగాంగేయ విస్తీర్ణోద్దీర్ణ
సూర్యపుటోపధాన శయ్యారమణీయంబును నటనటీ గాయనగాయనీ
నాట్యసంగీత సందర్శనాకర్ణనోత్కంఠాయాత పురందరపురసుందరీ సందో
హావిభ్రాంతికృత్సాలభంజికాపుంజ రంజితవలభీప్రదేశ ప్రభూషితంబును
వేదవేదాంగాద్యనేక శాస్త్రరహస్య విజ్ఞానధురీణ విపశ్చిన్మౌహూర్తిక
సుకవి గాయక మంత్రిపురోహిత విలసితంబును భరతమతంగదత్తిలకోహ
లాంజనేయశార్ఙ్గదేవమతాది వివిధభరతశాస్త్రవిశారద కుశీలవలలితం
బును గమలరాగోపల ఫలకాయమాన చూతనూతనపల్లవోల్లసిత తోర
ణాలంకృతంబును హిమవాలుకాచూర్ణ రంగవల్లీ విరాజమాన ప్రాంగణ
దేశదేదీప్యమానంబును సముంచితానవరతాగురుధూపవాసనా వాసితం
బును నై విరాజిల్లు నాస్థానభవనరాజంబు వందిమాగధబృందంబు లందం
ద కై వారంబు సేయుచుం బ్రవేశించి బంధుహితామాత్య సామంతజనంబు
లభ్యర్ణప్రదేశంబున వసియింపఁ బేరోలగంబున నుండి సముద్భట వీరభట
రాహుత్త సంఘంబుల కొలువు గైకొని భూసురాశీర్వాద భాసురమంత్రాక్ష
తంబు లుత్తమాంగంబునఁ దరియించి విద్వజ్జనంబులకు నమస్కరించి స్వ
ప్నప్రకారంబు విన్నవించిన వినవధరించి వార లిట్లనిరి. నీలనీరదశ్యా
మాకృతియగు రఘుపతి ధనుర్బాణపాణియై మ్రోలనిల్చుటం జేసి దిగ్విజ

యంబు సకలజగన్మాత యగు సీతసందర్శనంబువలన నిరంతరసంపత్పరంప
రావాప్తియగు నిజాగ్రజన్మ సేవాశుభలక్ష్మణుం డగు లక్ష్మణవిలోకనంబు
కతన గురుభక్తి యుక్తియును గలుగు నీస్వప్నంబు వివిధశోభన ప్రయత్నం
బులు దెలుపుచున్నయది. నీయుట్టికృతార్థున కిట్టిమహత్త్వంబు లబ్బుట
యాశ్చర్యంబె మహావంశసంభవుండవు ధైర్యస్థైర్యశౌర్యౌదార్యగాంభీర్య
లతాలవాలంబగు భవద్వంశావతారం బభివర్ణించెద మాకర్ణింపుము.

గీ. సారమై శౌరికేళికాసారమైన, పాలమున్నీటివలన సంభవమునొందెఁ
గువలయామోదకారియై కుటిలచక్ర, హారియైసత్కళాధారియైనరాజు.

క. ఆయమృతాంశుఁడు త్రిజగ, ద్ధేయుండగు రోహిణేయుఁ గిల్బిషహరణో
పాయున్ సంశ్రితనికరవి, ధేయు న్బుధనామధేయు ధీయుతుఁ గాంచెన్.

క. అతనికిఁ గల్గె బురూరవుఁ, డతఁడాయువుఁ గాంచె నహుషుఁ డాపుణ్యునకున్
సుతుఁడతఁడు కనియెఁ దనయుం, దతవిభవోన్నతి యయాతిఁ దద్వంశమునన్

మ. భువనాధారవిహారియైనహరి యాపుణ్యాత్మనామంబుచే
భువి భాసిల్లు కులంబునన్ హరిహరాంభోజాసను ల్మెచ్చ సం
భవుఁడై ధాత్రి నరాతిజాతిభయకంపంబెల్ల వారించి సం
స్తవనీయుండన నొప్పె నాతఁడు యదుక్ష్మాభర్త పొల్పుగన్ మహిన్

ఉ. ఆరసి కావతంసకుల మాత్మసముద్భవహేతుభూతమై
ధీరతఁ జాలవెల్లి జగతిం దగెఁ దన్మహిమం బపారగం
భీరఘునాఘసంభరణభీమబలప్రతిభాప్తిఁ గాంతు నం
చారయఁ జాలవేకరికులాఖ్య వహించె నదంచితోన్నతిన్. ౧౯

ఉ. ఆమహితాన్వవాయ వసుధాధిపులచ్యుతగోత్రపాత్రులు
ద్దామభుజాపరాక్రమ విదారితఘోరమదారివీరులై
భూమి భరించి రానృపుల భూతి మహోన్నతినేలె భోగసు
త్రాముఁడు తాడిగోళ్ళ పురధాముఁడు శ్రీపెదయాబళుండిలన్ ౨౦

సీ. తనమాట శకయుగంధర లాటనృపవరుల్వినయోక్తిఁ గడుగౌరవించి మెలఁగఁ
దనకీర్తి దశదిగంతరపూర్తి నేవేళ నిండారు పండువెన్నెలలు గాయఁ
దనధాటి రిపుమహీధవకోటి కద్రిగంహరకుటీరములఁ గాఁపురమమర్పఁ
దనదాన మర్థిలోకనిదాన మనఁ గర్ణఖచరామరాగవైఖరులఁ బొనఁగఁ

దనమహోగ్రప్రతాప ముద్దండచండ, భానుమండలి నొరయుసౌభాగ్యవిభవ
రాజ్యలక్ష్మీసహాయుఁడై ప్రబలెరూప, భావజవిభుండు పెద్దయోబళవిభుండు

సీ. రాయదత్తాశ్వవారణరత్నసవరత్నహారాంబరంబు లేయధిపుఁడందె
నళిరామరాజేంద్రబలవద్రిపులఁద్రుంచు కలసి కేఢీసుండు కర్తయయ్యె
(?) దెరాకమునత్తెర్ల మొదలుగల్గు బహురాజ్యమేశౌర్యమహితుఁడేలె
గురుదేవతాపాదసరసీరుహార్చనాపరత నేపుణ్యుండు ప్రాభిగాంచె
నతఁడు వెలయు సముగ్రమహాహవోగ్ర, సప్తసహస్రచాపభృత్త్సైన్యజితమ
దాహితెంగాగనుర్గండు(?)తాడిగోళ్ళజ. ధిచంద్రుఁడు పెద్దయోబళవిభుండు.

చ. నరచక్రేశుల నెంచిచూడ హనుమన్నాగారిచిహ్నధ్వజులై
పరబాణాసనచాతురిం గనిరి తత్ప్రాగల్భ్య మెంతంచుఁ దా
నరచక్రేశత రాయదత్త హనుమన్నాగారిచిహ్నధ్వజుఁడై
పరబాణాసనచాతురిం దనరె నోబక్షోణిపాలుం డిలన్. ౨౩

సీ. క్రోడుగల్లొద్దలైన గురుతరగ్రామము లిచ్చెమఁ జెన్నగు భోగమండపములు
సరస గుబాళించు పరధూపవాసన ల్వివిధరాజాన్నసువేదనములు
కట్టాణిముత్యాలకట్టిచౌకట్లతో దరుదైన నవరత్నహారలతలు
కడుదీప్తి మెఱయు నఖండదీపజ్యోతు లనుపమ సుప్రసూనార్చనములు
మొదలుగాఁ గల్గుకైంకర్యములసమర్చి, శ్రీకరుండైనఖాద్రినృసింహమూర్తి
కెనయఁ బ్రహ్లాదుఁడితఁడో యనఁగభక్తిఁ, గలిగి పెదయోబళేంద్రుఁడు వెలయజగతి

క. ఆపెద్దయోబనృపతికిఁ, గోపకసద్భావస్వదంశుకుముదీభవదా
ఘూంపాలసమదవదరి, క్ష్మాపాలకుఁడైన నారశౌరి జనించెన్. ౨౪

సీ.		నలువఁ దనుచు
జీవనంబొసఁగి రక్షింపఁ జాలుఘనుండు చంచలాత్మకతగర్జించుననుచుఁ
దాభోగియై యనంతాభిధానుఁడు జగత్ప్రాణాపహారియై
		న్యాజనవృద్ధికోర్వఁడనుచు
జలజరిపుమేఘశేషసూర్యులహసించి, కాంచెనతచక్రభరణమార్గించదైర
మవనిఁ బాలించె నిర్జించె నఘుజనాళి ౨౫

చ.		యోబవిభు నారనృపాలుని యోలగంబునం
గలితసుగంధమాల్యవసనంబులతో నెలవైనసక్కెలా
కులె యొకరాత్ము మన్నదొర
		త నుతింప ఫణీంద్రునకైన శక్యమే. ౨౬

సీ. తొలఁగినఁ గదుసూతుదొరలనవాయూనవర్ధితహుఃఖాశ్రువర్షములకుఁ
గాలిచినసరి ములకు
నాశ్రయించిన భూసురాగ్రేసరులు సేయఁదొడగినసవనాగ్నిధూమములకు
నిడిన సత్త్రముల నభీష్టమృష్టాన్నభోజనజనజయజయశబ్దములకు
నేమిటికిందని తెలిసి దాఁటు
నేమవార్ధులు గడవెళ్ళఁ దాడిగోళ్ల, నారవిభునియశఃకాంత నడతవింత ౨౮
క. మేరుగిరిస్థైర్యనిధియా, నారనృపాలకు
హారులఁ దొమ్మండ్రుసుతుల నతులితమతులన్ ౨౯
క. ఆరమణీయయశోవి, స్తారులలో వినుతిఁ గాంచె సకలధరిత్రీ
భూరితర భారవహ ౩౦
సీ. వరదానవాగ్వైభవముల నీసనవచ్చుఁ గర్ణుతో శేషదృక్కర్ణుతోడ
నంగసౌందర్యశౌర్యముల జోడనవచ్చు మారుతో గిరిజాకుమారుతోడ
భవునితోఁ గమలసంభవునితోడ
కలితసాహిత్యకీర్తుల సరి యనవచ్చు భోజుతో నిర్జితాంభోజుతోడ
ననుచుఁ దను గీ స్నానదాన
ధర్మగుణముల శోభిల్లు తాడిగోళ్ళ, నారనరపాలునాబళనాయకుండు. ౩౧
చ. వననిధిమేటిదానము
లకువాఃపతి వ్రాజు సముద్రవారివా
హానకమత్తేంద్రసైంధవుల కబ్జుఁడు మిన్నుట మాపగాధిరా
డ్వనధరపాళభృజ్ఞ ౩౨
సీ. ఘనములై ముక్తిసాధనములై పావనములై పొలుపొందు వనములలర
శ్రుతులై పదార్థసంగతులై విలసదలంకృతులై విరాజిల్లు కృతులు దనర
మురువులై మున్నీటిహరువులై చూడనచ్చెరువులైవెలయుబల్చెఱువులొనర
నయములైమణిహేమమయములైయుత్సవాలయములైమనుసురాలయము
లమర
ధరఁ బ్రతిష్ఠించివెలసెసంగరధరోగ్ర, బహుళహాళహాళనిభకోపగహనదహన
భీమరిపుభూమివిభుమనోభీకరుండు, నారభూవరునాబళనాయకుండు. ౩౩
క. అవసుధాధిపుపట్టపు, దేవులలో సకలజలనిధిప్రాకృతగో
తావలయదీనరమా, ప్రావీణ్యకళాప్తిఁ గాంచె బాలమ ధాత్రిన్. ౩౪

సీ. మగనికి సకలసంపదలు గల్గ మెలంగి కమలయై నెగడె నీకంబుకంఠి
ప్రజల సత్పుత్రులపగిదిఁ గన్గొని యన్నపూర్ణయై తనరె నీపువ్వుఁబోఁడి
యోర్పుగల్గి యొకింతయును గోపమెఱుఁగ ధాత్రియై వెలసె నీతరళనయన
సుచరిత్రధర్మమెచ్చోఁ జాయ కలయరుంధతియై రహించె నీ నళినయన
యనుచుఁ దనతోడిసతు లెల్లనభినుతింపఁ, బరఁగుఁ బరమపతివ్రతాభరణ మగు
చుఁ దాడిగోళ్లబళికుమాధవునిరాణి, భవ్యసద్గుణనికురుంబ బాలమాంబ.

క. ఆరమణీమణివలనన్, గారవమున నోబవిభుఁడు గనియెఁ గుమారున్
ధీరుని నవమన్మథశ్రుం, గారునిఁ గరెమాణికేంద్రుఁ గరుణాసాంద్రున్. ౩౬

మ. కరెమాణిక్యనృపాలుకీర్త్యధికిం గంజారితారాసము
త్కరము ల్ఫేనము లింద్రదంతి జలనాగం బీశతాలాంకని
ర్జరమాన్యావళి నీరుపాపగమి భాస్వద్రత్నసాన్వాదిభూ
ధరము ల్రత్నము లబ్జజాండములు మత్స్యాండంబు లయ్యెన్ ధరన్. ౩౭

సీ. ఏవదాన్యుఁడు రామదేవరాయలసరిగద్దియ నొడ్డోలగమున నుండె
నేమనుజాధీశుఁ డితరనృపాలరాజ్యస్థాపనాచార్యుఁడై చెలంగె
నేపరాక్రమవంతుఁ డెదిరిన శత్రుభూపాలుర నడవులపాలు పఱిచె
నేమహామహుఁడు శ్రీరామనామధ్యాననిష్ఠాగరిష్ఠప్రతిష్ఠఁ గాంచె
నతఁడు చతురబ్ధివలయితకుతలభార, భరణవిభవప్రచురబాహుబల విహారి
తాడిగోళ్లబళనృపాలతనయమౌళి, నీతిగీష్పతి కరియమాణిక్య నృపతి.

క. అలకరెమాణిక్యేంద్రుని, బలుధాటికి నల్కి యవనపతు లందఱు న
వ్వలయాచలపశ్చాత్స్థలి, నిలువఁగఁ బాశ్చాత్యు లనెడునియతి ఘటిల్లెన్.

సీ. తాళి చౌకళి కుంచె కాళాంజి చామరద్వయముముత్తెపుఁదురావాహనముపి
రంగికత్తి మొదలౌ రామరాయకుమావరదత్త బిరుదాంకవార మంది
కదనభూతలభయంకరకరాగ్రసమగ్రకరవాలహతరిపూత్కరుఁ డనంగఁ
దాడిగోళ్లన్వయోదధినిశాకాంతుండు కరియమాణిక్యభూకాంతు డలరు
నభయదానార్థనతవినుతావనీశ, పాకభిల్లోచనానందబాష్పకణము
రందబంధురపాదారవిందుఁ డగుచుఁ, జక్రవాళావృతాచలచక్రమునకు.

క. ఆకరెమాణికరాయ, క్ష్మాకాంతునికాంత లమిత కమనీయశుభ
శ్రీకాంతలు సంపత్ప, ద్మాకాంతలు నల్గు రెన్నఁ దనరుదు రెలమిన్. ౪౧

గీ. అందు లచ్చమ్మ లచ్చమ్మయగు గుణమున, వలపురాచమ్మ రాచమ్మకలిమి కెలన
ధృతకురంగమ్మ రంగమ్మ పతిహితమున, నాసుభద్రమ్మ భద్రమ్మయాదరమున.

శా. శ్రీకృద్ధిక్షేమాణి కేంద్రుఁ డినధారేయుండు తేజోఘనుం
డాకాంతామణులందుఁ గాంచెను వసంతాధీశు రామాధిపుం
బ్రాకారప్రతిమాన వైభవయుతు న్వారప్రభు న్వారదా
శ్రీకంఠాభయశోవిశాలుఁ గదురోర్వీపాలు లీలాంగజున్. ౪౩

క. అం దగ్రజుండు వెలయుఁ బు, రందరభోగాఢ్యుఁ డమలరమణీయయశః
కందళిజితముక్తాహారి, చందనమందారుఁ డనవసంతేంద్రుఁ డిలన్. ౪౪

చ. సమరదిలీపుఁ డైతగుఁ వసంతనృపాలుని కీర్తిశౌర్యముల్
సమరసధర్మమార్గణ విశాలవిస్తీర్ణిమనంటి జంటగాఁ
గమలభవాచ్ఛభానుకరకాంతిత యెంతని సంతగించ నా
క్రమకలధౌతభూధరవికస్వరరూపము లేపుమీఱ గన్. ౪౫

క. అధన్యునకును సంభవుఁ, డై ధాత్రిభరించి భీకరాకృతి రిపురా
డ్భూధరసంఘాతేంద్రా, ణీధవుఁ డన రామమేదినీధవుఁ డలరున్. ౪౬

మ. సమరక్షోణిని రామభూవిభుఁడు భాస్వల్లీల ఖండింపఁ ద
ద్విమతాధీశ్వరకంధరక్షతటినీవేగాహతిక్షుబ్ధవా
ర్ధిమహారావచరత్తటిద్రుశుకముల్ ద్వీపక్షమాపాలనా
ర్థము గట్టించిన తోరణంబు లనఁగా రంజిల్లు నల్దిక్కులన్. ౪౭

గీ. ధాత్రి తనకీర్తి రంజిల్లు తాడిగోళ్ల, రామభూపతి శ్రీరంగరాయదత్త
మత్స్యమకరధ్వజాఢ్యుఁడై మధుగధర్మ, భరణతరహించురతిమనోహరునికరణి

సీ. తనగుణలతికాకదంబకంబునకు లోకాలోకనగముకఫ్నుంబు గాఁగఁ
దనశౌర్యచండభానుని కరాతిధరాధినాథులు ఘూకసంతతులు గాఁగఁ
దనదానసంతానమునకుశుభ్రాంశుధామములుభాస్వత్ప్రసూనములుగాఁగఁ
దనకీర్తిబాలకు వనజజాండకటాహ మెల్లప్పటికి బొమ్మరిల్లు గాఁగఁ
బరఁగు రణరంగరంగదభంగజవతు, రంగసారంగయోధ శతాంగధుతప
రాగపరిభూతభీతారిరాజచయుఁడు, తాడిగోళ్లాపురీరామధరణివిభుఁడు.

మ. ధర రామక్షితిపాలసిల్వాన వసంతత్యాగకాలంబునన్
వరమాణిక్యపురాసు లెల్ల భటవిద్వద్యాచకు ల్వాద్చి యం
దఱు నొక్కుమ్మడిఁ గొల్లలాడి కొనిపోఁ దచ్ఛేషముం దానిజో
దరమం దుంచుక రత్నగర్భ యను ప్రోద్యత్సంజ్ఞచే మించదే. ౫౦

క. ధామనిధి తేజుఁ డగునా, రామనృపాలకుఁడు శరవరాభూతమహా
భీమరిపుస్తోమవపుః, స్థేముని రఘునాథవిభుఁ గెల్వఁగఁ గాంచెన్. ౫౧

సీ. తనసదాచారంబు తనసదాచారంబు సరణి నానాఘనోత్సవమునర్పఁ
దనశుభాలోకంబు తనశుభాలోకమ ట్లతిలోకభాంధవోన్నతి ఘటింపఁ
దనకలావిభవంబు తనకలావిభవంబు మాద్రిని సర్వజ్ఞమౌళి నెనయఁ
దనసన్నిధానంబు తనసన్నిధానమ ట్లనవద్యతర నిరంజనత వెలుఁగఁ
బరఁగు యుద్ధధరిత్రీద్ధ పటుపటహావి, జృంభణార్భటీ దళితదిక్సింధురాళి
కుంభముక్తాఘగుంభితకువలయుండు రామభూపాలురఘునాథభూమివిభుఁడు

చ. నరనుతమూర్తి యైన రఘునాథనృపాలుని కీర్తిసంఘ మా
హరిశరజన్మ హంసభవ హరివిలాసము, తత్ప్రదాన మా
హరిశరజన్మ హంసభవ హరివిలాసము, తత్ప్రతాప మా
హరిశరజన్మ హంసభవ హరివిలాసము, ధాత్రి నెన్నఁగన్. ౫౩

ఉ. ఆరఘునాథభూమివిభుఁ డంబరభూజసమీభవత్త్న
గ్గౌరవకీర్తియై కొలువఁ గంసహరాంశభవుండు రామధా
త్రీరమణుం డనేకజగతీపరిపాలతఁ బూనె సద్గుణా
వారణలీల సర్వజనవర్ణితదానకళాకలాపుఁడై. ౫౪

క. ఆరామశౌరితమ్ముఁడు, నారనృపాలకుఁడు వెలసె నక్షత్రశర
ద్ధారాధరతారావర, హారామరతరుహిమాచలాంచద్యశుఁడై. ౫౫

మ. అరిపద్మంబులచే మహోత్పలకళోద్యద్వృద్ధిచిత్తంబులం
బరమాహ్లాదముఁ జెందవచ్చు మదిలోఁ భావించి రేఱేఁడు భా
స్కరతేజుండగు నారభూవిభుని సచ్ఛత్రాకృతిం దాల్చి తా
నరిపద్మంబుల మైత్రి గన్గొనియె నాత్మాలోకమాత్రంబునన్.

సీ. సురసరిత్పూరహారస్థిరశరద్ఘనవయశ్శరనిధిచ్ఛవికనచ్చటులకీర్తి
ఘనరటత్పటహనిస్వనవినిర్దళితశాత్రవపురప్రకటవప్రనికరుండు
రణవిఖండితరిపుప్రభుగళస్రవదసృక్తతరసప్రకరపూరితపయోధి
సలిలభృజ్జలజభిజ్జలధికల్పకవికర్తనసుతస్తవనీయదానయుతుఁడు
మన్నమాత్రుండై నిజపాదమంజుకటక, ఘటితపటురత్నపటల విస్ఫుటవిదృశ్య
మానమత్తారిరాజన్య మస్తకుండు, నారభూపాలుఁ డమితసన్నాహబలుఁడు

శా. ఆపృథ్వీపతిసోదరుండు కదురక్ష్మాధీశవర్యుండు రూ
పావంచాస్త్రుఁ డనంతభూమణివిశేషస్ఫూర్తియుం బ్రాప్తల
క్ష్మీపాలత్వముఁగల్గి సజ్జనగణశ్రేయస్కరోద్యోగుఁడై
దీపించున్ శివకేశవాంశజుఁ డనన్ దివ్యప్రభావోన్నతిన్. ౫౮

సీ. పద్మాప్తపద్మాప్త పద్మాప్తతుల్యుఁ డేఘనుఁడు సంపత్కృపాకలితరుచుల
హరిణాంకహరిణాంకహరిణాంకసముఁ డేరసానాయకుఁడు బలైశ్వర్యకళల
హరిరాజహరిరాజహరిరాజనిభుఁ డేనృపాలుండు శౌర్యోక్తిభక్తిరతుల
మకరాంకమకరాంకమకరాంకసదృశుఁ డేఘనుఁడు దానాకార గౌరవముల
నతఁడు గుణధాముఁ డభిరాముఁ డర్థధాముఁ
డమితజయభీముఁ నుద్దాముఁ డరివిరాముఁ
డతులవైభవసుత్రాముఁ డనఁగ భద్ర
నాముఁ డలరారుఁ గదురభూనాయకుండు. ౫౯

క. సంగరజయుఁ డగుకదురనృ, పుంగవువాక్కీర్తులలరె భూస్థలిఁ హరజూ
టాంగనటద్గాంగరట, ద్భంగాభంగోద్ధనిస్సదధవళద్యుతులన్. ౬౦

చ. హరనరవాహవహ్నిహరు లాకదురేంద్రుని కీర్తిదానశౌ
ర్యరసకృపావిశేషముల కల్మి కృశించి కురూపులై సదా
మొరయుచుఁ జాల నల్లనయి భూమిధరంబున మూలచట్ల సా
గరమున విశ్రమింప నొదుగం దిరుగం బడియుండఁ జూడరే. ౬౧

క. ఆమహిమాఢ్యునకుఁ బురం, ధ్రీమణియగు కదురమాంబ దీనావనయై
శ్రీమెఱయ మహిని వర్ధిలు, తామరసాక్షునకు వార్ధితనయ యనంగన్.

సీ. తారత్నగర్భాభిధానయయ్యును విభు నవ్వాల తాయి మోయంగఁజేసెఁ
దాఁ గల్మియొసఁగెడు తరుణియయ్యును నిజప్రాణేశుఁ బసులకాపరిగఁజేసె
దా జనకజయయ్యు ధవునిఁ గారడవిలో జనకవియోగాప్తి నెనయఁజేసెఁ
దా హైమవతియయ్యుఁ దనమనోనాథుని బునుకపేరులు దాల్చుకొనఁగఁజేసె
నని ధరాదేవి నిందిర నవనికన్య, నచలజాతను నిరసించి యాత్మపతికిఁ
గీర్తితాభీష్టవైభవస్ఫూర్తులొసఁగు, వదనజితపూర్ణశశిబింబ కదురమాంబ.

గీ. పరమగుణశాలికదురనృపాలమౌళి, కదురమాంబికయందు శృంగారనిధుల
నందనులఁగాంచెఁ గదురభూనాథు నిన్ను, వేంకటాగ్రణినతిదానవిబుధమణిని.

చ. ఇనవిభ తాడిగోళ్ల కదురేంద్రుని శ్రీకదురావనీశ సీ
తనుజుని వేంకటక్షితివరాగ్రణి నన్నదరంబె ధాత్రిపై
వనయముఁ దత్ప్రతాపజలజాప్తుచే వలయాద్రిరాడ్వలం
ఘనమగు శత్రుభూభుజులు గాంతురు సత్పథసౌఖ్యసంగదల్. ౯౪

సీ. అనిమిషావాససంప్రాప్తిఁ జెందనివారి కనిమిషావాస సంప్రాప్తియొసఁగ
విమథరస్థలినుండ వెఱ్ఱైనవారికి విమథరస్థలినుండ వెఱఁగుమాన్ప
స్వస్థానవిహరణాసహ్యతా వారికి స్వస్థానవిహరణాసహ్యముడిపెఁ
దశమహాబిలపదస్థలి లేనివారికిఁ దశమహాబిలపదస్థితిగడించ
నారతోలుదొత్తడ సిఱొమ్మదిమిగదిమి, చించిచెండాడిగాసిఁజేసిపదిరుయ్యె
విమతతతిపట్ల కదురభూవిభునివేంక, టాగ్రణికరాసి యొంతదయాంబురాశి.

చ. సరసతఁ దాడిగోళ్ల పురశాసనుఁడై తగు వేంకటప్రభుం
డరివిజయప్రయాణ సమయానకనాదవిధూతతారకాం
బరమున కాత్తఖడ్గహరిమద్గిత శాత్రవహస్తిమస్తకో
ద్ధురచిరమౌక్తికప్రతతి తారలపెక్కు ఘటించు నిచ్చలున్. ౯౫

సీ. నవనవాగతశీతపవనవారమహోగ్రదవలవావళిచేత దర్పముడిగి
తలతలావృతసుకోకిలకులాననగళత్కలకలారభటిచేఁ గమ్మఁ గలంగి
ప్రసవసారసితసారసరసాశనమత్త భసలసాధ్వసముచే భంగమంది
స్మరశరాననసముద్ధుర శరాహులమనస్సరసరాగముచేత శయ్యనొరగి
ధరణినెఱఁగింతురిరీతిఁ దాడిగోళ్ళ, కదురవిభు వేంకటేంద్రుని కదనధాటి
కలికి దుర్గమకాననస్థలులఁ బడిన, యాత్మనాథునృపైశమి సహితసతులు. ౯౬

ఉ. శ్రీనిధి తాడిగోళ్లకదిరీపతినాయుని వేంకటక్షమా
జాని జయప్రయాణపటునభ్రమసంభృతభూరిభేరికా
ధ్వాన మమర్త్యలోకవనితాజనము ల్విని నూతనప్రియా
నూనసుఖోన్నతుల్గలుగునో యని యెంతురు సమ్మదంబునన్. ౯౭

ఉ. ఆయనుజుం డఖండవిభవాఢ్యుఁ డమందముదంబొనర్ప నా
రాయణపుణ్యమూర్తి వయి రంజిలితీవు శుభైకశాశ్వత
శ్రీయుత తాడిగోళ్ళకదిరీపతినాయక వేంకటాంబ య
త్యాద్భుతకీర్తిపూరితదిగంతర పట్టపుదేవి యై తగన్. ౯౮

చ. అమితయశఃపయోధి కదురాధిపుత్త్రి కదురక్షితీంద్ర చి
త్రము విను మొక్కవార్త సమరస్థలి దుర్మదవద్విరోధిరా
ట్సమదభవద్భయంకరభుజప్రవిభాసికరాసిసంహతి
స్వామతులకంఠరక్తము స్రవించి ద్రవించు మనంబు రంభకున్. ౭౧

సీ. మేఘంబు లేనిక్రొమ్మెఱుంగులు కుముదారి లేనియెండలు వార్ధిలేనిబాడ
బములు సురాద్రిలేని మణిసానువు లరణ్యములేని దావానలములు కొలను
లేని కెందమ్ములు మ్రానులేనిచివుళ్లు గనిలేని కెంపులు మనసిజారి
లేనికన్మంటలై లీల నిండెను ధరాస్థలి నీర యుష్మత్ప్రతాపకుములు
దహనసహకారకారాజదర్పహరణ, రణమహాభీమభీమాబ్జరమ్యకీర్తి
కీర్తితాలోకలోకైకకీర్తనీయ, ఘనగుణకలాప కదురేంద్రకదురభూప. ౭౨

క. తతరణమున నీవిమత, క్షితినాథు లనంతధవముఁ? జెందరె భయసం
యుతులై నతులై హతులై, గతకల్మషతాడిగోళ్ల కదురనృపాలా. ౭౩

చ. అమృతము శీతభానుగత మన్నది కాదు త్వదాస్థితం బటం
చమలమతి న్వచింతురు మహాత్ములు కా దనిరేని నీరిపుల్
రనుఁ దదాప్తిమాత్రమున రక్షితులై మనుచుండ్రు ధాత్రిభూ
రిమహిత తాడిగోళ్ల కదిరీపతినాయక లోకపాలకా. ౭౪

సీ. తనపేరురంబుఁ ద్రొక్కినవాఁడు సిగ్గుచే సరిగాక తలలెత్తవెఱవలేదా
తనతలఁ దన్ని నిల్చినవాఁడు సామ్యంబుఁ జెందలేక కృశత్వ మొందలేదా
తన వాలుజడలనిండి నది దీటుకురాక బెట్టుగాఁ బెదమొట్టవెట్టలేదా
తనమోది తిరుగఁజొచ్చినదితుల్యముగాక ఘనభయంబునఁబూరిగఱవలేదా
తానుసరిచనఁదలఁచి నీధవళకీర్తి, కెనయఁగాలేక నగమయ్యె నీశుఁడతఁడు
వసుధ సర్వజ్ఞుఁడట్లు సర్వజ్ఞమౌళి, కంజశరరూప కదురేంద్రకదురభూప.

క. ధర్మగుణకలితమార్గణు, లర్మిలి నీచర్య లెంచ నలరితివౌరా
ధర్మగుణకలితమార్గణ, నిర్మథితవిపక్ష కదురనృపహర్యక్షా. ౭౬

సీ. కావ్యనైపుణిశబ్దగౌరవప్రాగల్భ్య మర్థావనాసక్తి యతిశయోక్తి
నాటకాలంకార నయమార్గసాంగత్య సాహిత్యసాహిత్య సరసముద్ర
సకలప్రబంధవాసన సువాక్ప్రౌఢిమాన్వితచతుర్విధసత్కవిత్వధాటి
లక్ష్యలక్షణగుణశ్లాఘ్యతాపటిమంబు నైఘంటికపదానువయనిరూఢి

గని నీకు నసాధ్యం బెగణుతి సేయ, ధాత్రి శుకసప్తతి యొనర్పం దాడిగోళ్ళ
ఘనకులకలాపకదురేంద్రుకదురభూప, చెలఁగి వాక్ప్రౌఢిచేఁ గృతి సేయుమనిన.

వ. అని విద్వజ్జనంబు లానతిచ్చిన నేను నమందానందరసభరభరిత హృదయా
　రవిందుండనై.　　౭౮

క. కుంభిన్యాత్మజ వాకుచ, కుంభపరీరంభణాత్తకుంకుమపంకో
　జ్జృంభితసంకుమదాగురు, శుంభద్వక్షునకు భానుసుకరక్షునకున్　　౭౯

క. బంధురదశకంధరగ, ర్వాంధనజిద్గంధవాహహితునకుఁ బటుద
　ర్పాంధకహరబంధునకుఁ గ, బంధాసురనిబిడతిమిరభాస్వంతునకున్.　　౮౦

క. చండద్యుతినిభమణిమయ, కుండలున కజాండభాండ కోదండకలా
　మండలమండితదభుజా, ఖండలఖండనసమర్థున కాండునకున్.　　౮౧

క. భర్గశరాసనదళనా, నర్గళదృఢబాహువీర్యునకుఁ బూర్వవచో
　మార్గచరిష్ణుమునీశ్వర, వర్గప్రణుతానివార్యవరచర్యునకున్.　　౮౨

క. మద్వదనజనకసుమనో, రాడ్వినుతచరిత్రునకును రాజద్గాత్ర
　త్విడ్విజితాదిత్యునకు వి, రాడ్విగ్రహధామునకును రఘురామునకున్.　　౮౩

గ్రంథవిమర్శనము.

1. క్రీడాభిరామము.

కర్త:—వినుకొండ వల్లభామాత్యుఁడు (?)

ప్రకాశకులు:—గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి అండుకో.

Post Box No. 110 మదరాసు.

వెల రు ౧౦—౦—౦

ఈగ్రంథము తొలుత నిరువదిసంవత్సరముల క్రిందట మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు ప్రకటించినారు. అశ్లీలములని కవిగారు విడిచిపెట్టిన భాగములఁ జేర్చి వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రులుగా రీప్రతిని సమకూర్చుటయేకాక దానికి విపులమైన పీఠికనుగూడఁ జేర్చినారు. ఈరెండుప్రతులకునుగూడ, తంజావూరు సర్ఫోజీమహారాజా సరస్వతీ భాండాగారమునందున్న వ్రాఁతప్రతియే మాతృక. మాతృకలోఁ గొన్ని గ్రంథపాతము లున్నవఁట. అవి ముద్రితప్రతులయందును గలవు.

ఈగ్రంథము వీథి యనురూపకము లక్షణమునకు సరిపోవుచున్నది. కార్యరంగము ప్రతాపరుద్రదేవునినాఁటి యేకశిలానగరము. గోవిందమంచనశర్మ యను బ్రాహ్మణుఁడును నతని చెలికాఁడగు టిట్టిభసెట్టియను వైశ్యుఁడును గలసి యోరుగంటి రాజవీథిలోఁ దమ కగపడిన విషయముల నన్నింటిని వర్ణించుకొనుచు సంచరించినట్లున్నది. కోడికూఁత, కోడిపందెములు, మేషయుద్ధము, పల్నాటివీరులు, సాములవాఁడు, మైలారభటులు మొదలగు విషయము లనేకము లిందు వర్ణింపఁబడినవి. ప్రస్తావవశమున శ్రీకాకొళము తిరునాళ్ళుకూడ వర్ణింపఁబడినవి. వర్ణనములు హాస్యరసప్రధానములుగను హృద్యములుగ నున్నవి. ఆకాలమునాఁటి యాంధ్రదేశాచారవ్యవహారములనుగూర్చిన పెక్కువిషయము లీగ్రంథమునఁ దెలియుచున్నవి.

ఈగ్రంథము కర్ణాటాధీశ్వరుండగు హరిహరరాయల కోశాధ్యక్షుఁడైన తిప్పనమంత్రికుమారుఁడు వల్లభామాత్యునిచే రచియింపఁబడినట్లు గ్రంథావతారికయం దున్నది. ప్రథమముద్రణపీఠికలో, "పైకారణములచే నిది శ్రీనాథరచిత (మే)మోయని సందేహించుచున్నాను." అని రామకృష్ణకవిగారు వ్రాసినారు. శ్రీనాథుఁడును వల్లభమంత్రియు నేకకాలమువారే. శైలినిబట్టి యీ

గ్రంథము శ్రీనాథకృతమనియే పండితలోకములోఁ బలువుర యభిప్రాయము. వ్యతిరేకాభిప్రాయము గలవారు లేకపోలేదు. ఆయభిప్రాయమును ఖండించుట కే ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారి పీఠికలో నధికభాగము వినియోగపడినది. శాస్త్రిలవారి సిద్ధాంతము సరియైనదే యనియు శ్రీనాథుని వీథినాటకమని వాసికగల గ్రంథ మిదియేకాని యీపేరఁ బ్రకటింపఁబడుచున్న చాటుపద్యమంజరి కాద నియు మామతము. రావిపాటి త్రిపురాంతకదేవ విరచితమగు ప్రేమాభిరామ మను సంస్కృతనాటకము ననుసరించి యీతెలుఁగునాటకము రచింపఁబడినట్లీ గ్రంథమందున్నది. సంస్కృతమాతృక దొరకినట్లులేదు.

మూలగ్రంథమునందును బీఠికయందును అశ్లీలభావములుగల పద్యము లుగలవు. అశ్లీలపద్యములఁ బ్రకటింపనేకూడ దని కొందఱ యభిప్రాయము. అది మాయభిప్రాయము కాదు. అశ్లీలగ్రంథములవలనఁగూడఁ దెలిసికొనఁదగి నవిషయము లనేకము లున్నవి. కావున నట్టిగ్రంథముల నాశనముచేయుట యుచితముకాదు. విద్యాగంధములేని సామాన్యజను లీనాటకమును జదివినచో వారికి విపరీతమనోవృత్తులు పుట్టవచ్చును, గావున, విద్యాధికులకుమాత్రమే గ్రంథము లభ్యమగునట్టి యుపాయము చేయుట యుచితము. ఈయుద్దేశము తోడనే పుస్తకమునకుఁ బదిరూపాయలు వెలపెట్టి పండితులకుమాత్రమే యమ్మవలయునని ప్రకాశకులు నియమము చేసికొన్నారు. పదిరూపాయలవెల యత్యధిక మని మాయభిప్రాయము. అంతసొమ్ముపెట్టి పుస్తకము కొనఁగల పం డితులరుదు. పండితులకుమాత్రమే యమ్మవలయునను నియమమునుంచి వెల తగ్గించుట మంచి దని యెంచెదము.

"ఎల్ల నృపులుఁ గొలువ నెఱుఁగవే బాసాడి, దేశభాషలందుఁ దెలుఁగులెస్స"

అని యాముక్తమాల్యదయం దుండుటచేత నీరెండవగీత పాదములోని వాక్యమును కృష్ణరాయలే తొలుత రచించెనని యింతవఱకు లోకము గ్రహిం చుచున్నది. కాని కృష్ణరాయల కాలముకంటెఁ బూర్వముపుట్టిన యీక్రీడా భిరామములో—

"జననిసంస్కృతంబు సకలభాషలకును, దేశభాషలందుఁ దెలుఁగులెస్స."

ఇత్యాదిపద్యమం దీవాక్యము మిక్కిలి యుచితముగాఁ బ్రయోగింపఁ బడినది. ఈగ్రంథమునుండియే రాయ లీవాక్యమును గ్రహించియుండు నేమో యని యూహింపఁదగియున్నది. జ॥ రా॥

2. ఆంధ్రమీమాంసాపరిభాష.

కర్త:—కూచిమంచి గోపాలకృష్ణమ్మగారు. ఎం. ఏ. ఎల్. టి.

ప్రకాశకుఁడు:—కూచిమంచి రామమూర్తిగారు. అమలాపురము, తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

వెల రు ౧—౦—౦

ఇందలి విషయము "పూర్వమీమాంసాపరిభాష." వేదమునందు ముందు వెనుకలుగా నుండు నర్థములకుఁ బరస్పరవిరోధము లచ్చటచ్చట భాసిల్లుచుండుటంజేసి యీవేదమునకు వాస్తవమగు నర్థ మేది యను నాకాంక్ష కలుగఁగా దీని నుపశమింపఁజేయుటకొఱకే మీమాంసాశాస్త్రము రచియింపఁబడినది." అని గ్రంథోపోద్ఘాతమునం దీ శాస్త్రమునకుఁ బ్రయోజనము చెప్పఁబడినది. ఈశాస్త్రమునకు ముఖ్యవిషయము వేదమేయైనను నిందలి కట్టుపాటులు న్యాయములు నవైదికశాస్త్ర సమన్వయమునకుఁగూడ నుపకరించును. ప్రకృతమం దీశాస్త్రమునకు ద్రావిడదేశమునందుఁగల వ్యాప్తి యాంధ్రదేశమునందు లేదు. ఈశాస్త్రమునకు సంబంధించిన గ్రంథము లింతవఱకుఁ దెలుఁగులో బైలుదేఱి యుండలేదు. ఈనడుమ శ్రీపీఠికాపురాధీశ్వరుని యాజ్ఞానుసారముగ, కీర్తిశేషులయిన శ్రీ పురాణపండా మల్లయ్యశాస్త్రులుగారు ఉత్తరమీమాంసాశాస్త్ర మగు బ్రహ్మసూత్ర శాంకరభాష్యమును దెలిఁగించినారు. ఇప్పుడు గోపాలకృష్ణమ్మగారు. పూర్వమీమాంసా శాస్త్రవిషయములను సంగ్రహముగాఁ దెలిఁగింపఁగోరి ముందుగా నీచిన్న గ్రంథమును బ్రకటించినారు. ఆంధ్రమీమాంసార్థసారము, ఆంధ్రమీమాంసాన్యాయదీపిక యను మఱిరెండుగ్రంథము లచ్చగుచున్నవఁట ఈమూఁడు గ్రంథములను జదివినవారి కీశాస్త్రములోని ముఖ్యవిషయములు చక్కగాఁ దెలియును.

గోపాలకృష్ణమ్మగారి యాంధ్రవచన రచనాపద్ధతి చక్కగా నున్నది. భాష సలక్షణము. శైలిసులభము. శాస్త్రగ్రంథరచనకీశైలి యాదర్శముగాఁ గొనవచ్చునని మాయభిప్రాయము. విషయము క్లిష్టమైన దగుటచేతను గొన్నితావుల నర్థస్ఫూర్తి వెంటనేకాకపోవచ్చును. అది రచనాశైలిదోషముగాదు.

ఆంధ్రమునందు శాస్త్రప్రతిపాదకగ్రంథము లత్యల్పముగా నున్నవి. ఇట్టిగ్రంథములు పెక్కులు పుట్టినఁగాని యాంధ్రవాఙ్మయము సర్వాంగసుందరమనిపించుకొనఁజాలదు. గోపాలకృష్ణమ్మగారి గ్రంథములు పండితాదరణీయములై యాంధ్రసరస్వతికిఁ గంఠాభరణము లగుననుటకు సందేహము లేదు. జ॥ రా॥

ఆవాసః కిలికిఞ్చితస్య—

నెల గాయఁజెంత సఖి వ, ర్తిలఁ బికములు మ్రోయుఁ గవి నుతింప సిగందం
డలుచుట్టి చైత్రమున జనుఁ, డలరు న్వెల్లూరి వేంకటాచల రమణా. ౮౪

పాన్థస్త్రీవిరహానలాహుతికళా—

విరహానలాహుతికళా, స్ఫురదురుమంజరులు పికవ*ధూహితములు నై
మరుదంకురములు మధువున, నరుదగు వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౮౫

ప్రథితః ప్రణయవతీనాం—

మలయపవనములు చల్లఁగ, వెలయుచుఁ జైత్రమున వీవ విరిఁబోఁడులకుం
బొలయలుక లుండ నేర్చునె, యలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౮౬

సహకారకుసుమకేసరనికరభరా—

ధరఁజాతకుసుమపరిమళ,భరితము లగువనములందు భ్రమరమ్ములు ఝాం
కరణ మొనరించు మధువున,నరయఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౮౭

అచ్ఛాచ్ఛచన్దనరసార్ద్రతరామృగాక్ష్యః—

సురభిని దెలిమేడలు గం,ధరసార్ద్రార్ద్రకుచలైన తరుణులుఁ బువ్వుల్
మరునిమది వృద్ధిసేయును,హరసఖ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౮౮

స్రజోహృద్యామోదాః—

తెలిమేడ వెన్నెలను జెలు,వలు సిగవిరులేయు వలిపవల్వలుఁ బూదం
డలుఁ దాల్చి సురభి ధన్యం, డలరును వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౮౯

సుధాశుభ్రంధామ—

తెలిమేడలు నెల చెలిమో, మలరులు చందనముఁ గలఁచు ననురక్తుని ని
శ్చలు గ్రీష్మమున భ్రమింపవు, నలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా.

తరుణీవేషోద్దీపితకామా—

ధర నుద్దీపితకామయు, నురుజాతిసుగంధి ధృతపయోధరయై సుం
దరివలె వర్షర్తు మనో,హరమగు వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౯౧

వియదుపచితమేఘం—

విను సఘనము కందళభా,వసికుటజకదంబవాసి వనమ్ము శిఖ
ధ్వనివని సర్వజనోత్కం,ఠ నలరు వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౯౨

---

* యతిప్రమాదము- వతోహిత మన వచ్చును.

ప్రకారాంతరము—

జఃదకలితగగనము కం,దళవిలసితభూమి కుటజతరువవనములుం
గలఁచు సుఖ నసుఖ నెల్లర, నలరఁగ వెల్లూరి వేఁకటాచలరమణా. ౯౩

ఉపరిఘునం ఘునపటలం —

ఇల కందళసితరుచి నగ,ములు న ర్తిత కేకు ల్ర్భమును ఘనయుతమౌ
నలపాంథుఃడెచటఁ బూ మనో,యలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా ౯౪

ఇతోవిద్యుద్వల్లీవిలసిత మితః—

ఉఱుములు మెఱపులుఁ గేతకి,పరిమళములుఁ గేకిరవము భాసిల్లంగాం
విరహిణు లేగతిఁదా ఘన్మ,రరయఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౯౫

అసూచీసఞ్చారే—

ఇల సూది మోపుపంతెడ,గలుగని చీఁకటి మెఱపులు గర్జనలును జి
న్కులుఁ బడఁ గులట చరించును, నలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా.

ఆసారేణ నహార్యతః—

చలిగాలికి జడికెటు నగ,కిల సీతున కలికి చెలువ లెదఁ జేర్పఁగ భో
గులకు సుదినమై దుర్దిన,మలరును వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౯౭

అర్ధం సుప్త్వా నిశాయాః—

శరదర్ధరాత్రి మేడల, సురగొని పవళించి లేచి సురతశ్రమ పో
గరితలు దే నుదకము గ్రోలరుద గ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౯౮

హేమన్తే దధిదుగ్ధసర్పిరశనా—

పెరుఁగు నుయ్యిద్రావి లోమఁ,దిరమునఁ జలి విడెము నలిపి ధృతవరలేపాం
బరులై స్త్రీరతి నుందుదు, రరయఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. *

చుమ్బన్తో గణ్డభిత్తీ—

వలిగాలి సీత్కృతులుపుల,కలు గలుగఁగఁజేయు నంశుకములు దిగుచుఁ జె
క్కులు నొక్కువిటులవలెఁదా,య్యాలియును వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా.

కేశానాకులయన్—

వలిగాలి మగనివలెఁ గుం,తలచలనము వణఁకు సీత్కృతము రోమాంచం
బులు చేలాకర్షణ మ,ల్పలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౦౧

ధన్యానాం నవపూగపూరిత—

చలి విడెము లొనఁగఁ గ్రీడలు, నలఃపుజనుల కరుగు వేగఁ జలిరాతిరి పే
దలకు నినీఁ జింతఁ దనవగు,నలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౦౨

3. వైరాగ్యశతకము.

చూడోత్తంసితచన్ద్రచారుకలికా—

శశిరుచిశిఖముఖ శ్రేణియో, దశధామము కామశలభదగ్ధము మోహాం

ధతమము నగుశివదీప, మ్మశరణ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧

భ్రాన్తం దేశ మనేకదుర్గవిషమం—

పలుబూము లరుగుఁ గాకము, వలె దుష్టాన్నము భుజించు ఫలమందక హీ

నులఁగొల్వఁ దృష్ణ చేసెరుఁ, దలయును వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౨

ఉత్ఖాతం నిధి శఙ్కయా క్షితితలం—

ఇలఁద్రవ్య నోడబేరము, సలుపఁగ హేమింప రాజసత్కృతి మంత్ర

మ్ములు గలుగ గవ్వదొరకునె, తలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. 3

ఖలాలాపాస్సోఢాః—

కనుల నీరుంచు నగుఁ డి,ట్టిన నూరకయుండు బసిబసిగా ధనికున కం

జలిచేయుఁ దృష్ణచేనరుఁ, దలయును వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౪

అమీషాం ప్రాణానాం—

నలజలతుల్యప్రాణ, మ్ములకొఱకు ధనాంధులకడ మూఢులు పాప

మ్ములనక తముఁదా మెన్నుదు, రలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౫

క్షాన్తం నక్షమయా—

క్షమలేక శాంతి సంతోషము లేక విరక్తి యోగచరితము లేకన్

హిమసూర్యాతపసహనం, బమరను వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౬

భోగా నభుక్తా వయమేవ—

ఇలభోగకాలతృష్ణ, ములు భుక్తమె శిథిలజీర్ణములై తప్తములే

ఫలభోక్తలు మనుజులెకా, కలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౭

వలిభిర్ముఖ మాక్రాన్తం—

తల నరసిన మోమున వళు, లలరినఁ గాయంబు శిథిలమైనప్పుడు ము

ర్త్యాలతృష్ణ వాయ దేమన, నలవడు వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౮

నివృత్తా భోగేచ్ఛా—

కనులఁ బొర గప్పు బహుమతి, చనఁ జేతికి గోలరాఁగ సఖులరుగ సుఖఁ

బణఁగ మెయితృష్ణ చనదే, మనవలె వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౯

ఆశానామనదీ—

ధృతికుజహారము మనోరథ, తతికము తృష్ణోర్మికము వితర్కఖగము రా

గతిమగు నాశానది * దాఁటతరమె వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. † ౧౦

అవశ్యం యాతారః--

నిలువవు విషయసుఖము లవి, తొలఁగిన దుఃఖంబుతానె తొలఁగించిన ని

శ్చలసుఖ మపరిమితం బై, యలరును వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౧

బ్రహ్మజ్ఞానవివేకనిర్మలధియః—

అనఘుఁడు లభించుభోగము, లను రోసి త్యజించుఁ బరుఁడు లభియింపని వై

నను గోర్కులు మగఁజాలం, డసువుగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౨

ధన్యానాంగిరికన్దరేషు—

పులుఁగులు తోడ నాడఁగన్ను, లొలుకఁగ ధ్యానించు సుఖులయోగివరుఁడు మే

డల వనిక్రీడల నెప్పటి, కలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౩

భిక్షాశనం తదపి నీర—

ఇల నజ్జగ నుండియుఁ జిం, పులబొంతయుఁ గప్పి బికిరపుంగూడుదిన

య్యాలు సైతము మోహముడుగ, రలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౪

స్తనౌమాంసగ్రన్థి—

ఇలఁ జేమిడిబుఱ్ఱలు మోహములు రోఁతలు కటుము పొలసుముద్దలు కుచముల్

నెలకరిఘుటములు వసుకుం, డలగునె వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౫

ఏకోరాగిషు రాజతే—

గిరిజ మెయిఁ గలుగుహరుఁడొ, క్కరుఁడే రాగియు విరాగి గత కాముఁడుఁ దే

వరు లుభయభ్రష్టులు గద, యరయఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౬

అజానన్దాహాత్మ్యం—

శలభము లగ్ని దుముకుఁ జేఁ, పలుగాలముమ్రింగుఁ దెలివివాసి మనుష్యుల్

తెలిసియు మోహముడుగ రే, రలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౭

తృషా శుష్యత్యాస్యే—

మనసిచ్ఛయించ వనితల, నెనయుం దప్పినఁ ద్రావు నీరాఁకలికిం

దిను భక్ష్యాన్న మిదిసుమా, యను శ్రీవెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౮

* దాఁటఁదరమె- యనినఁజొప్పిసభగము- ఇట్టివిందుఁ బెక్కు కలవు.

† [illegible]

తుఙ్గం వేశ్మ సుతాస్సతాం—

ఇలు దార యౌవనము తన, యులుఁ దిర మని మోహాకార నుండజ్ఞుఁడు జ్ఞా
నులు నిత్యము గాదనియెద, రలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౧౯

దీనాదీనముఖైః—

తనయులు క్షుధ నవ్వాబు, వ్వని జీర్ణపటంబు దిగువ నదిగని దేహీ
యనుఁగాని ఘనుఁడుతనకొలఁ. కనునా వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా ౨౦

అభిమతమహామానగ్రన్థి—

ఘనగుణనలచంద్రిక స్త్రీ, వనిపరసువు మానహరణపటువు కడుపు నిం
డనిబాన యెవరి నెటుసే, యనిదవు వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౨౧

పుణ్యేగ్రామే వనేవా—

నరివారి నడుగుకంటెరు, వరపుణ్యస్థలముచేరి పాటులయిుడ్లం
దిరిక మడిగి కుడుచుట మే, లరయఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౨౨

గఙ్గాతరఙ్గకణశీకరశీతలాని—

చలిమలనెలవులు గంగా, జలశీతల మునివనములు చనెనె బుధులు దు
ష్టులఁజేరి కూటికడిగెద, రలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౨౩

కిఁకన్దాః కన్దరేభ్యః—

ఫలకందమూల జలవ, ల్కలములు లేవె ధనగర్వకచలదూ్బచా
పులనృపులఁగొల్వఁగా మాద, మలరునె వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా* ౨౪

ఫలం స్వేచ్ఛాలభ్యం—

కొలఁకులఁ జల్లనిజలములు, ఫలములు వృక్షములు వల్లవక్షితిశయ్యల్
గలుగ ధనికు కొలువేమిటి, కలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౨౫

ఏవర్తన్తే ధనపతిపురః—

మనుజేంద్రాశ్రయసుఃఖం, బున భోగసుఖముల దినము వోయెనని నగు
వని ధ్యానాంతంబున బుధుఁడనయము వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౨౬

యేసన్తోషనిరన్తరప్రముదితాః—

పరితుష్టులేమిగోరరు, ధర లుబ్ధులు మేరుభూమిధర మగపడినం
బరితోషముఁజెందరు పుర, హారసఖ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౨౭

భిక్షాహారమదైన్య మప్రతిమ ఖం—

దొరితహార మభయ మక్షయ, కరమప్రతిహతము యోగికామితముచు
కరపత్రముఁభిక్షాశన, మరయఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౨౮

* ఫలైర్మూలఫలైః-అను దానికిఁ. బద్యము లేదు.

భోగేరోగభయం—

బలభోగవిత్తవిద్యా, కులములకుభయ మరిరోగకుప వాదిహతం
బులు నభయము వైరాగ్యం, బలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౨౯

ఆక్రాన్తం మరణేన—

జర వయసును నస్థైర్యము, సిరి నాశముఁ దోషణంబు చిలువ వనము సుం
దరితమును సాంపరంజే,యరయఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా* ౩౦

భోగాస్తుఙ్గతరఙ్గభఙ్గతరళాః—

తరుణత్వ మస్థిరను గాఁ, పురములు తుచ్ఛములు విభవములు పీడలు వా
నర మల్పమని బుధుఁ డసుఖ,మరయును వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౩౧

భోగామేఘవితాన—

పవనచలితాభ్రకము నా,యువు తుచ్ఛలు స్త్రీలు మెఱపులుగ భోగములం
చవని బుధుఁడు చిత్సాధకుఁ,డవు శ్రీవెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౩౨

ఆయుః కల్లోలలోలం—

మెఱపులు భోగము లభ్రము చిర మాయువు వీచి చెలుల చెలి మధ్రువమౌ
నరులకని యోగిత్వం, బరయును వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౩౩

కృచ్ఛ్రేణా మేధ్యమధ్యే—

జననికుక్షిస్థనిర్భా, ధన మబలాసంగచింతనము వార్ధక్యం
బును సీ దీనసుఖము లే, దనువుగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౩౪

వ్యాఘ్రీవతిష్ఠతిజరా —

పులివలె జర తెవు లరిగతిఁ,గలఁప జనులబ్రతుకు భిన్నఘటజలమువలెం
దొలఁగ నహితముదుగని దయ,దలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. †

బ్రహ్మేన్ద్రాది మరుద్గణాః—

కమలజపదవి తృణప్రా, యము త్రిభువనరాజ్యలక్ష్మి లతితుచ్ఛగు లం
చు ముని విభవముల గోరం, డమరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౩౬

సా రమ్యానగరీ మహాన్—

పురములు రాజులు తరుణులు, పరివారము భోగ మెవరివశమునసుండుం
ధరనాకాలమె దైవం, బరయఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౩౭

---

* అధివ్యాధికలై.- †భోగాభఙ్గురవృత్తయః అనువాదానికి బద్యములేదు.

యత్రానేకః క్వచిదపి గృహే—

ఒకటి కడి కడొకటిగఁ గా,లకిలవుఁ డిలుకలకఁ బ్రాణులన్నారెలపా
సికలు రేఁబగలుగా న్నాటకలరు వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౩౮

ఆదిత్యస్య గతాగతైః—

అనుదిన మినుని గతాగత, మున నాయువు నిత్యకృత్యములఁ గాలము వో
మనుజుఁడు మోహాసుర భ్రమిం, చనయము వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా.

రాత్రిః సైవపునస్సఏవ—

ఇనుఁడుదయించెను గ్రుంకెను, దినము రజనియనుచుఁ బనులఁ దివురు నరయో
జనులిందేమి ఫలములే, దనువుగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౪౦

న ధ్యాతం పద మీశ్వరస్య—

మనసిజవైరిధ్యానము, ఘనధర్మము స్త్రీసుఖంబు గనలేనిజనుల్
జననీయౌవనఘాతుకు, లనవలె వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౪౧

వాభ్యస్తా ప్రతివాదిబృందదమనీ—

చెలి నెనయక నరుఁడసి విద్యలఁ బరుల జయింపక నె వృథాప్రాయమువ
నల పాడిలు దీపము వలె, నలరును వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౪.

పక్షద్వయనిరూపణము—

వనితాసుఖమొందరు విద్యను గ్తీనిఁ బరుల గెల్చి యశమందనియా
జనులు పాడింటి దీపము, లనువుగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౪

విద్యానాధిగతా కళఙ్కరహితా—

తలిదండ్రుల మనుపక విద్యల దొరచే ధనముగొనక యతివ నెనయకం
బలుకూళ్లకాకివలె నరుఁ, డలరును వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౪

వయం యేభ్యో జాతాః—

తనపెద్దలు నములు హితులు, జనఁ గర్మము వెంటనంట సైకతవనిరీ
తిని నుండఁ బ్రమద మెట్లగు, ననువుగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౪

ఆయుర్వర్షశతం—

సమశత మాయువు నిద్రస, గము గొద వది బాల్యవార్ధకములభయడ
గములఁ జను జనులకును సుఖ, మమరునె వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా

క్షణం బాలో భూత్వా—

బాలుఁడగు దరుణుఁడగు సర,సాలుఁడగు దరిద్రుఁడగు నటుఁడగు వటుఁ
లీల నరుఁడు నటునిశరర్, దాలక వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా.

త్వం రాజా వయమ ప్యుపాసితగురుః—

కలదు సిరి దొరకు నే వి,ద్యలఁ గలఁ గురుభటుఁడ నతఁ డనాదృతి సేయ

న్నిలనే మగునను నిస్పృహుఁ, డలరఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా*

ఫలమల మశనాయ స్వాదు పానాయ తోయం—

ఫలములు దినఁ ద్రావఁగ జల,ములు వలువలు గట్టఁ దల్పముగ నిలయుండం

గలుద్రావృథ సికులకు బుధుఁ, డళుకునె వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౪౯

అశీమహేవయం భిక్షాం—

ధరఁ బవ్వళించి హరి దం,బరులై భిక్షాన్నమెత్తి భక్షించెదు భూ

సురులు ఖలనృపుల మెత్తురె, హరినుత వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౫౦

నసటా నవిటా నగాయకాః—

కులుకుఁగుచంబులు గలచె,ల్వల నట విట గాయకులను జలుగజ్జాలమ

ద్యులఁగాక కనఁదు బుధమం,డలి దొర వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా.

విపులహృదయై రీశైః—

తగఁ గొన్ని పల్లెలకు దొర,లగు నల్పుల కేలగర్వ మధిపులనేకుల్

జగ మేలి గెలిచి విడువరె, యుగధర వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౫౨

అభుక్తాయాం యస్యాం—

ధరనెంతయు నలిన భూ,వరతతి కేలాభ మబ్బె వాఁశతాంశ

స్థిర నలి గర్వపడియెద, రరసులు వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. † ౫౩

నజాతిః కోప్యాసీత్—

హరుఁ డాత్మకపాలము తల, ధరియింప మను నఁబవ దొర తన బ్రోవను న

ల్గురు మ్రొక్క మదింప నితరుఁ, డరుసా వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౫౪

వరేషాం చేతాంసి ప్రతిదివసం—

పరహిత మొనర్చి నరుమది, స్థిరమై యుండ దది గలుగఁ జింతామణిచే

కఁ ఱుగతి నిష్టము లీయదె, యరయఁగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౫౫

పరిభ్రమసి కిం ముధా—

మనసు వెతఁ జెంద నేల యు, యిన దాఁ గాని దిల గాదు ధృతివిబుధుఁడువ

చ్చినఁ గొను లేకూరకె యుం, డనుపగ వెల్లూరి వేంకటాచలరమణా. ౫౬

* అర్థానామీశిషే త్వం- వయమిహ పరితస్థావక్రైః- అను శ్లోకములకుఁ బద్యములు లేవు.

† వృత్తింకో జలరేఖయా కలయతం - అను శ్లోకమునకుఁ బద్యము లేదు.

కాకినాడ-పరిషత్కార్యాలయమున వెలకు దొరకు గ్రంథములు.

		రు		
1	విప్రనారాయణచరిత్రము-చదలువాడ మల్లయకవి	0	8	0
2	కవిజనాశ్రయము-వేములవాడ భీమకవి	0	10	0
3	చంపూరామాయణము-ఋగ్వేదికవి వేంకటాచలపతికవి ...	1	0	0
4	నీతిసీసపద్యశతకము-తాళ్లపాక పెదతిరుమలార్యుఁడు ...	0	2	0
5	జ్యోతిశ్శాస్త్రసారము-శ్రీమాన్ కపిస్థలం కృష్ణమాచార్యులుగారు బి. ఏ., యల్. టి.	0	8	0
6	జ్ఞానప్రసూనాంబికాశతకము-శిష్టు సర్వశాస్త్రికవి ...	0	2	0
7	సర్వేశ్వరశతకము-యథావాక్కుల అన్నమయ్యగారు ...	0	3	0
8	యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శిలాశాసనము-జ. రామయ్య పంతులు గారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.	0	8	0
9	కావ్యాలంకారచూడామణి-విన్నకోట పెద్దయకవి	0	8	0
10	చంద్రభానుచరిత్రము-తరిగొప్పుల మల్లనకవి ...	1	0	0
11	అకారాద్యముద్రితగ్రంథసూచిక	0	8	0
12	ప్రాకృతభాషోత్పత్తి-శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు	0	12	0
13	శివతత్త్వసారము-మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు ...	0	12	0
14	Defence of Literary Telugu జయంతి రామయ్య పంతులుగారు బి ఏ., బి. ఎల్.	0	8	0
15	శివరాత్రిమాహాత్మ్యము-శ్రీనాథమహాకవి	0	12	0
16	ఆర్యభాషావిభాగము-శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు	0	8	0
17	Dravidian Lexicography	0	4	0
18	ప్ర[illegible]గములు-శ్రీ[illegible]త్రపల్లి సూర్యరావు	0	8	0
19	వారాహపురాణము ఉత్తరభాగము-హరిభట్టు ...	1	0	0
20	మన్నారుదాస విలాసనాటకము—రంగాజమ్మ ...	0	8	0
21	జైమినిభారతము-వచనము-వేంకటకృష్ణప్పనాయకుఁడు ...	0	12	0
2[illegible]	[illegible] (మొదటిభాగము) అహోబలకవి	1	0	0

Printed by M. Rangiah at the Cocanada Printing Works, Cocanada.